અલ્લાહ ફરમાવે છે.

"અને અલ્લાહને માટે લોકો ઉપર બૈતુલ્લાહની હજજ કરવી છે. જે કોઈપર કે તેના તરફ માર્ગ (ના અસબાબ)ની શક્તિ રાખે. અને જે કોઈ કુફ્ર કરશે તો બેશક અલ્લાહ બેપરવા સ્તુતી પાત્ર છે," સુરા આલે ઈમરાન. ૩;૯૭

જુબ્દતુલ મનાસેક.

અથવા

હજજના મસલાનો સત્વ.

આવૃત્તિ બીજી નકલ ૧૦૦૦

મુળ ઉર્દુથી ભાષાંતર કર્તા.

હજરત મૌલાના મોલવી મરહુમ
ગુલામ મોહમ્મદ બીન હાજી હાફેજ સાદેક સાહેબ

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર
હકીમ અબ્દુરરહમાન બીન મોલવી ગુલામમોહમ્મદ સાદેક
મેનેજર—કુતુબખાના—એ—સાદેકીયહ.

મુ. રાંદેર, જી. સુરત.
માસ સફર સને ૧૩૩૮ હિજરી.

રૂ. ૫૦) બોલ્ટનવાલા શેઠ મી. ઈસમાઈલ ઈબ્રાહીમ દાદાભાઈ સાહેબે તથા રૂ. ૪૦) વરાછાવાલા શેઠ મી. અહમદ ઈબ્રાહીમ માંજુ સાહેબે તથા રૂ. ૨૫) રાંદેરવાલા શેઠ મી. અહમદ કાસમ હાંસ સાહેબે આપી ભેટ કરી છે.

સુરત તાસવાળાની પોળમાં આવેલા "જૈન વિજય" પ્રી. પ્રેસમાં
ઇશ્વરલાલ કસનદાસ કાપડીઆએ છાપ્યું

જુબ્દતુલ મનાસેક

અથવા

હજ્જના મસલાનો સત્વ

ખુદાના નામથી જે મોટા મેહેરબાન રહમ કર્તા.

અલ્લાહ સર્વ જહાનના પાલનાર માટે તેની મખલુકની ગણુતરી પ્રમાણે તથા તેની ખુશી પ્રમાણે તારીફ છે. અને અમારા સરદાર, મખલુકના સરદાર અને રસુલોના સરદાર હજરત મોહમ્મદ ઉપર તથા તેમની આલ તથા તેમના અસહાબ તથા તેમના તાબેદારો તથા તેમનાં સર્વ દોસ્ત ઉપર દોરૂદ અને સલામ છે.

હમ્દ અને સલામ બાદ અરજ કરવામાં આવે છે કે આ રિસાલો "**જુબ્દતુલ મનાસેક**" કેટલાક દોસ્તની ફરમાએશ તથા માગણીને લીધે તથા બાઈ મુસલમાનોના લાભને માટે રચાયો છે. અને એના ઘણા મસલાઓ દુર્રે મુખ્તારના હાશી યા રદ્દુલ મોહતાર કે જે શામીના નામથી પ્રખીયાત છે તેથી લખાયા છે. વિષેશ કરી રિવાયતના ફેરશારમાં તેની તહકીક ઉપર આધાર રખાયો છે. અને મોકદદમો તથા ખાતેમો ફતહુલ કદીર તથા આલમગીરીયાથી લેવાએલો છે. તો જો કેયે વિરૂદ્ધતા જણાએ તો જલદીથી તેને ગલતી સમજે નહીં. અને હું તો પોતાને ગલતીથી પવિત્ર ગણતો નથી. કારણ કે ભુલ ચુક થવી એ માણુસની ટેવ છે. અને આ નિર્બળ તો માથાથી તે પગ સુધી ગલતીથી ભરેલો છે અને વિદ્યા શક્તિ (ઇસ્તેઅદાદ) પણ ઝાઝી રાખતો નથી. માટે જો કંઇ ગલતી જુએ તો લિલ્લાહ સુધારે. અને અલ્લાહ તઆલા નેયતના પ્રમાણુમાં રચનારને ફરમાએશ કરનારાઓને અને સુધારનારાઓને અજર અતા કરે. અને અલ્લાહ તઆલા તોફીક આપનારો છે અને મદદગાર છે. તે મને બસ છે અને તે સારો વકીલ છે. ગુનાહોથી ફરવા ઉપર તથા નેકી કરવા ઉપર અલ્લાહ બોલંદ મોટા મરતબાવાળાની શક્તિ વગર કોઇ શક્તિ નથી.

જાણવું જોઇએ કે બૈતુલ્લાહની હજ્જ ફરજ છે અને તે ઇસ્લામનો એક રૂકન છે. એની ફરજીયત કુરઆન શરીફથી સાબેત છે, એની ફરજીયતનો નકાર કરનાર કાફેર થાએ છે. અને રસુલે મકબુલે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ હજ્જ કરવા ચાહે તેને જોઇએ કે તે જલદીથી અદા કરે અને તેવણે ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ વગર હજ્જ કરે મરશે અને તે મક્કે સુધીના ખરચ તથા સવારીનો માલેક હશે અને તે કોઇ જાલેમ બાદશાહની કેદમાં કે જઈ નહીં શકે તેવી બીમારીમાં ફસેલો ન હશે તો તેને જોઇએ કે તે યહુદી થઇને મરે અથવા ચાહે તો નસારો થઇને મરે. અલ્લાહ અમને તથા સર્વ મુસલમાનોને નજાત આપે. તો જોઇએ કે હજ્જ ફરજ થયા પછી અદા કરવામાં ઢીલ કરે નહીં પણ જલદીથી અદા કરે વાર લગાડવાથી ફાસેક તથા ગુન્હાગાર થશે.

અને હજ્જ તે આજાદ તંદોરૂસ્ત આકેલ બાલેગ મુસલમાન ઉપર ફરજ થાએ છે કે જે જરૂરી હાજતો સિવાય એટલો માલ રાખતો હોએ કે સવાર થઇને જઇને પાછો આવે અને જેનો ખરચ એને માથે હોએ તેને આવવા સુધીનો આપે.

જ્યારે હજ્જનો ઈરાદો કરે તો મુસ્તહબ છે કે પ્રથમ આ વાતનો ઇસ્તીખારો કરે કે કયે માર્ગે ક્યા દીવસે ચાલે, સવારી ભાડે લે કે ખરીદે ફલાણાને સાથે જાએ કે ફલાણાને, અને એ સિવાઇ એવી તરેહની બીજી બાબતોમાં ઇસ્તીખારો કરે. નહીં તો હજ્જ કરવામાં ઇસ્તેખારાની જરૂરત નથી. જેમકે મશહુર છે, "**દરકારે ખેર હાજતે ઇસ્તે ખારા નેસ્ત**" * અને એવીજ રીતે નાજાએજ કામને છોડવામાં ઇસ્તેખારો કરે નહી. પણ તરત તોબા કરે, અને તે કામ છોડી દે. અને ઇસ્તિખારા નો તરીકો આ છે. પ્રથમ બે રકઅત નફલ પઢે. પેહલી રકઅતમાં અલહમ્દ પછી કુલયા અને બીજીમાં કુલ હોવ-લ્લાહ પઢવી બેહતર છે સલામ ફેરવ્યા પછી અલ્લાહ તઆલાની તારીફ બયાન કરીને દોરૂદ શરીફ પઢીને દોઆ માસુરા પઢે તે આ છે:—**અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્તખી રોક બેઇલમેક વ અસ્તકદેરોક બે કુદરતેક વ અસઅલોક મિન ફદલેકલ અજીમ ફઇન્નક તકદેરો વલા અકદેરો વ તઅલ-મો વલા આલમો વ અન્ત અલ્લામુલ ગોયુબ. અલ્લાહુમ્મ ઇન કુન્ત તાલમો અન્ન હાજલ અમર ખૈરૂલ્લી ફી દીની વ-મઆશી વ આકેબતે અમરી ફકદ દેરહો-લી વ યસ્સેર હોલી સુમ્મ બારેક લી ફીહે વ ઇન કુન્ત તાલમો અન્ન હાજલ અમર શર્રૂલલી ફી દીની વ મઆશી વ આકેબતે અમરી ફ સર્રેફ હો અન્ની વસરેફની અ-ન્હો વકદોર લેયલ ખેર હૈસોકાન સુમ્મ રદેનીબીહી**૧ ફરી ઇસ્તેખારો કર્યાબાદ સર્વ ગુનાહોથી તોબા કરે અને જે કાંઇ કોઇનુ હક્ક કોઇ પણ તરફનું એના ઉપર હોએ તેને અદા કરે. અને દુશમનોથી તથા જેઓથી મામલો હોએ તેઓથી માફ કરાવે અને જે ઇબાદત ફોત થઈ હોએ તેની કજા કરે. અને જો કોઇ હક્ક વાળો મરી ગયો હોએ તો તેના વારેસોને આપે. અને જો કોઇ વારેસ નહીં જણાએ તો ખેરાત કરે કે જેથી આખેતરમાં જખીરો રહે. અને જો બદની હક્ક હોએ (માલનું હક્ક નહોએ) તો માફ કરાવે અને જો તે મરી ગયો હોએ તો તેને માટે ઇસ્તી-ગફાર કરે. અને હજ્જનો ખરચો હલાલ માલથી લ્યે કારણ કે હરામ માલથી હજ્જ કબુલ થતી નથી. આલમગીરીયામાં કાજીખાનથી લખાએલું છે કે જે કોઈ હજ્જનો ઇરાદો કરે અને તેના માલમાં શુબ્હ હોએ તો તે કરજ લઇને હજ્જ કરે અને ફરી પોતાના તે માલથી કરજ અદા કરે. અને સાથી સારો માણસ મેળવે કે દીન દુન્યાની બાબતોમાં તે તેનો મદદગાર રહે. અને સગા કરતાં પારકાની સાથ કરવી ઘણી સારી છે કે જેથી સગાઈ તુટે નહીં. અને કીરાયાદારને અસબાબ પ્રથમથી દેખાડે, તેની વગર રજાએ તેથી વધારે લાદે નહીં અને જાનવર ઉપર તેની શક્તિ ઉપરાંત અસબાબ ચઢાવે નહીં. અને તેના ઘાસ દાણાથી ગફલત કરે નહીં. અને હજ્જની સફરને વેપારની નૈયત મોટાઇ, અને નામદારીથી ચોખી રાખે. અને જો વેપાર પણ કરી લેશે તો પણ કંઇ નથી પણ છોડવો બેહતર છે. અને માર્ગમાં બેહુદા નકામા અને નાજાએજ કામોથી બચતો રહે અને ભાર બોજથી રહે અને ગુસ્સો કરવાથી બચતો રહે અને બરદાશત કરતો રહે અને અલ્લાહની યાદ ઘણી કરતો રહે. અને ખાવા પીવામાં ભાગ કરે

---

* અર્થ—સારા કામમાં ઇસ્તેખારો કરવાની કશી જરૂર નથી. ગુ. મો.

૧ અર્થ—ઓ અલ્લાહ હું તારા જાણવાને લીધે તારી પાસેથી ભલાઇ માગું છું, અને તારી શક્તિને લીધે તારાથી (સારા કામની) શક્તિ માંગું છું, અને તારા મોટા ફજલને લીધે તારાથી માંગણી કરું છું. કારણ કે ખચીત તું શક્તિ ધરાવે છે. અને હું શક્તિ રાખતો નથી. અને તું જાણે છે હું જાણતો નથી. અને તું પોશીદા વસ્તુઓનો જાણનાર છે. ઓ અલ્લાહ જો તું જાણતો હોય કે આ કામમાં મારે માટે મારા દીનમાં, મારા ગુજરામાં, અને મારા કામની અંજામમાં બેહતરી છે તો તું તેને મારે માટે ઠેરવ અને તે મને સેહલું કર ફરી તેમાં મને બરકત આપ અને જો તું જાણતો હોય કે આ કામ મારે માટે મારા દીનમાં મારા ગુજરામાં, અને મારા કામની આખરમાં બુરાઈ છે તો તું તેને મારાથી દૂર રાખ અને મને તેનાથી દૂર રાખ, અને જ્યા કહીં મારો લાભ હોય તે મારે માટે ઠેરવ ફરી તેથી તું મને ખુશ રાખ" દોઆ કરતાં "હાજલ અમર" તથા "અન્નહુ" (અર્થ આ કામ તથા તે મારે માટે) ના શબ્દો બોલતી વેળા પોતાની મતલબને દીલમાં ધ્યાન રાખે ગુ. મો.

નહી * અને સફરમાં અસબાબ ખરીદતાં ખરાબ ચાલ કે ફરેબ કરે નહી. અને શરૂ મહીનામાં જુમેરાત કે પીરના પ્રથમ વખતમાં સફર કરવી બેહતર છે. અને સગાંઓ અને દોસ્તોથી રૂખસત થાએ અને તેઓથી હક્કો તથા કસુર માફ કરાવે અને તેઓથી ભલાઇની દોઆ ચાહે. અને રૂખસત થતી વેળા આ પઢે **અસતવદેઓકોમુ—લ્લાહ લ્લજી લા યોદીઓ વદાએઅહુ**[2] અને જ્યારે ઘરથી નીકળવાનો ઇરાદો કરે તો બે રકઅત નફલ પઢે. અને જ્યારે દરવાજા પાસે આવે તો **ઇન્ના અનજલ્લના** પઢે. અને ઘરથી જ્યારે નીકળે ત્યારે કાંઈ સદકો ખેરાત કરે અને આયતુલ કુરસી પઢે અને કહે. **અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઉજો બેક મન અદિલ્લ અવ ઓદલ્લ અવ અજીલ્લ અવ ઓજલ્લ અવ અજલેમ અવ ઉજલમ અવ અજ્હલ અવ ઊજહલ અલૈય અલ્લાહુમ્મ અન્ત—સ્સાહેબો ફીસ્સફરે વલખલીફતો ફીલ અહલે અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઉજો બેક મિનદ દીકતે ફીસ્સફરે વ કઆબતીલ મુન્કલબે અલ્લાહુમ્મ—કબેદ લનલ અરદ વ હવ્વેન અલૈન—સ્સફર**[3] જ્યારે સવાર થાએ તો રેકાબમાં પગ મુકીને બીસ્મીલાહ કહે જ્યારે સવાર થઇ જાએ તો "**અલ હમ્દો લિલ્લાહ સુબહાન લ્લજી સખ્ખર લના હાજા વમા કુન્ના લહુ મુકરેનીનવ ઇન્ના ઇલારબ્બેના લમુનકલેબુન**[4] પઢીરે **અલ હમ્દોલિલ્લાહ** ત્રણવાર અને **અલ્લાહો; હો અકબર** ત્રણવાર **લાએલાહઇલ્લ-લ્લાહ** એકવાર પઢીને કહે **સુબ્હાનક ઇન્ની જલમતો નફસી ફગફેરલી ઇન્નહુ લા યગફેરૂજ જોનુબ ઇલ્લા અન્ત**[5] જો પહાડ ડુંગર ઉપર ચહડે તો **અલ્લાહો અકબર**[6] કહે જ્યારે નીચે ઉતરે **સુબ્હાનલ્લાહ**[7] કહે જો જંગલમાં જવું થાએ તો **લા એલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વલ્લાહો અકબર**[8] કહે. અને જ્યારે કીશતીમાં સવાર થાએ તો **બિસ્મીલ્લાહે મજરેહા વ મુરસાહા ઇન્ન રબ્બિ લ ગફુરૂ-ર્રહીમ વ મા કદરૂ-લ્લાહ હક્ક કદરિહી વલ અરદો જમીઅં કબદતોહુ યવમલ કિયામતે વસ્સમાવાતો મતવીયાતું બેયમીનિહી સુબ્હાનહુ વ તઆલા અમ્મા યુશરેકુન**[9] પઢે કે એવું પઢવું ડુબવાથી અમન છે. જો જાનવર મસ્તી કરે તો તેના કાનમાં આ પઢે **અફગૈર દીની-લ્લાહે યબગુન વ લહૂ અસલમ મન ફીસ્સમાવતે વલ અરદે તોઅં વ**

* કારણ કે તંટા ફેસાદથી સારી રીતે બચાશે અને આ બેહતરીને માટે છે. અને જો બીસી કરશે તો પણ દુરસ્ત છે. ગુ. મો.

૨ અર્થ—હું તમને ખુદાને સોપું છું કે જે સોંપેલી વસ્તુઓનો નાશ કરતો નથી. ગુ. મો.

૩ અર્થ—ઓ અલ્લાહ હું તારી પનાહ લઊં છું આથી કે હું ગુમરાહ થાઊં અથવા ગુમરાહ કરાયો જાઊં, અથવા હું ફીસલી જાઊં અથવા ફીસલાયો જાઊં અથવા હું જુલમ કરૂં અથવા હું જુલમ કરાયો જાઊં અથવા હું જહાલત કરૂં અથવા મારા પર જહાલત કરાઈ જાય. ઓ અલ્લાહ તુંજ સાથી સફરમાં છે અને ખલીફો અહલમાં છે. ઓ અલ્લાહ હું તારી પનાહ લઊં છું સફરમાં સખ્તીથી તથા બુરી હાલતમાં પાછા ફરવાથી ઓ અલ્લાહ તું અમારે માટે પૃથ્વીને કબજે કર અને અમારા પર સફરને આસાન કર ગુ. મો.

૪ અર્થ—સર્વે તારીફ અલ્લાહને માટે છે પાકી છે તેને કે જેણે અમારે માટે આને તાબે કર્યું અને અમો એને માટે શક્તિ રાખનાર નહોતા. અને અમો અમારા પરવરદીગારની તરફ પાછા ફરનાર છીએ. ગુ. મો.

૫ અર્થ—પવિત્રાઈ છે તને બેશક મેં મારા જીવ પર જુલમ કર્યો છે, તો તું મને બખ્શ. કેમકે તારા સિવાઈ કોઇ ગુનાહોને બખ્શતો નથી. ગુ. મો.

૬ અર્થ—અલ્લાહ સર્વેથી મોટો છે. ગુ. મો.

૭ અર્થ—ખુદાને પવિત્રાઇ છે. ગુ. મો.

૮ અર્થ—અલ્લાહ સિવાય કોઈ પુજ્ય નથી. અને અલ્લાહ સર્વેથી મોટો છે. ગુ. મો

૯ અલ્લાહના નામથી એનું ચાલવું છે અને એનું થોભવું છે. બેશક મારો પરવરદીગાર જરૂર બખશનાર રહેમકર્તા છે અને અલ્લાહની જેવી રીતે કદર કરવી જોઇએ તેવી કદર તેઓએ કરી નથી અને જમીન પુરેપુરી કયામતને દીવસે તેના કબજામાં છે. અને આસમાનો તેના સીધા હાથમાં લપેટાએલાં છે. પવિત્રાઈ છે તેને અને જે ચીજને તેઓ શરીક કરે છે તેથી તેને બોલંદી છે. ગુ. મો.

કરહુ વ ઇલૈહે તુરજઉન[10]અને જ્યારે કોઈ શેહેર દેખાએ અને તેમાં :જવું હોએ તો કહે અલ્લાહુમ્મ રબ્બ-સ્સમાવાતિ-સ્સબએ વમા અજલલન વ રબ્બલ અરદીન વમા અકલલન વ રબ્બશ્શયાતીન વમા અદલલન વ રબ્બર રેયાહે વમા જરૈન હા ઇન્ના નસઅલોક ખૈર હાજીહીલ કરયતે વ ખૈર અહલેહા વ નઊજો બેક મિન શર્રેહા વ શર્રે અહલેહા વ શર્રેમાફીહા,[11]અને જ્યારે તેમાં દાખલ થવા લાગે તો આ પઢે અલ્લાહુમ્મ બારેક લના ફીહા[12] ત્રણવાર અલ્લાહુમ્મ-રજોકેના જનાહા વ હ બ્બેબના એલા અહલેહા વ હબ્બેબ સાલેહી અહલેહા ઇલૈના[13] અને જ્યારે મનજેલ કરે તો અઊજો બેકલેમાતી-લ્લાહીત તામ્માતે મિન શર્રે મા ખલક[14]કહે તો ત્યાંથી ઉપાડવા સુધી કોઈ ચીજ ઇનશા અલ્લાહો તઆલા નુકશાન કરશે નહીં. જ્યારે સાંજ પડે અને રાત થાએ તો આવી રીતે કહે. યા અરદો રબ્બિ વ રબ્બોક-લ્લાહો અઊજો બિલ્લાહે મિન શર્રેકે વ શર્રે મા ખલકે ફીકે વ શર્રે મા યદુબ્બો અલૈકે વ અઊજો બિલ્લાહે મિન અસદીવ વ અસવદ વ મિનલ હૈયાતે વલ અકરબે વ મિન શર્રે સાકેનીલ બલદે વ મિન વાલેદીવ વ માવલદ[15]અને સવારના કહે સમેઅ સામેઉન બે હમ્દીલ્લાહે વ નેમતેહી વ હુસને બલાએહી અલૈના રબ્બના સાહેબના વ અફદેલ અલૈના આએજં બિલ્લાહે મિનન્નાર[16]અને જે જગ્યા ખોફ કે ડર હોએ ત્યાં લેઇલાફનું પઢવું દરેક બલાથી અમન છે. અલ્લાહ ખુબ જાણે છે.

તું જાણ કે હજ્જ ત્રણ તરેહ કરે છે. એક તો ફક્ત હજ્જ અને એને ઇફરાદ કહે છે. અને એ હજ્જના કરનારને મુફરેદ કહે છે. બીજી કેરાન છે કે હજ્જ તથા ઉમરા બનેને એક એહરામમાં એકઠા કરીને અદા કરે. અને એ હજ્જ કરનારને કારેન કહે છે. ત્રીજી તમત્તોઅ છે. કે પ્રથમ હજ્જના મહીનામાં ઉમરો અદા કરે ફરી તેજ સફરમાં વગર ઘર ગએ તેજ વર્ષમાં હજ્જનો એહરામ બાંધીને હજ્જ કરે. અને એ હજ્જ કરનારને મોતમત્તેઅ કહે છે. અને ત્રણે તરેહમાંથી કોઇ પણ અદા કરશે તો માથેથી ફરજ અદા થશે. પણ હનફી મજહબમાં તમત્તોથી કેરાન અફજલ છે. અને ઇફરાદથી તમત્તો અફજલ છે. અને આ ત્રણ જુદી જુદી ફસલમાં લખાશે. અને હજ્જના મહીના શવવાલ અને જીલકદ પુરા અને જીલ

૧૦ તો શું અલ્લાહના દીન સિવાય બીજું દીન તેઓ ચાહે છે. અને જુઓ તો જે કોઇ આસમાન તથા જમીનમા છે તેઓ ખુશી નાખુશીથી તેના તાબે દાર થયા છે અને તેના તરફ ફેરવાશે. ગુ. મો.

૧૧ અર્થ—ઓ અલ્લાહ સાતો આસમાનના અને જે પર તેઓ છાંયા કરે છે તેના પરવરદીગાર, અને જમીનોના તથા જેને તેઓ ઉઠાવે છે તેના પરવરદીગાર, અને શેતાનોના તથા જેને તેઓ ગુમરાહ કરે છે તેના પરવરદીગાર, અને હવાઓના તથા જેને તેઓ ઉડાવે છે તેના પરવરદીગાર અમો તારાથી આ ગામની બેહતરી તથા આ ગામવાળાની બેહતરીને માંગીએ છીએ અને એની બુરાઈથી તથા એ ગામ વાળાઓની બુરાઈથી તથા એમાં જે જે છે તેની બુરાઈથી અમો તારી પનાહ લઇએ છીએ. ગુ. મો.

૧૨ અર્થ—ઓ અલ્લાહ અમને એમાં બરકત આપ. ગુ. મો.

૧૩ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું એના ફલનું રીજક અમને આપ. અને એ ગામવાળાઓ આગલ અમને પીયારા કર અને અમારી આગલ એ ગામવાળાઓના સારા માણસોને પીયારા કર ગુ. મો.

૧૪ અર્થ—અલ્લાહના સંપુરણ શબ્દોની જે ચીજ છે તેણે ઉત્પન્ન કરી તેની બુરાઇથી પનાહ લઉં છું ગુ. મો

૧૫ અર્થ—ઓ પૃથ્વી તારો પરવરદીગાર અને મારો પરવરદીગાર અલ્લાહ છે તારી બુરાઇથી તથા તારામાં જે ઉત્પન્ન થયું છે તેની બુરાઈથી તથા જે તારાપર ચાલે છે તેની બુરાઇથી હું અલ્લાહની પનાહ લઉં છું. અને વાઘ તથા કાળા સાપથી અને સાપ તથા વીંછુથી અને આ ગામના રેહવાસીઓથી તથા જણાવનાર તથા જે જણેલા તેની બુરાઈથી હું ખુદાની પનાહ લઉં છું. ગુ. મો.

૧૬ અર્થ—સાંભળનારાએ સાંભળ્યું ખુદાની મારી તારીફ કરવાને; અને તેની નેઅમતના તથા અમારા ઉપરના તેની નેઅમતની ખુબીના એકરારને ઓ અમારા પરવરદેગાર તું અમારો મદદગાર થા અને અમારા પર ફજલ કર. અલ્લાહની પનાહ લઉં છું અગ્નિથી. ગુ. મો.

હજ્જના પ્રથમના દસ દીવસ કહેવાએ છે. જો હજજનું કોઇ કામ આ મહીનાઓથી પ્રથમ કરશે તો પુરતું ગણાશે નહીં. અને હજ્જનું એહરામ શવ્વાલથી પહેલાં બાંધવું મકરૂહે તહરીમી છે. અગર જો એહરામમાં મના થએલાં કામોને નહીં કરવા નો ભરોસો હોએ. અને જે જગ્યાથી વગર એહરામ બાંધે મક્કે જનારને આગળ વધવું હરામ છે તેને મીકાત કહે છે. તો હિન્દુસ્થાનથી જનારને યલમલમ ની સિદ્ધમાં દરયામાં એહરામ બાંધવું પડે છે. અને તે જગ્યા માલમ કપતાન બતાવે છે. અને મદીના મોનવ્વરાથી આવતાં જુલ હોલેફાથી એહરામ બાંધવું પડે છે. જો કોઇ મક્કા જનારો મીકાતથી અથવા તેની સિધ્ધની જગ્યાથી વગર એહરામ બાંધે આગળ વધશે તો ગુન્હેગાર થશે. ફરી તે હજ્જ માટે જતો હોએ કે બીજી કોઇ જરૂરતે અને જો એહરામમાં મના થયેલી વસ્તુમાં ઘણા દીવસ વીતવાને લીધે પડવાનો અંદેશો નહોએ તો મીકાત આવવા પહેલાંથી એહરામ બાધવું અફ્જલ છે. અને એહરામમાં મના થએલી વસ્તુઓનું બયાન આગળ આવશે ઇનશાઅલ્લાહ અને જો કોઇ શખ્સ ખુદ મીકાતપર અથવા મીકાત અને હરમની હદની વચ્ચે રેહતો હોએ તો તેને વગર એહરામે મક્કામાં જવું દુરૂસ્ત છે. પણ જો હજ્જ કે ઉમરા માટે જશે તો તેને પણ વગર એહરામે જવું હરામ છે. અને તેની મીકાત હરમની હદ તથા મીકાતની વચ્ચે છે. અને જે કોઇ મક્કા શેહેરમાં અથવા હરમની હદમાં રેહતો હોએ તે જો હજ્જ કરે તો હરમમાંથી એહરામ બાંધે. અને મક્કાની મસજેદે હરામથી બાંધવું મુસ્તહબ છે. અને જો ઉમરો કરે તો હિલ્લથી એટલે હરમની હદ બહારથી એહરામ બાંધીને આવે.

હવે સમજવું જોઇએ કે મક્કા શેહેરની ચોતરફ હદ છે કે હજરત જીબરઇલે (અલે) હજરત ઇબ્રાહીમ (અલે)ને તે જગ્યા બતાવી હતી. અને હજરત ઇબ્રાહીમે તે જગ્યા નિશાન કરી હતી. ફરી હજરત સરવરે આલમે (સલ) તે નીશાનીયોને નવેસરથી બનાવી હતી. ફરી હજરત ઉસમાને (રદી) ફરી હજરત મોઆવીયાએ (રદી) તે નિશાનીયોને બનાવ્યા કરેલી, અને આ હદ જદ્દાની તરફ દસ માઇલ છે અને કોઇ તરફ ત્રણ માઇલ છે અને કોઇ તરફ સાત તો કોઇ તરફ નવ માઇલ છે. આ હદની અંદર શીકાર કરવો તથા લીલી ઘાંસ લાકડી તોડવી હરામ છે. અને અને એ હદની અંદરની જમીનને હરમ કહે છે. મક્કા શેહેર પણ હરમ છે અને એ હદથી બહાર (પણ મીકાતથી અંદર જે છે તેને) હિલ્લ કહે છે. વલ્લાહો તઆલા આલમો.

ફસલ ૧

ઇફરાદના બયાન વિષે.

તું જાણ કે હજ્જમાં ત્રણ ફરજ છે. એક એહરામ બાધવું બીજું અરફાતમાં થોભવું ત્રીજું તવાફે જીયારત. અને હજ્જના છ વાજેબ છે (૧) મુજદલફામાં થોભવું (૨) સફા મરવાની વચ્ચે દોડવું (૩) જમરાઓને કાંકરી મારવી (૪) બહારવાળાઓને તવાફે સદર (વદાગરીનો તવાફ) કરવો (૫) માથાના વાલ મુડાવવા અથવા કતરાવવા અને (૬) કારેન તથા મોતમત્તેનું જુબહ કરવું. અને એ સિવાય જે ચીજના છોડવાથી જુબ્હ કરવું વાજેબ થાએ છે તે પણ વાજેબ છે જેમ કે આગલ જણાશે. અને સુંનત તથા મુસ્તહબ એ મસલાઓની વચ્ચે ગણાશે. અને જે ચીજનું છોડવું મકરૂહ છે તે પણ સુંનત છે.

હવે મુફરેદ જ્યારે એહરામ બાંધે તો એહરામનો તરીકો આ છે કે પ્રથમ વોજુ કરે અને જો ગુસલ કરે તો ઘણું બેહતર છે. અને મુસ્તહબ છે કે નખ લે મુછો કતરાવે. દુંટી નીચેના વાળ લે અને જો માથું બોડાવવાની આદત હોએ તો માથું પણ મુંડાવે અને નહીં તો કાંસકી ફેરવીને વાળ સવારે અને જો પોતાની સ્ત્રી સાથે હોએ અને કંઈ ઉજર ન હોએ તો જીમા પણ કરે. ફરી ગુસલ અથવા વોજુ પછી લુંગીને દુંટીથી તે ગુંટણ સુધી બાંધે અને એક ચાદર ઓડે. અને લુંગીને જો દોરી કે દુગમાંથી બાંધશે તો તેને દમ કે સદકો આપવો પડતો નથી. પણ એ સારૂં નથી. અને જમણો ખાંધો ખુલો રાખીને જમણી બગલની નીચે લઇને ચાદરને ડાબે ખાંધે નાખીને ચાદર ઓડવી અને ઇદતેબા કહે છે, તે હમાં સુંનત નથી પણ જેમ ઓડાય

છે તેમ ઓડે અને માથાને તથા મોંહને ખુલ્લાં રાખે. અને સુંનત છે કે બે કપડાં નવા અથવા ધોએલાં પાક સુફેદ હોએ. જો એક કપડામાં અથવા ત્રણ કપડામાં અથવા કાળા (કે કોઈ બીજા રંગના) કપડામાં એહરામ બાંધશે તો પણ દુરસ્ત છે. અને મુસ્તહબ છે કે બદન તથા કપડાંને ખુશબો લગાડે. પણ જે ખુશબો કે લગાડવા પછી તેનું તન (જીરમ) બાકી રહે તેવી ખુશબો કપડાંને લગાડે નહીં. અને બદનને દરેક તરેહની ખુશબો લગાડવી સુંનત છે, ફરી જો મકરૂહ વખત નહોએ તો સુંનત છે કે બે રકઅત નફલ નમાજ પડે, પેહેલી રકઅતમાં અલ હમ્દો પછી કુલયા પઢવી અને બીજીમાં કુલ હોવ-લ્લાહ પઢવી બેહતર છે. નહીં તો જે સુરત ચાહે તે પઢે. સલામ ફેરવ્યા પછી કહે **"અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની ઓરીદુલ હજ્જ ફયસ્સેરહો લી વ તકબ્બલહો મિન્ની**[17] ફરી હજ્જની નૈયતથી તલબીયા * કહે. અને જબાની એહરામમાં અલ્લાહનું કોઈ પણ જીકર કરવું ફરજ છે અને હદીસ શરીફમાં આવેલી તલબિયા કહેવી સુંનત છે. અને તે આ છે. લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક લબ્બૈક લાશરીક લક **લબ્બૈક ઇન્નલ હમ્દ વન નેઅમત લક વલ મુલક લાશરીક લક**[18] એમાંથી કાઇ શબ્દ ઓછો કરવો મકરૂહ છે. અને હદીસ શરીફમાં આવેલા શબ્દોને શરૂમાં કે આખરમાં વધારવા મુસ્તહબ છે. દાખલા તરીકે જેમકે આ વધારે **લબ્બૈક એલાહલ ખલકે લબ્બૈક**[19] અથવા આ વધારે **લબ્બૈક લબ્બૈક વ સાદેક વલ ખૈરો બેયદેક લબ્બૈક** **વર રગબાઓ એલૈકે વલ અમલો લબ્બૈક**[20] અને જો હદીસમાં નહી આવેલા શબ્દોને શરૂમાં કે આખરમાં વધારશો તો પણ દુરસ્ત છે; પણ વચમાં વધારો કરે નહીં. અને તલબીઆ બોલંદ અવાજથી કેહવી મુસ્તહબ છે, પણ ઘણું ચીખવું જોઇએ નહીં. અને મસજીદમાં એટલી જોરથી નહીં કહે કે નમાજીઓને હરકત થાએ, અને જ્યારે કહે તો ત્રણ વાર સાથે કેહવું મુસ્તહબ છે વચમાં વાત કરે નહીં. જો કોઈ સલામ કરે તો જવાબ આપે, પણ એવી હાલતમાં સલામ કરવી મકરૂહ છે. ફરી ત્રણ વાર તલબીયા કહીને આહિસ્તાથી દોરૂદ શરીફ પઢીને જે ચાહે તે દોઆ કરે પણ આ દોઆ હદીસ શરીફમાં આવેલી છે "અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસઅલોક રેદાકવલ જંનત વ અઊજો બેકમિન ગદબેક વન્નાર[21] અને હાલતોના ફેરફાર વખતે જેમકે સવાર થતાં ઉતરતાં સવારીને ફેરવતાં અથવા ઉંચી જગ્યાએ ચડતાં કે નીચે ઉતરતાં ફજર થતાં આંખ ખુલતાં તથા ફરજ કે નફલ નમાજે પઢવા પછી કાફલાથી મુલાકાત થતાં તથા દરેક હાલતમાં તલબિયા કેહવી મુસ્તહબ છે. અને તલબિયા જેમ વધારે કેહવાય તેમ અફઝલ છે, મતલબ કે જ્યારે હજ્જની નૈયતથી તલબીયા કહી કે એહરામ બંધાય જાય છે. અને નમાજની તકબીરે તહરીમાની જેમ આ હજ્જનું પહેલું ફરજ છે,

અને એહરામમાં હજ્જની નૈયતથી ફકત જીકર કરવું ફરજ છે. અને તેનાં કપડાં કહાડવાં બે રકઅત નમાજ પઢવી ખુશબો લગાડવી વગેરે ચીજો એ મુસ્તહબ સુંનત અને વાજેબ છે. અને જો અણસમજ બચ્ચા તરફથી એહરામ બાંધે તો તેના કપડાં ઉતારીને લુંગી પેહરાવીને તેની તરફથી લબ્બૈક કહે અને એ એહરામમાં મના થએલાં કામોથી તેને બચાવતો રહે. અને જો કોઇ

૧૭ અર્થ—ઓ અલ્લાહ હું હજ્જના ઇરાદો કરૂં છું તું તેને મારા પર આસાન કર અને તેને મારા તરફથી કબુલ કર. ગુ. મો.

* તલબીયા એટલે લબ્બૈક કેહવું જેનું બયાન આગળ આવે છે. ગુ. મો.

૧૮ અર્થ—હાજર છું હું તારી ખીજમતમાં ઓ અલ્લાહ હાજર છું. હું હાજર છું. તારો કોઇ ભાગીયો નથી હું હાજર છું બેશક સર્વ તારીફ તથા નેઅમત તારે માટે છે અને મુલક તારોજ છે તારો કોઇ ભાગીયો નથી ગુ. મો.

૧૯ અર્થ—હું હાજર છું તારી ખીજમતમાં ઓ મખલુકના માબુદ હું હાજર છું. ગુ. મો.

૨૦ અર્થ — હું હાજર છું તારી ખીજમતમાં હું હાજર છું અને હું તૈયાર છું અને સર્વ ભલાઈ તારા હાથમાં છે હું હાજર છું અને રગબત (વલણ) તારી તારીફ છે. અને સર્વ અમલ તારી પાસે આવે હું હાજર છું તારી ખીજમતમાં ગુ. મો.

૨૧ અર્થ—ઓ અલ્લાહ હું તારી પાસે તારી ખુશીને તથા જંનતને માગું છું અને તારા ગજબથી તથા અગ્નિથી તારી પનાહ ચાહું છું ગુ. મો.

મના કામ બચ્ચાથી થશે તેથી કંઇ આપવું લાગુ પડતુ નથી. ન બચ્ચાને અને ન તેના વાલીને. અને આતરીકો એહરામ જોબાનીનો છે. અને આજ બેહતર છે અને એહરામ ફેઅલીનો તરીકો કિતાબોમાં લખાયલો છે. હયાં લખવાની કંઈ જરૂરત નથી.

જ્યારે એહરામ બાંધી રહ્યો તો જીમા (સ્ત્રી મીલાપ) તથા જીમાને લાગતી બાબતો ચુમન ગળે વળગવું વગેરે તથા સ્ત્રીઓ આગળ જીમાની વાતો કરવી અલ્લાહ તઆલાની નાફરમાની કરવી ઝગડો લડાઈ કરવી ખુશકીના શિકાર કરવા શિકારીને ખુલ્લી રીતે કે ઇશારાથી બતાવવું શિકારીને મદદ કરવી છરી કે ભાલો વગેરે પકડીને, તથા ખુશબો લગાડવી નખ તથા વાળ કપાવવા, માથું મોહ ઢાંકવું થોડું કે ઘણું આ સર્વ કામ તજી દે. અને ખુશબો અથવા ખુશબોદાર મેવો સુંગવો મકરૂહ છે. અને જો નાક ઉપર હાથ રાખશે તો કાંઇ ડર નથી. અને તકયા ઉપર માથું કે ગાલ રાખવો દુરસ્ત છે પણ ઉંધા થઇને તકયા ઉપર પેશાની મુકવી મકરૂહ છે. અને માથા ઉપર કપડું રાખવું તે ઢાંકવાના કાયદામાં છે, અને માથા ઉપર કપડાની પોટલી કે બુનચો રાખવો દુરસ્ત છે. જો કાબાના પરદા નીચે આવે ને માથાને કે ચેહરાને પરદો લાગે તો મકરૂહ છે. અને જો નહીં લાગે તો કશી હરકત નથી. અને માથાને તથા દાઢીને ખતમી (ગુલેખરૂ)થી ધુએ નહીં પણ સાબુ તથા ઉશનાનથી ધોવું દુરસ્ત છે. અને આંખોનું પડવાળ કઢાવવું દુરૂસ્ત છે, અને સિવેલા કપડા જેમકે કુડતો ઇજાર તથા પાગડી ટોપી મોજા પેહેરે નહીં અને સિવેલા કપડાને વાપરવાની રીત પ્રમાણે નહીં પણ બીજી રીતે પેહેરે જેમકે કુડતાને ચાદરની તરેહ ઓડે તો દુરૂસ્ત છે, પણ છોડવું બેહતર છે. જોડા નહોએ તો મોજાને કદમની વચ્ચેથી કાપીને પેહેરે અને કપડું ખુશબોદાર ચીજમાં રંગાયું હોએ તો તેને પેહેરવું દુરૂસ્ત નથી. પણ જો તેને ધોએ અને ખુશબો જતી રહે તો દુરૂસ્ત છે. અને હમ્મામમાં જવું દુરૂસ્ત છે. પણ મેલને ગરમ કે સરદ પાણીથી દુર નહીં કરે, એ મુસ્તહબ છે. જો નહાએ તો પાકી કે ઠંડકની નીયતથી નહાએ. અને તંબુ કે શુગદુફના સાયામાં આવવું દુરૂસ્ત છે પણ તે માથાને કે ચેહરાને લાગે નહીં જો લાગશે તો મકરૂહ થશે. અને હમયાણી (વાસલી) તથા કમરપટો બાંધવો હથયાર બાંધવા તથા અંગુઠી પેહેરવી તથા વગર ખુશબોનો સુરમો લગાડવો દુરૂસ્ત છે. અને ખુશબોવાળો સુરમો એક બે વાર લગાડવાથી સદકો આપવો પડે છે. અને વધારેવાર લગાડવાથી જુબાહ કરવું પડે છે. અને ખતના કરાવવી તથા ફસદ ખોલાવવી તથા વગર વાલ બોડાવે રૂમાણી ખેંચાવવી તથા દાડ કઢાવવી તથા ભાંગેલા આજાને બાંધવો દુરૂસ્ત છે. અને જો રૂમાણી ખેંચાવવામાં વાલ મુડાવશે તો દમ આપવું પડશે. માથું ખજવાલવું દુરૂસ્ત છે પણ જો વાલ તુટવાની કે ખુન નીકળવાની બીક હોએ તો નરમીથી ખજવાલે આ મસલાઓની બાકીની તફસીલ જીનાયાતની ફસલમાં આવશે ઇનશા અલ્લાહ.

જ્યારે હરમમાં દાખલ થાએ તો જો બની શકે તો ખુલ્લે પગે ચાલતો ચાલે એ મુસ્તહબ છે. અને ચેન તથા ભાર બોજની સાથે ઘણી ઇસ્તીગફાર તથા દોઆ કરતો ચાલે. ફરી જ્યારે મક્કામાં દાખલ થાએ તો દીવસના દાખલ થવું તથા જહુન એટલે મક્કાની કબરસ્થાનના માર્ગથી કે જેને બાબુલ મોઅલ્લા કહે છે ત્યાંથી દાખલ થવું મુસ્તહબ છે. અને મક્કામાં દાખલ થવા માટે ગુસલ કરવું સુંનત છે. અને મક્કાથી નીકળવું બાબુસ સુફલાથી મુસ્તહબ છે. ફરી મક્કામાં દાખલ થઇને પોતાના અસબાબનો બંદોબસ્ત કરીને પ્રથમ મસજેદે હરામમાં આવે અને બાબુસ સલામથી મસજેદમાં દાખલ થવું મુસ્તહબ છે. તલબિયા કહેતાં નરમાઈ તથા તવાજોથી બૈતુલ્લાહની બુજુરગી ધ્યાનમાં રાખતાં દાખલ થાય. પ્રથમ જમણો પગ દાખલ કરે. અને પઢે. અલ્લાહુમ્મ-ફ્તહ અલૈના અબવાબ રહમતેક વ સહહેલ અલૈના અબવાબ રિજકેક[૨૨] અને દોરૂદ શરીફ પઢે. જ્યારે બૈતુલ્લાહ ઉપર નજર પડે તો અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ત્રણ ત્રણવાર કહે. અને બૈતુલ્લાહને જોતી વેળા

---

૨૨ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું અમારા પર તારી રહમતના દરવાજા ખોલ અને તારા રિજકના દરવાજા અમારા પર સેહલા કર ગુ. મેં.

દુઆ માંગે, કારણ કે એ કબુલીયતનો વખત છે. અને બૈતુલ્લાહને જોતી વેળા હાથ ઉપાડવા (રફાયદૈન કરવું.) હદીસ શરીફની કેટલીક રિવાયતોમાં સિદ્ધ થયા છે જેમ કે ફતહુલ કદીરમાં લખાયલું છે. તો હયાં પણ રફાયદૈન સુંનત થવું જોઇએ. અને આ વખતમાં દોરૂદ શરીફ પઢવું અને હદીસ શરીફની દોઆ પઢવી બેહતર છે. તે આ છે. અલ્લાહુમ્મ અન્તસ સલામ વ મિન્કસ સલામ ફહૈયેના રબ્બના બિસ્સલામ અલ્લાહુમ્મ જીદ બૈતક હાજા તાજીમં વ તશરીફં વ તકરીમં વ મહાબતં વ જીદ મંહજ્જહુ અ વેઅતમર તશરીફં વ તકરીમ વ તાજીમં વ બિરર'[૨૩] અને જો ચાહે તો બીજી દોઆ પઢે. કારણ કે હયાં તથા હજ્જની બીજી જગ્યામાં કોઇ દોઆ ખાસ નીમાઇલી નથી. જેમાં વધારે ખુદા તરફ દીલ લાગે તે પઢે. ફરી મસજીદમાં આવીને જો નમાજ કજા થવાની કે જમાઅત ફોત થવાની કે વિત્ર કે સુંનત મોઅક્કદા જતી રેહવાની બીક ન હોએ તો પ્રથમ તવાફ કરે, પણ જો એમાના કોઈનો ફોત થવાની બીક હોએ તો તેને પ્રથમ અદા કરે તે પછી તવાફ કરે.

તવાફ કરવાની રીત આ છે. બૈતુલ્લાહની સામે જે તરફ હજર અસવદ છે ત્યાં એવી રીતે ઊભો રહે કે તેનો જમણો ખાંધો હજર અસવદના ડાબા કીનારાની બરાબર થાએ અને તેની આખો હજર અસવદની જમણી બાજુએ રહે. ફરી તવાફની નૈયત કરીને જમણી તરફ જરા ચાલે કે હજર અસવદની બરાબર સામે થાએ. અને જાણવું જોઇએ કે તવાફની નૈયત દીલમાં કરવી ફરજ છે. જો તવાફની નૈયત વગર બૈતુલ્લાહની ચોતરફ સાતવાર ફરશે તો તવાફ ગણતરીમાં આવશે નહીં. ફરી હજર અસવદને સામે ઉભા રહીને જેમ નમાજમાં હાથ ઉચકે છે તેમ હાથ ઉચકીને કહે. બિસ્મી-લ્લાહે અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વ લિલ્લાહિલ હમ્દ વસ્સલાતો વસ્સલામો અલા રસુલિ-લ્લાહે અલ્લાહુમ્મ ઈમાનં બેકવ વફાઅં બે અહદેક વ-તેબાઅં લે સુન્નતે નબીયેક મોહમ્મદીન સલ્લ-લ્લાહો અલૈહે વ સલ્લમ[૨૪] અને હજર અસવદની સામે થયા પહેલાં તથા તકબીર કહેવા પહેલાં હાથ ઉઠાવવા બિદઅત છે. પણ તકબીરની સાથે હાથ ઉઠાવે ફરી હાથ છોડીને ઇસ્તીલામ કરો. એટલે બંને હાથની હથેલીયોને હજર અસવદ ઉપર મુકીને પોતાના મોંહને બંને હાથોની વચ્ચે રાખીને આહીસ્તાથી ચુમે ચટાખો મારવો જોઇએ નહીં. અને કેટલાકની નજદીક બોસા પછી હજર અસવદ ઉપર માથું મુકવાનું ફરી બીજો બોસો અને હરી સિજદો ફરી ત્રીજો બોસો અને ફરી ત્રીજો સિજદો કરવો પણ મુસ્તહબ છે. અને ઇસ્તીલામ સુંનત છે પણ જો ભીડને લીધે ધકાધકી થતી હોએ અને કોઇને ઇજા અપાતી હોએ તો છોડી દે, કારણ કે ઇજાનું છોડવું વાજેબ છે. અને જો એવી રીતે ઇસ્તીલામ કરી નહીં શકે તો બંને હાથજ હજર અસવદ ઉપર મુકે. જો બંને હાથ મુકી નહીં શકે તો એક હાથ મુકે. પણ એક હાથ મુકવામાં જમણો હાથ મુકવો બેહેતર છે. ફરી હાથ ઉપાડીને પોતાના હાથને ચુમે. જો હાથ પણ ન મુકી શકે તો લાકડી અથવા બીજી કોઈ ચીજથી હજર અસવદને અડકીને ફરી તે ચીજને ચુમે. જો ભીડને લીધે એ પણ થઇ ન શકે તો બંને હાથને કાનો સુધી ઉચકીને બંને હાથની હથેલીને હજર અસવદની તરફ રાખે અને હાથની પીટને મોહ તરફ રાખે. જાણે હજર અસવદ ઉપર

૨૩ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું સલામતી આપનાર છે અને તારાથી સલામતી છે. તો ઓ અમારા પરવરદીગાર તું અમને સલામતીને સાથે જીવતા રાખ. ઓ અલ્લાહ તું તારા આ ઘરનો માન મરતબો ઇજત તથા મહાબો વધાર, અને જે એની હજ્જ કરે અથવા ઉમરો કરે તેનો માન મરતબો ઇજ્જત અને નેકી તું વધાર' ગુ. મો.

૨૪ અર્થ—અલ્લાહના નામથી અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે અલ્લાહ વગર કોઇ પુજ્ય નથી. અને સર્વે તારીફ અલ્લાહને માટે છે. અને દોરૂદ તથા સલામ રસુલ-લ્લાહ ઉપર છે ઓ અલ્લાહ હું તારાપર ઈમાન લાવવાને તથા તારા અહદને પુરો કરવાને તથા તારાં નબી હજરત મોહમ્મદ [સલ]ની સુંનતની તાબેદારીને માંગું છું ગા. મો.

રાખવા છે. અને તકબીર તહલીલ જે બયાન થઇ છે તે પઢીને ફરી હાથોને ચુમે. ઇસ્તીલામ પછી વાજેબ છે કે જમણી તરફ દરવાજા તરફ ચાલે કે બૈતુલ્લાહ ડાબા ખાંધાની તરફ રહે. અને વાજેબ છે કે હતીમને પણ તવાફમાં લે. હતીમ અને બૈતુલ્લાહની વચ્ચેથી નીકળે નહીં. કારણ કે હતીમ પણ બૈતુલ્લાહમાં દાખલ છે. જો વચ્ચેથી નીકળશે તો તે ગણત્રીમાં આવશે નહીં એટલુંજ નહીં પણ ફરીથી તવાફ કરવો પડશે ફરી જો માત્ર હતીમનો સાતવાર તવાફ કરશે તો પણ ખોટ પુરાશે. જ્યારે તવાફ કરતાં રૂકને યમાનીયે પુગે કે જે દક્ષણની તરફનું ખુણું છે તો તેને પણ ઇસ્તી-લામ કરવું મુસ્તહબ છે. અને રૂકને યમાનીનું ઇસ્તી-લામ આ છે કે ફક્ત બંને હાથ અથવા જમણો હાથ તેને લગાડે. અને ડાબો હાથ લગાડવો કે ચુમો આપવો, કે હયાં સિજદો કરવો જોઇએ નહીં. અને ભીડની વખતે ઇશારો પણ હયાં કરવો જોઇએ નહીં. અને આ બંને જગ્યા સિવાઈ કોઈ બીજા ખુણાને કે દીવારને ઇસ્તીલામ કરવો મકરૂહ છે. ફરી જ્યારે ચોતરફ ફરીને હજર અસવદ ઉપર આવે તો ઉપર વર્ણાયા પ્રમાણે ફરી ઇસ્તીલામ કરે. પણ હાથ પેહેલીજ વાર ઉઠાવવાના છે ફરી હાથ ઉઠાવે નહીં. જેમકે ફતહુલ કદીરમાં તહકીક થઇ છે. અને હજર અસવદથી તે હજર અસવદ સુધી આ એકવાર કરવાને શૌત કહે છે. જો કોઇ ડાબા તરફ તવાફ કરશે અથવા તવાફ કરતાં બૈતુલ્લાહની તરફ પીઠ કે ચેહરો કરીને તવાફ કરશે અથવા શોરૂ તવાફ હજર અસવદ વગર બીજે કેથેથી કરશે તો જ્યાં સુધી મક્કામાં હશે તવાફ ફરીથી કરવો જોઇએ. જો ઘર ચાલ્યો આવશે અને તવાફ કીધો ન હશે તો દમ વાજેબ થશે. અને હજર અસવદથી અગર જો તેનો એક ભાગ હોએ તવાફ શોરૂ કરવો વાજેબ છે. પણ આખા બદનનું હજર અસવદ ઉપરથી ગુજરવું જેમકે તવાફ કરવાની રીતમાં બયાન થયું છે એ મુસ્તહબ છે. મતલબ કે એવી રીતે સાત શૌત કરે. અને સાતે શૌત કર્યા પછી ફરી આઠમો ઇસ્તીલામ કરે, અને ઇસ્તીલામ કરવો સુંનતે મોઅક્કદા છે.

જો કોઈ જાણી બુઝીને આઠમો શૌત ફરશે તો ૭ શૌત મેળવીને સાત પુરા કરવા વાજેબ થશે. અને જો સાતમો ધારીને કર્યો હશે તો કંઈ હરજ નથી. જો ફરજ કે વાજેબ તવાફ કરતાં શૌતની ગણતરીમાં શુબ્હ પડે તો નવેસરથી શોરૂ કરવો જોઇએ. પણ નમાજનો મામલો એથી ઉલટો છે તેમાં વધુ ધારના ઉપર આધાર રખાય છે. એવીજ રીતે નફલ કે સુંનત તવાફમાં પણ જો શક હોએ તો વધુ ધારના ઉપર આધાર રખાય છે. જો તવાફ કરતાં ફરજ નમાજની તક-બીર (એકામત) થાએ. તો જો રકઅત જવાની બીક હોય તો તવાફ મુકીને નમાજ પઢે. ફરી તે જગ્યાથી આવીને તવાફ પુરો કરે. એવીજ રીતે જો વોઝુ તુટવાથી જાએ અથવા જનાઝાની નમાજે જાય તો ફરી આવીને ત્યાંથી પુરો કરે. પણ જો ચાર શૌતથી કમ કરીને ગયો હોય તો નવેસરથી કરવો અફજલ છે. અને જો ચાર શૌત બાદ ગયો હોય તો ત્યાંથી બાકીના પુરા કરે. અને વગર જરૂરતે ચાલ્યા જવું મકરૂહ છે. જો જશે તો આવીને બાકીના શૌત પુરા કરે. અને જો સફા મરવાની સઇ કરતાં જશે તો તેનો પણ એવોજ હાલ છે. મસલં (દાખલા તરીકે) જો નમાજ કે વોઝુ કે જનાઝાની નમાજની જરૂરતે જશે તો દુરૂસ્ત છે અને જો વગર જરૂરતે જશે તો મકરૂહ છે. પણ દરેક હાલમાં બાકીને પુરો કરે. અને તવાફની હાલતમાં ખાવું અને વેચ ખરીદ મકરૂહ છે. અને પીવું મોબાહ છે. અને સઇમાં વેચ ખરીદ મકરૂહ છે, અને તવાફ તથા સઇમાં અલ્લાહની યાદ અફજલ છે. અને મસલાની વાતચીત કરવી તથા કુરઆન શરીફની તિલાવત કરવી દુરૂસ્ત છે. અને તવાફ કરતાં તલબિયા કહે નહીં. અને રૂકને યમાની તથા હજર અસવદની વચ્ચે જે જીકર હદીસ શરીફમાં આવેલું છે તે આ છે. **રબ્બના આતેના ફીદ દુન્યા હસનતં વ ફીલ આખેરતે હસનતં વ કેના અજાબન નાર**[૨૫] અને હજર અસવદ તથા હતીમની વચ્ચે પણ હજરતે (સલ) એજ પઢી છે. અને તવાફ કરતાં આ દોઆ પણ આવેલી છે.

---

૨૫ અર્થ—ઓ અમારા પરવરદીગાર તું અમને દુન્યામાં ખુબી આપ અને આખેરતમાં ખુબી આપ, અને અમને અગ્નિના અજાબથી બચાવ. ગુ. મૌ.

અલ્લાહુમ્મ કન્નેઅની બેમા રજકતની વ બારેક લી ફીહે વખલોફ અલા કુલ્લે ગાએબતીલ લી બે ખેર લાએલાહઇલ્લલ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહુ લ હુલ મુલકો વ લહુલ હમ્દો વ હોવ અલા કુલ્લે શૈઇન કદીર[૨૬] તવાફની હાલતમાં દોઆ કબુલ થાએ છે.

જ્યારે સાત શોત તવાફના કરી રહે તો મકામે ઇબરાહીમની પાસે આવીને બે રકઅત નફલ અદા કરે. અને તે પછી આદમ (અલે) વાળી દોઆ પઢવી મુસ્તહબ છે અને તે આ છે. અલ્લાહુમ્મ ઇન્નક તાલમો સિર્રી વ અલા નેયતી ફકબલ મઅજેરતી વ તઅલમો હાજતી ફઅતેની સોઆલી વ તઅલમો મા ફી નફસી ફગફેરલી જોનુબી અલ્લા હુમ્મ ઇન્ની અસઅલોક ઇમાનં યોબાશેરો કલબી વ યકીનં સાદેકં હત્તા આલમો અન્નહુ લં યોસીબની ઇલ્લા મા કતબતહુ અલૈય ફઅરદેની બેમા કસમતહુ લી યા જલ જલાલે વલએકરામ[૨૭] અને આ તવાફનો દોગાનો દરેક તવાફ પછી ફરી તે ફરજ હોએ કે નફલ હોએ તે વાજેબ થાએ છે અને ખલફે મોકામ એટલે એવી રીતે તે દુગાનો પઢવો કે મકામે ઇબરાહીમ નમાજ પઢનાર અને બૈતુલ્લાહની વચ્ચે હોએ એ મુસ્તહબ છે, અને એ સર્વથી અફજલ જગ્યા છે. તે પછી બૈતુલ્લાહની અંદર તે પછી હતીમમાં મીજાબની નીચે ફરીહતીમમાં મીજાબની પાસે ફરી બાકીની હતીમમા ફરી બૈતુલ્લાહની પાસે બીજે તરફ ફરી આખી મસજીદે હરામ ફરી આખું હરમ બરાબર છે. અને હરમથી બહાર મકરૂહ છે પણ અદા થઈ જાએ છે. અને આ દુગાનામાં કુલયા તથા કુલ હોવલ્લાહ પઢવી મુસ્તહબ છે અને તવાફ દરેક વખતે દુરૂસ્ત છે અગર જો મકરૂહ વખત હોએ પણ આ દુગાનો તે વખત પઢે નહીં. સબર કરે જ્યારે મકરૂહ વખત નીકળી જાએ ત્યારે આ દુંગાનાને પઢે. આ દુગાનાને તવાફની સાથેજ પઢવો જોઇએ. મકરૂહ વખતના ઉજર સિવાઈ દેરી કરવી મકરૂહ છે. તો જો અસર પછી તવાફ કર્યો હોય તો મગરેબની ફરજ પઢીને પ્રથમ તવાફનો દુગાનો પઢે. તે પછી મગરેબની સુંનત પઢે. જો મકરૂહ વખતમાં દુગાનો પઢશે તો કરાહીયતની સાથે દુરૂસ્ત થશે. પણ મકરૂહ વખતના ગુજર્યા પછી ફરીથી તેને પઢવો બેહતર છે. અને જો આફતાબ નીકળવાને વખતે કે જવાલને વખતે કે ડુબવાને વખતે પઢો હશે તો તે ગણતરીમાં આવશે નહીં ફરીથી પઢવો વાજેબ છે. અને દુગાનાનો ફાસલો કર્યા વગર બે તવાફને સાથે કરવા મકરૂહ છે. પણ જો મકરૂહ વખત હોએ તો કંઇ હરકત નથી. ત્યારે મકરૂહ વખત જતો રહે તો દરેક તવાફને બદલે બે બે રકઅત અદા કરે. તવાફનો દોગાનો પઢીને જમજમના કુવા ઉપર જઇ જમજમનું પાણી પીવું મુસ્તહબ છે એ દોઆ કબુલ થવાની જગ્યા છે દોઆ કરે. ફરી ત્યાંથી હજર અસવદ અને દરવાજાની વચ્ચેની દીવાર જેને મુલતજમ કહે છે તેને વલગીને દોઆ કરે. એ જગ્યા પણ દોઆ કબુલ થવાની છે. અને કેટલાક કહે છે કે પ્રથમ મુલતજમની પાસે આવે ફરી તવાફનો દુગાનો પઢે ફરી જમજમની પાસે જાએ. અને આ પહેલો માર્ગ છે અને અફજલ લખેલો છે. આ તવાફનું નામ તવાફે કોદુમ છે. બહારવાળાને

---

૨૬ અર્થ—ઓ અલ્લાહ જે તે મને આપ્યું તેના પ.ર મને કેનાઅત કરનાર કર. અને તેમાં મને બરકત આપ. અને તું ખલીફો યા અમારી દરેક ગાએબ થનારી વસ્તુ ઉપર ભલાઇની સાથે, અલ્લાહ સિવાય કોઇ પુજ્ય નથી તે એકલો છે તેનો કોઇ ભાગ્યો નથી તેનોજ મુલક છે અને તેનેજ માટે સર્વ તારીફ છે અને તે દરેક ચીજપર શક્તિવાળો છે. ગુ. મો

૨૭ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું મારા છીપાને તથા જાહેરને જાણે છે. તો તું મારા ઉજરને કબુલ કર અને તું મારી ગરજને જાણે છે તો તું મારી માંગણીને આપ. અને મારા જીવમાં જે છે તેને તું જાણે છે તો તું મારા ગુનાહોને બખ્શ. ઓ અલ્લાહ હું તારી પાસે ઈમાન માગું છું કે જે મારા દીલની સાથે લાગેલું રહે અને સાચી યકીનને જેથી હું જાણીલું કે જે કાંઈ તેં મારે માટે લખેલું છે તે સિવાઈ મને કદી કાંઈ પુગશે નહીં તો જે ચીજ તે મારે ભાગે નાખી હોય તેથી તું મને ખુશ રાખ ઓ બુજરગી અને એકરામવાળા ગુ. મો.

સુંનત છે, પણ જે મક્કામાં રહે છે અને મીકાત ઉપર રહે છે તેઓ ઉપર સુંનત નથી. અને જે કોઇ ઉમરે કરવા આવે તેના પર પણ તવાફે કોદુમ નથી.

જો મુફરેદે આવીને તવાફ કર્યો અને તવાફે કોદુમની નૈયત નહીં કરી ફક્ત તવાફની નૈયત કરી અથવા બીજા કોઈ તવાફની નૈયત કરી તો પણ તવાફે કોદુમજ થશે તેની નૈયતથી કંઇ થશે નહીં. અને આ તવાફનો વખત મક્કામાં દાખલ થયા પછીથી તે અરફામાં ઠરવા સુધી છે. જો અરફામાં થોભવું શરૂ કર્યું તો એનો વખત જતો રહ્યો.

હવે જાણવું જોઇએ કે સફા મરવાની સઈ કરવી વાજેબ છે. અને અફજલ આ છે કે તવાફે જીયારત પછી સઇ કરે અને જો તવાફે કોદુમની સાથે કરી લેશે તો એ દુરૂસ્ત છે. તો જો તવાફે કોદુમ પછી કરવી હોએ તો તવાફે કોદુમ કરવાથી જરા આગલ ઇદતેબાઅ કરે અને આગલા ત્રણ શોતમાં રમલ પણ કરે. અને રમલ આ છે કે ચાલવામાં ઝડપથી જલદી અને જોરથી કદમ ઉપાડે અને કદમને પાસે પાસે રાખે. અને ખભાને ખુબ હલાવતો જાય. અને જે તવાફની બાદ સઇ કરવાની છે તેમાં રમલ તથા ઇદતેબાઅ સુંનત છે. અને જે તવાફ પછી સઇ નથી તેમાં એ સુંનત નથી. અને જો ભીડને લીધે રમલ કરી ન શકે તો ધીરજ રાખે, જ્યારે જગ્યા મળે ત્યારે તવાફ કરે. અને જો એક બે શોત કર્યા બાદ ભીડ થાએ તો રમલને છોડી દે, અને વગર રમલે પુરો કરે કે જેથી શોતોમાં તુકડા પડે નહીં. જો રમલ કરવાને ભુલી ગયો તો જો એક શોત પછી યાદ આવે તો બે શોતમાં રમલ કરે. જો ત્રણ શોત કરી રહ્યો ને ફરીયાદ આવે તો રમલ કરે નહી. કારણ કે જેવી રીતે આગલાં ત્રણ શોતમાં રમલ સુંનત છે તેવીજ રીતે પાછલા ચાર શોતમાં રમલ છોડવું પણ સુંનત છે. જો કોઇ સાતે શોતમાં રમલ કરશે તો સુંનત છોડવાને લીધે મકરૂહ છે. અને તવાફથી ફારેગ થયા પછી ઇદતેબાઅને કાઢી નાંખે અને તવાફના દોગાનાને ખાંધો ઢાંકીને પઢે. કારણ કે ઇદતેબાઅ આ જગ્યા વગર કેધે સુંનત નથી. વળી જાણવું જોઇએ કે સઇ તવાફને તાબે છે. અને સઇને સહી થવા માટે તવાફનું આગળ થવું છે. જો કોઇ તવાફ કરતાં સઇ પ્રથમ કરશે તો સઇ ગણતરીમાં આવશે નહીં. તવાફ કર્યા પછી સઇને દોહરાવવી વાજેબ છે. અને તવાફ પછી તરત સઇ કરવી વાજેબ નથી પણ તવાફની લગોલગ સઇ કરવી સુંનત છે. જો ઉજર કે થાકને લીધે થોભી જશે તો કંઇ હરકત નથી. પણ વગર ઉજરે વાર લગાડવી મકરૂહ છે.

જ્યારે આએજમજમ પીને સઇ કરવા ચાહે તો હજર અસવદ ઉપર જઇને એક ઇસ્તીલામ કરે. અને બયાન થયા પ્રમાણે **અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહ** કહે. અને આ નવમો ઇસ્તીલામ તવાફ પછી સઈ કરે તો જેમ રમલ તથા ઇદતેબાઅ મુસ્તહબ છે તેમ એ મુસ્તહબ છે. ફરી સફાના દરવાજાથી બહાર નીકળે કારણ કે બંને જહાનના સરદાર (સ) એ દરવાજાથી તશરીફ લઇ ગયા હતા, અને જોઇએ તો બીજા દરવાજાથી જાય. ફરી પ્રથમ સફા ઉપર એટલો ચડે કે ત્યાં બૈતુલ્લાહ જોઈ શકે, ફરી બૈતુલ્લાહની તરફ મોહ કરી ઉભો રહીને બંને હાથને આસમાનની તરફ ખભા સુધી જેવી રીતે દોઆમાં ઉચકાય છે તેમ ઉચકે. અને તકબીર (અલ્લાહો અકબર) તથા તહલીલ (લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહ) જોરથી તથા દોરૂદ શરીફને આહીસ્તાથી પઢે. અને દોઆ કરવામાં કોશીશ કરે. કેમકે કબુલીયતની જગ્યા છે. અને આ જીકર હદીસ શરીફમાં છે. **લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વહદહુ લા શરીકલહુ લહુલ મુલકો વ લહુલ હમ્દો યોહયી વ યોમીતો વ હોવ અલા કુલ્લે શૈઇન કદીર. લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વહદહુ અનજજ વઅદહુ વ નસર અબદહુ વ હજમલ અહજાબ વહદહુ**[1] નબી સાહેબે (સલ) આ પઢીને દોઆ કરી. ફરી બીજી

---

૧ અર્થ—અલ્લાહ સિવાઇ કોઈ પુજ્ય નથી તે એકલો છે તેનો કોઈ ભાગીયો નથી તેનોજ મુલક છે અને તેનેજ માટેજ સર્વ તારીફ છે તે જીવડાવે છે અને મારે છે અને તે દરેક ચીજપર શક્તિવાન છે અલ્લાહ સિવાઈ કોઈ માબુદ નથી તે એકલો છે.

વાર પઢીને દોઆ કરી. ફરી ત્રીજીવાર પઢીને દોઆ કરી છે. અને એમ પણ રિવાયત થઈ છે કે ત્રણ વાર અલ્લાહો અકબર કહીને લાએલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહુ લહુલ મુલકો વ લહુલહમ્દો વ હોવ અલા કુલ્લે શૈઇન કદીર એકવાર કહ્યું છે. એવી રીતે સાત વાર કહ્યું છે તો કલેમો સાત વાર અને અલ્લાહો અકબર એકવીસ વાર થયા. અને હજરતની (સલ) દોઆ સફા ઉપર આ છે. **અલ્લા હુમ્મઈન્નક કુલત ઊદઊની અસ્તજેબ લકુમ વ ઈન્નક લા તુખલેફુલ મીઆદ વ ઈન્ની અસઅલોક કમા હદૈતની લીલ ઈસ્લામ અં લા તનજેઅહુર હત્તા તતવફ્ફાની વ અના મુસલ્લેમુનર** અને એ વગર જે ચાહે તે દોઆ કરે. અને તલબીયા પણ કેહતો રહે અને ઘણીવાર ઉભો રહે. અને જીકર કરતો પોતાની ચાલ પ્રમાણે મરવા તરફ ચાલે. અને સફા અને મરવાની વચ્ચે આ દોઆ હદીસ શરીફમાં આવેલી છે. **રબ્બે-ગફેર વરહમ અંતલ અઅજજુલ અકરમ**[3] અને ચાહે તો બીજું કંઇ પઢે. આ પણ કબુલીયતની જગ્યા છે. અને મસજીદના ખુણા ઉપર જે નિશાન લાગેલી છે તેનાથી છ ગજનો છેટો રહે તો સફા મરવાના નીચાણમાં દોડીને ચાલે, પણ દરમયાની દોડ દોડે. જ્યારે બંને નિશાનીયોથી આગલ વધે તો ફરી પોતાની ચાલે ચાલે. અને આ દોડવું ફક્ત બે નીશાનીયોની વચ્ચે સુનંત છે. જો સઘળે રસતે સફાથી મરવા સુધી દોડા કરશે તો વાજેબ અદા થશે પણ સુંનત છોડનાર થશે. ફરી મરવા ઉપર ચઢીને બૈતુલ્લાહની તરફ ઉભો રહે. અને જમણી તરફ જરા ઝુકેલો રહે કે જેથી સારી રીતે કિબ્લાના તરફ મોહ થાએ. નહી તો હવાંથી ઈમારતોને લીધે બૈતુલ્લાહ દેખાતું નથી. ફરી જેવી રીતે સફા ઉપર હાથ ઉઠાવીને, જીકર તથા દોઆ કરી હતી તેવીજ રીતે મરવા ઉપર કરે. કે આ પણ કબુલીયતની જગ્યા છે. અને સફાથી મરવા સુધી આવવું તે એક શોત થયો. ફરી મરવાથી ઉતરીને પોતાની ચાલ પ્રમાણે ચાલે, અને બે મીલો (નીશાનીયો) ની વચ્ચે દોડે. ફરી પોતાની ચાલે ચાલીને સફા ઉપર ચડે, અને બયાન થયું તે પ્રમાણે જીકર તથા દોઆ કરે. અને આ મરવાથી સફા સુધી બીજો શોત થયો, એવીજ રીતે સાત શોત કરે સઇની શરૂ સફાથી અને છેવટ મરવા ઉપર થશે. અને દરેક વખત જીકર તથા દોઆ સારી રીતે કરતો રહે. જો કોઇ સઇને મરવાથી શરૂ કરે તો પહેલો શોત મરવાથી સફા સુધીનો ગણતરીમાં આવશે નહીં. પણ સફાથી શરૂ ગણાશે. અને એક ફેરો વધારે ફરવો પડશે કે જેથી સાત શોત થાએ.

ફરી સઇ પછી મસજેદે હરામમાં આવીને બે રકઅત નફલ નમાજ પઢે એ મુસ્તહબ છે. નબી સાહેબે (સલ) મતાફ એટલે બૈતુલ્લાહથી ચોતરફ ફરવાની જગ્યા તેને કિનારે આ દુગાનો પઢેલો છે. અને જાણવું જોઇએ કે સફા, મરવાની કેટલીક સીડી જમીન ચડી જવાથી દબાઈ ગઈ છે. અને જે પગતયા હાલમાં છે તેના પહેલા પગતીયા ઉપર ઉભા રહેવાથી બૈતુલ્લાહનું નજરે પડવું બનવા જોગ છે. તો હવે જાહેલો જેમ ચડી ચડીને દીવાર સુધી જાય છે તેમ ઘણા પગતીઆ ચડવાની જરૂર નથી, આ સુંનત તરીકાથી વિરૂદ્ધ છે. પહેલીજ સીડી ઉપર ઉભું રહેવું બસ છે.

મસલો મસજેદે હરામમાં નમાજ પઢનારના આગળથી જવાને મના કરે નહીં તે આગળ જનારો તવાફ કરનાર હોએ કે નહોએ.

મસલો બૈતુલ્લાહમાં દાખલી કરવી જો પોતાને કે બીજા કોઇને ઇજા નહી કરે અને રૂશવત પણ આપવી નહીં પડે જેમકે દરવાનને લાંચ આપે છે તો તે મુસ્તહબ છે.

મતલબ કે મુફરેદ તવાફ તથા સઇથી ફારેગ થયા પછી એહરામ બાંધેલો મક્કામાં રહે અને નફલ તવાફ ચાહે તેટલો કર્યા કરે. કારણ કે ય

તેણે પોતાના વાયદાને પુરો કર્યો, તથા પોતાના સેવકને મદદ કરી, તથા ખોટા ટોલાઓને તે એકલાએ હાર આપી શુ. મો.

૨ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તેં કહ્યું છે કે તમો મારેથી દોઆ કરો હું તેને કબુલ કરૂં અને બેશક તું તારા વાયદા વિરૂદ્ધ કરતો નથી. અને હું તારાથી માગણી કરૂં છું કે જેવી રીતે તેં મને ઈસ્લામની હિદાયત કરી તેમ તું તેને ખેંચાવી લેતો નહીં તે તહાં સુધી કે તું મને વફાત આપે અને હું મુસલમાન હોઊં શુ. મો

૩ અર્થ—ઓ પરવરદીગાર તું બખ્શ અને રહમ કર તું ઘણો પીયારો અને બુજરગ છે શુ. મો.

હારવાળાઓ માટે નફલ નમાજ કરતાં નફલ તવાફ કરવો બેહતર છે. અને મક્કાવાળાઓને ખાસ હજ્જની મોસમમાં તવાફ કરતાં નફલ નમાજ પઢવી બહેતર છે કે જેથી બાપડા હાજીઓને ભીડ કરનાર થાએ નહીં. અને આ નફલ તવાફમાં ઇદતેબાઅ, રમલ અને તવાફના દુગાના બાદનું ઇસ્તીલામ કરે નહીં. કારણ કે આ ત્રણે તે તવાફને બાદ છે કે જેની બાદ સઇ હોએ, પણ નફલ તવાફ બાદ સઈ થતી નથી. અને નફલ સઇ પણ થતી નથી. સઇ તે વાજેબ છે તેજ માત્ર સઈ છે.

સાતમી જીલહજે જોહરની નમાજ પછી વગર જલસો કરે ઇમામ એક ખુતબો પઢે છે તેમાં તે હજ્જના મસલા શીખવે છે. આ ખુતબો પણ સુનત છે. ફરી આઠમી તારીખે આફતાબ ઉગવા પછી મિનામાં જાય કે જે મકકાથી ત્રણ મૈલ છે અને રાતના મિનામાં, રહે, આ સુંનત છે. ફરી નવમીએ ફજરની નમાજ અજવાળું થએથી મિનામાં પઢીને સૂર્ય નીકલવા પછી દબ્બને માર્ગે તલબિયા અને તકબીર કેહતો અરફાતે જાએ. અને દબ્બ એક પહાડીનું નામ છે કે જે મિનામાં મસજેદે ખીફ છે તેને લાગેલી છે. જો આઠમી તારીખે અરફાત ઉપર જશે તો સુંનત તરક થશે. કેમકે મિનામાં પાંચ નમાજો પઢવી તથા ત્યાં રાત રહેવી સુંનત છે. અને અરફાતમાં જ્યાં ચાહે ત્યાં ઠેરે પણ લોકોથી અલગ તથા માર્ગમાં ઉતરે નહીં. અને જબલે રહમત (પહાડ)ની પાસે ઠેરવું ઘણું અફજલ છે. અને બતને અરેના સિવાય સઘળું અરફાત ઠેરવાની જગ્યા છે. અને અરફાની મસજેદના પશ્ચીમે આ એક વાદી છે. જો મસજીદની પશ્ચીમી દીવાર પડે તો તો તે વાદીમાંજ પડે. આ હરમનો ભાગ છે અને અરફાતની હદથી બહાર છે. જો આ વાદીમાં કોઇ ઠરશે તો તેનું ઠરવું ગણત્રીમાં આવશે નહીં. ફરી અરફામાં જઇને દોઆ, દોરૂદ, જીકર, અને તલબિયા ઘણો કરતો રહે, જ્યારે સુર્ય નમે તો વોજુ કરે અને ગુસલ કરવું અફજલ છે. ફરી વગર ઢીલ કરે મસજેદે નમેરામાં જાય. અને ઇમામની સાથે જોહર તથા અસરને એક અજાન તથા બે તકબીરની સાથે જોહરના વખતમાં એકઠી કરીને પઢે અને જોહર અસરની વચ્ચે કંઇ પડે નહીં. એટલુંજ નહીં પણ જોહરની રકઅત સુંનતં પણ તરક કરે. પણ તકબીરે તશરીક કહે. અને અસર પછી પણ સુંનત નફલ પઢે નહીં. પણ જો ઇમામ જોહર પછી અસરની નમાજ પઢાવવામાં ઢીલ કરે તો મુક્તદીયોને નફલ પઢવી દુરૂસ્ત છે. જોહર અસરને એવી રીતે ભેગી કરવા માટે કેટલીક શરતોની જરૂર છે (૧) અરફાત (૨) નવમી જીલહજ (૩) ઇમામ તથા તેના નાએબનું થવું (૪) બંને નમાજોમાં એહરામનું થવું. અને (૫) જોહરનું અસરથી આગલ થવું. જો આ શરતોમાંથી એક પણ શરત ન હશે તો બે નમાજોને ભેગી કરવી દુરૂસ્ત નથી.

ફરી મસજેદથી નીકળીને ઠરવાની જગ્યાએ (મવકફે) જાય. ઇમામને સવાર થવું અને લોકોનું તેની આસપાસ પગે ઉભા રેહવું અફજલ છે. અને કેટલાક કહે છે કે બીજાઓને પણ સવાર થવું બેહતર છે. અને જબલે રહમતની પાસે ઇમામની નજદીક જેટલી નજદીકી બની શકે તેટલી બેહતર છે અને જબલે રહમત ઉપર ચડવું જેમકે અવામ લોકો ચડે છે એ બે પાયા છે. અને કિબલા રૂખ ઊભો રહે. અને ઠેરવાની નૈયત કરવી કે ઉભા રહેવું શરત કે વાજેબ નથી, પણ મુસતહબ છે જો બેઠેલો રેહશે તો પણ વાકુફ (ઠરવું) થઇ ગયું. કારણ કે મૌકફમાં થવું જરૂરનું છે અગર જો સુતો સોતો મૌકફમાંથી ચાલ્યો જાય. અથવા કોઇ જબરદસ્તી તેને લઇ જાએ. અગર જો તે જાણતો નહોએ કે આ મૌકફ છે, તે પાક હોએ કે નાપાક હોએ અથવા તે દોડતો મૌકફમાંથી નીકળી જાએ, આ સર્વ સુરતોમાં વોકુફ (ઠરવું) ગણતરીમાં આવે છે. અને ફરજ અદા થાય છે. ફરી ઇમામ બરાડીને નહીં પણ બુલંદ આવાજથી તલબિયા કહે. અને જીકર તથા દોઆ પોશીદા બેહતર છે. અને તે લોકોને હજ્જના મસલા શીખવે અને લોકો ઇમામની પાસે તેની પાછલ કિબલાને મોહ કરીને અદબથી સાંભળે અને રડે અને ઘણી કોશીશથી દોઆ કરે. કારણ કે આ કબુલીયતની જગ્યા છે. અને હયાં રોજો રાખવા કરતાં ઇફતાર બેહતર છે. કુરઆન શરીફની તિલાવત, દોરૂદ શરીફ, તકબીર, તહલીલ, ઇસ્તીગફાર, તલબિયા વગેરે જીકરો ઘણા કરે. હરગીઝ

હરગીજં કમી થાય નહી. કારણ કે ફરી એ દીવસનો લાભ લેવો મુશકેલ છે. અને રડવામાં ગુનાહોથી માફી માગવામાં જરા કમી કરે નહીં એટલુંજ નહીં પણ એ દીવસે દુરૂસ્ત :વાતથી પણ અલગ રહે. હજરે આલમે (સલ) અરફાતમાં આ દોઆ પઢી છે. લાએલાહ ઈલ્લ—લ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહુ લહુલ મુલકો વ લહુલ હમ્દો વહોવ અલા કુલ્લે શૈઇન કદીર અલ્લાહુમ્મ-જઅલ ફી કલબી નુરંવ ફી સમઇ નુરંવફી બસરી નુરંઅલ્લા હુમ્મ-શરહ લી સદરી વ યસ્સેર લી અમરી વ અઉજો બેક મિન વસાવેસી—સદરે વ શતાતિલ અમરે વ ફિતનતિલ કબરે અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઉજો બેક મિન શર્રે માયલેજો ફીલ્લેયલે વ શર્રે મા યલેજો ફીન્નહારે વ શર્રે મા તહુબ્બો બિહીર—રિયાહો લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક ઈન્નમલૈ ખરો ખેરૂલ આખેરહ[1] બાજી રિવાયતમાં છે કે તેઓણે હાથ મુબારક ઉઠાવીને અલ્લાહો અકબર વ લિલ્લાહીલ—હમ્દ ત્રણ વાર પઢીને આ દોઆ પઢી લાએલાહ ઇલ્લ—લ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહ લહુલ મુલકો વ લહુલ હમ્દો અલ્લાહુમ્મ—હદેની બિલહોદા વ નકકેની બિત્તકવા વગફેરલી ફીલ આખરતે વલ ઉલા[2] ફરી :અલ હમ્દો પઢાય તેટલી વાર હાથ છોડયા ફરી હાથ ઉપાડીને તેવીજ રીતે કર્યું. ફરી અલ હમ્દો જેટલા હાથ છોડા ફરી એવીજ રીતે કરતા રહ્યા. અને આ જગ્યામાં હાથ ઉઠાવવા દુઆની તરેહપણ છે. મતલબ કે સુર્યાસ્ત સુધી ત્યાં રેહવું વાજેબ છે. જો સુર્યાસ્ત પેહેલા અરફાની હદથી નીકળી જશે તો દમ વાજેબ થશે પણ જો આફતાબ ગોરૂબ થયા પહેલાં પાછો હટીને આવશે તો દમ દેવું માથેથી ઉતરી જશે.

ફરી આફતાબ ડુબવા પછી બે પહાડીની વચ્ચે જે માર્ગ છે ત્યાંથી ઇમામની સાથે મુજદલફામાં ભાર બોજથી જાય. અને જગ્યા કોશાદા હોય તો જરા જલદી ચાલે કે જેથી કોઇને ઇજા થાય નહીં. અને આ બે પહાડી અરફા તથા મુજદલફાની વચ્ચે છે. અને .અરફાની મસજેદથી મુજદલફા ત્રણ માઇલ છે. અને ઇમામથી પેહેલાં અરફાથી જવું ન જોઇએ. પણ જો રાત થવા .લાગે અને ઇમામ ચાલે નહીં તો લોક ઇમામની વાટ જુએ નહીં. કેમકે તે સુંનતને તરક કરનાર છે. અને જ્યારે ઇમામ ચાલે ત્યારે ભીડને લીધે જરા થોભી જાએ તો કશો દોશ નથી. જો વગર ઉજરે ઘણું ઠેરશે તો ગુન્હેગાર થશે. અને મુસ્તહબ છે કે મુજદલફાની પાસે પગે ચાલીને મુજદલફામાં દાખલ થાય. અને માર્ગમાં તલબિયા તથા અલ્લાહની યાદ દમપર દમ ઘણી કરતો રહે. અને મુજદલફામાં લોકોથી અલગ તથા માર્ગમાં ઉતરવું નહીં જોઇએ. અને અસબાબ ઉતારવા પેહેલાં મગરેબ ઇશા બંનેને એક અજાન તથા એક ઇકામતથી ઇશાના વખતમાં પઢે. અને વચ્ચે સુંનત નફલ કંઇ પઢે નહીં, પણ મગરેબ, ઇશાની સુંનતો તથા વિત્રને ઇશાની નમાજ બાદ પઢે,

અને આ બંને નમાજોને ભેગી કરવાની શરત આ છે (૧) અહેરામ હોય (૨) અરફામાં પ્રથમ ઠરેલો હોય. (૩) દસમી રાતે મુજદલફામા હોય. અને (૪) એશાનો વખત હોય. અને જમાઅત હયાં શરત નથી. જો મગરેબને કે. એ-

૧ અર્થ—અલ્લાહ સિવાઇ કોઈ પુજ્ય નથી તે એકલો છે તેનો કોઈ શરીક નથી. તેનોજ મુલક છે અને તેને માટેજ સર્વ તારીફ છે. અને તે હરેક ચીજપર શક્તિવાન છે. ઓ અલ્લાહ તું મારા દીલમાં મારા કાનમાં, અને મારી આંખમાં નુર કર. ઓ અલ્લાહ તું મારા સીનાને ખોલ અને મારા કામને સેહલું કર અને હું સીનાના વસવસાથી પરેશાનીથી અને કબરના અજાબથી તારી પનાહ લઊં છું. ઓ અલ્લાહ જે ચીજ રાતમાં દાખલ થાય છે તેની બુરાઈથી તથા જે ચીજ દીવસમાં દાખલ થાય છે તેની બુરાઈથી તથા જે ચીજને વાયુ ઉડાવે છે તેની બુરાઈથી હું તારી પનાહ લઊં છું. હું હાજર છું તારી ખીજમતમાં ઓ અલ્લાહ હું હાજર છું ખુબી (અને બેહતરી) તો આખેરતનીજ ખુબી છે. ગુ. મો.

૨ અર્થ—અલ્લાહ સિવાઈ કોઇ પુજ્ય નથી તે એકલો છે, તેનો કોઈ ભાગીયો નથી, તેનોજ મુલક છે, અને તેનેજ માટે સર્વ સ્તુતી છે. ઓ અલ્લાહ તું મને હિદાયતના માર્ગ બતાવ અને તકવા (પરહેજગારી)ની સાથે મને શાફ કર અને આગલા પાછલામા તું મને બખ્શ ગુ. મો.

થાને અરફાતમાં કે માર્ગમાં પઢી ને મુજદલફામાં આવશે તો ફરીથી પઢવી જોઇએ. જો ફરીથી નહીં પઢશે ને ફજર થઈ જશે તો તેજ નમાજ હવે થઇ ગઇ. કજા કરવાની હવે જરૂર નથી. અને જો ઇશાથી પ્રથમ મુજદલફામાં આવશે તો જ્યાં સુધી ઇશાનો વખત થાય નહીં ત્યાં સુધી મગરેબને પઢે નહીં. જો માર્ગમાં બીક હોય કે મુજદલફામાં જતાં સુધી ફજર થઇ જશે તો માર્ગમાં મગરેબ ઇશાને પઢવી દુરૂસ્ત છે. જો મુજદલફામાં ઇશાને ઇશાના વખતમાં મગરેબથી પ્રથમ પઢશે તો મગરેબને પઢીને ઇશાને દોરવે. જો નહીં દોરવશે અને સુબ્હ થશે તો હવે ઇશા પણ દુરૂસ્ત થઇ. અને મુજદલફાની મગરેબની નમાજમાં નૈયત અદાની કરે કજાની નૈયત કરે નહીં. અને આ રાતમાં આખી રાત જાગવું મુસ્તહબ છે. ફરી તે મુજદલફામાં હોય કે બીજે કેથે હોય. કારણ કે આ રાત કેટલાકના મત પ્રમાણે જુમઆની રાત તથા શબે કદરથી અફજલ છે. વલ્લાહો આલમો (ખુદા સારી રીતે જાણે છે)

ફરી ફજરની નમાજ અંધારામાં પઢીને ઇમામની પાછલ પણ તેને નજદીક જેમ અરફાતના બયાનમાં વર્ણાયું તેમ ઠેરે. અને આ ઠરવાનો વખત ફજર નીકળવાથી તે સુર્ય નીકલવા સુધી છે અને આ ઠરવાનું વાજેબ છે. અગર જો જરા સરખી વાર ગુજરવાની રૂએ મુજદલફામાંથી ચાલ્યો જાએ. મુજદલફાને મુજદલફા જાણે અથવા ન જાણે, વાજેબ અદા થશે. જેમકે અરફામાં લખાયું છે. પણ રોશની થયા સુધી થોભવું સુંનત છે અને મુજદલફામાં રાત રેહેવી પણ સુંનત છે. અને આ જગ્યામાં દોરૂદ શરીફ, તકબીર, તહલીલ, ઇસ્તીગફાર, તલબિયા, અને જીકર ઘણા કરતો રહે. અને દોઆમાં દોઆની જેમ હાથ ઉપાડે.

અને વાદીએ મોહસ્સર જેમાં અસહાબે ફીલ ઉતરેલા તે જગ્યા સિવાય સઘળું મુજદલફા ઠેરવાની જગ્યા છે. જો કોઈ વાદીએ મોહસ્સરમાં ઠેરશે તો તે ગણતરીમાં આવશે નહીં.

ફરી જ્યારે સુર્ય નીકળવામાં બે રકઅત જેટલી વાર હોય તો તલબિયા અને જીકર કરતો મિના તરફ ચાલે. જ્યારે બતને મોહસ્સરને કીનારે પુગે તો દોડીને નીકલી જાય. તે પછી જ્યારે પાંનસો પીસતાલીસ ગજને છેટે આવે તો ફરી અહિસ્તા ચાલે, એ વાદી માપમાં આટલીજ છે અને આ વાદી ન મિનામાં દાખલ છે અને ન મુજદલફામાં, પણ બંનેની વચ્ચે જુદી હદ છે. જો કોઇ બીમારીને લીધે કે બીકથી નુકસાની કે હરજ થશે એવી બીકથી મુજદલફામાં ઠેરવવાને છોડી દે, વિશેષ કરીને સ્ત્રીઓ અને અંધારામાંજ ઇમામથી પેહેલાં મિના ચાલ્યા જાય તો તેઓને કાંઇ આપવું પડશે નહીં. અને એવીજ રીતે બીજુ કોઈ વાજેબ ઉજરને લીધે છોડાશે તો તેના ઉપર કાંઇ આપવું પડતું નથી. પણ જો બીમારીના ઉજરને લીધે કોઇ મના કામ કરશે. તો તેની ગુન્હેગારી આપવી વાજેબ થશે. અને આ કાયદો કુલીયા છે.

ફરી જ્યારે જમરએ અકબાની પાસે આવે કે જે મિનાની હદ ઉપર મક્કા તરફ લાગેલો છે અને એ મિનાની હદમાં નથી એને જમરતુલ કુબરા તથા જમરતુલ ઊખરા પણ કહે છે, તો તેમાં સાત કાંકરીયો મારે. અને આ કાંકરી મારવાને રમી કહે છે. અને આજના દીવસની તથા આવતા દીવસોની રમી કરવી વાજેબ છે. અને મુસ્તહબ છે કે આ કાંકરીઓ મુજદલફાથી લાવે જો બીજે કેથેથી ઉઠાવશે અથવા માર્ગમાંથી લેશે તો પણ દુરૂસ્ત છે. પણ જમરાની પાસેની કાંકરીઓ ઉઠાવે નહીં; કેમકે તે ધીક્કારાયલી છે. હદીસ શરીફમાં છે કે જેની હજ્જ કબુલ થાય છે તેની કાંકરીઓ ઉપાડી લેવાય છે. અને જે કાંકરીઓ જમરાની પાસે પડી રહે છે તે નહીં કબુલ થયલી હજ્જની હોય છે. જો તેને ઊઠાવી કોઇ રમી કરશે તો પણ કરાહતે તનજીહીની સાથે દુરૂસ્ત થશે. અને બાકીની ત્રેસઠ કાંકરીઓ ઉપાડી જે બીજા દીવસોમાં મારવાની છે તેને મુજદલફાથી લાવવી મુસ્તહબ નથી જયાંથી ચાહે લ્યે. પણ જમરા પાસેની લયે નહીં. અને જો એક મોટા પથ્થર તોડીને કાંકરીઓ બનાવશે તો મકરૂહ છે. અને આ રમીનો વખત દસમીની ફજર નીકલવાથી તે અગયારની રાતની છેવટ સુધી છે જો અગયારમીની ફજર થઈ ગઇ અને રમી કરી નથી તો દમ આપવો પડશે. અને દસમીના

ફજર નીકલવા પેહેલાં રમી કરવી સહી નથી અને આ રમીનો મસનુન વખત આફતાબ નીકળવાથી તે સુર્ય નમવા સુધી છે. અને સુર્ય નમવાથી તે ડુબવા સુધી મુબાહ વખત છે. અને ડુબયા પછી મકરૂહ છે અને દસમીના ફજર થયા પછી અને સુર્ય નીકલયા પેહેલાં પણ મકરૂહ છે, પણ જો જઇફી અને બીમારી બીડને લીધે સવેળા આવીને રમી કરી લે તો મકરૂહ નથી. અને ખાતરી પૂરવક નાપાક કાંકરીઓથી રમી કરવી મકરૂહ છે. પણ શકક હોય કે કદાપી નાપાક હશે તો કાંઇ વહમ કરે નહીં. પણ મુસ્તહબ છે કે તેને ધોએ કે જેથી તે ખાતરી પૂરવક પાક થાય. અને રમી કરવા પત્થર માટીના ઢેલા, ગારાના ગોલા, ગેરૂ ચુનો, હરતાલ, સુરમો, ધુલ અને રેતથી દુરસ્ત છે. પણ એક મુઠી એક કાંકરીની ગણુતરીમાં થશે, અને લાકડી, અંબર, મોતી, સોના, ચાંદી, ફેરોઝા, યાકુત, અને લીડીથી દુરસ્ત નથી જો સાત કાંકરીથી વધારે રમી કરશે તો મકરૂહ છે, અને કમતી કરશે તો બસ થશે નહીં પણ સાત પુરી કરવી વાજેબ થશે. અને નહીં તો ગુનહગારી આપવી પડશે. અને ગુનહગારીની તફસીલ જીનાયતની જુદી ફસલમાં આવશે.

અને પયદર પય એટલે એક પછી એક કાંકરી મારવી સુંનત છે, વાજેબ નથી અને નીચી જગ્યામાં ઉભા રહીને કાંકરી મારે ઉપરની તરફથી મકરૂહે તનજીહી છે. અને રમી કરનાર તથા જમરાની વચ્ચે પાંચ હાથથી ઓછો અંતર ન હોય, એથી ઓછો મકરૂહ છે. વધારેનો કાંઇ ડર નથી પણ કાંકરીને હાથથી જમરા ઉપર મુકે તો દુરૂસ્ત નથી અને મુખ્તાર મત પ્રમાણે કાંકરી ચોલાના જેટલી થવી મુસ્તહબ છે. જો મોટા ઢલયા જેટલી કે મોટી પત્થરી લેશે તો પણ દુરૂસ્ત છે. પણ મોટા પત્થરથી મકરૂહ છે. અને કાંકરીને કોઇ પણ રીતે પકડીને ફેંકે દુરૂસ્ત છે પણ મુસ્તહબ આ છે કે અંગુઠા અને કલેમાની આંગળીના કીનારાથી પકડીને મારે, આ રીતને સહી તથા ચલણ લખી છે, અને કેટલાકોએ દસની ગણુતરી[1] પ્રમાણે અને કેટલાકોએ સિત્તેરની ગણુતરી પ્રમાણે અંગુઠાના નખ ઉપર કાંકરી મુકીને ફેંકવી મુસ્તહબ કહી છે. અને રમી કરતી વેળા મિનાને જમણે અને કાબાને ડાબે રાખીને **અલ્લાહો અકબર** કહીને એક એક કાંકરી મારે. અને દરેક કાંકરીની સાથે તકબીર કહે. જો એકઠી કાંકરી ફેંકશે તો એક કાંકરીની ગણુતરીમાં આવશે અને જો તકબીરની જગ્યા **સુબ્હાન-લ્લાહ** અથવા **લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહ** કેહશે તો પણ દુરૂસ્ત છે. અને હદીસ શરીફમાં તકબીરની સાથે આ દોઆ આવેલી છે **અલ્લાહુમ્મ-જઅલ્હો હજ્જં મબરૂરં વ જંબં મગફુર[2]** કાંકરી જો જમરાને નહી લાગે અને તેની પાસે પડે તો પણ દુરૂસ્ત છે. પણ જો દુર પડે તો દુરૂસ્ત નથી. ત્રણ હાથ એ દુરની ગણુતરીમાં છે અને એથી કમ તે પાસેની ગણુતરીમાં છે. જો કોઇ કાંકરી ફેંકે અને કોઇ આદમી અથવા જાનવરની કમર ઉપર પડે ફરી જો તે કાંકરી આપોઆપ કમર ઉપરથી ગબડીને જમરાની પાસે પડશે તો દુરૂસ્ત છે અને જો તે દુર પડશે તો તેની ગણુતરી નથી. અને જો તે કાંકરી આપો આપ નહી પડે પણ જાનવરના હલવાથી પડે તો પણ મોતબર નથી, પાસે પડે તોએ. એ કાંકરીને ફરી દોહરાવે. અને જો શક હોય કે તે આપોઆપ પડી છે અથવા જાનવરની હરકતથી પડી છે તો એહતેયાતને માટે તેને ફરી મારે અને પેહેલી કાંકરીને સાથેજ તલબિયા બંધ કરે મુફરેદ હોય કે કારેન હોય કે મોતમત્તેઅ હોય હજ્જ ફાસેદ હોય કે સહી હોય. જો કોઇએ રમીથી પ્રથમ માથું મુંડાવ્યું અથવા તવાફને રમી, ઓડાવવા, અને જુબ્હ કરવા કરતાં પેહેલા કર્યો તોએ તલબિયાને બંધ કરે. અને જો કોઇએ

---

[1] હાથની આંગલીઓ પર એક રીતની ગણુતરી થાય છે જેને "અકદે અનામેલ" કહે છે એમાં કલેમાની આંગળીના નખના સિરાને અંગુઠાના પેહેલા બેનેટ ઉપર એવી રીતે મુકે કે બે આંગળીયોની વચે ગોલા કાર થાય એ દસની નિશાન છે અને અંગુઠાના નખ ઉપર કલેમાની આંગળીના અંદરના તરફના પેહેલા તથા બીજા બેનેટને મુંકવું એ સિતેરની નીશાની છે. ગુ. મો.

[2] અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું એ હજ્જને મકબુલ હજ્જ કર અને ગુનહને બખશેલા કર" હજ્જ મબરૂર તે હજ્જ છે કે જેમાં ગુનાહની કોઈ ચીજ લાગેલી નહોય. ગુ. મો.

સુર્ય ઢલવા સુધી રમી નહીં કરી તો તે જ્યાં સુધી રમી નહીં કરે તલબિયાને બંધ કરે નહીં. પણ જો આફતાબ ડુબે અને રમી કરી ન હોય તો બંધ કરે જો રમી કરતાં પેહેલાં જુબ્હ કર્યું તો મુફરેદ તલબિયાને બંધ કરે નહીં પણ કારેન તથા મોતમન્તે બંધ કરે. ફરી રમી કર્યા બાદ ત્યાં ઠેરે નહીં પણ પોતાને ઠેકાણે મિનામાં ચાલ્યો જાય. કેમકે એ દીવસે આ જમરા વગર બીજા જમરાની રમી નથી.

ફરી રમી કર્યા બાદ જુબ્હ કરે. અને જુબ્હ કરવું મુફરેદને મુસ્તહબ છે, વાજેબ નથી. કુરબાની અથવા બીજું કોઇ તરેહનું જુબ્હ જે કંઇ કરે તે રમી પછી કરે. જુબ્હ કર્યા પછી માથું બોડાવે અથવા આંગળીના એક ટેરવા જેટલાં વાળ કતરાવે. માથાનું ચોથાઇ બોડાવવુ અથવા ચોથાઇ માથાના વાળ કતરાવવા વાજેબ છે અને આખુ માથું બોડાવવું અથવા આખુ માથું કતારવવુ મુસ્તહબ છે. અને એક ટેરવાથી ઓછાં લે નહીં પણ વધારે લે. કારણ કે કેટલાક વાળ નાધલાં અને કેટલાંક મોટા હોય છે. જો વધારે લેશે તો નાંધલા વાળ પણ ટેરવા જેટલાં કપાશે. અને વાળ કતરાવા કરતાં મુડાવવા બેહતર છે. જો બોડાવવા વિષે કંઇ ઊજર હોય જેમકે અસતરો હાજર હોય નહીં અથવા બોડનાર હોય નહીં અથવા બોડાવવાથી નુકસાની થતું હોય તો કતરાવવુજ ખાસ વાજેબ થશે. જો કતરાઇ શકાય નહીં દાખલા તરીકે વાળ નાધલાં હોવાને લીધે તો બોડાવવુંજ ખાસ વાજેબ થશે. અને જે ચુનો અથવા બીજી કોઈ ચીજથી વાળ દુર કરશે અથવા ટુપશે અથવા લડતાં નીકળી જશે તો પણ બસ થશે. નૈયત કરીને ઉડાડવાં જરૂર નથી. પ્રથમ જમણી તરફના બોડાવવા મુસ્તહબ છે. અને ગંજા માથા ઉપર તથા જખમી માથા ઉપર અસતરો ફેરવવો વાજેબ છે. જો જખમોને લીધે અસતરો પણ ફેરવી નહીં શકે તો એ વાજેબ પણ પડી જાય છે. અને મુડાવનારના જેવો હલાલ થાય છે. પણ એ બેહતર આ છે કે એવો માણસ અય્યામે નાહરની છેવટ એટલે બારમી તારીખ સુધી હલાલ થાય નહીં. અને મુડાવા કે કતરાવા બાદ મુછો તથા નખ કતરાવવા પણ મુસ્તહબ છે. પણ જો માથું બોડાવવા પ્રથમ કતરાવશે અથવા ખુશબો લગાડશે તો ગુન્હગારી આપવી વાજેબ થશે. અને સ્ત્રીને બોડાવવું હરામ છે, માથાની ચોથાઈ એક ટેરવા જેટલાં કતરાવે. અને આખા માથાના વાળ કતરાવવા મુસ્તહબ છે. જો જંગલમાં બોડાવવાનો કે કતરાવવાનો હથીયાર નહીં મળે તો આ ઊજર ગણતરીનો નથી જ્યાં સુધી બોડાવશે કે કતરાવશે નહીં ત્યાં સુધી હલાલ થશે નહીં ફરી જ્યારે બોડાવશે કે કતરાવશે તો એહરામને લીધે જે કંઇ મના થઇ હતી તે સર્વ હલાલ થશે, પણ સ્ત્રી તે પર હલાલ થતી નથી.

ફરી મક્કા શરીફ જાય ને બેતુલ્લાહનો તવાફ કરે. આ તવાફનું નામ તવાફે રૂકન તથા તવાફે જીયારત છે. અને આ હજ્જનું ત્રીજુ ફરજ છે. અને આ તવાફમાં પણ તવાફની નૈયત ફરજ છે. આ તવાફમાં ચાર શોત ફરજ છે, અને સાત પૂરા કરવા વાજેબ છે. અને જો ચાલી શકતો હોય તો પૈદલ કરવો, જમણે તરફથી શરૂ કરવો અને વોજુથી પાક રેહવુ, શરમગાહ ઢાંકવી (સતરે ઓરત કરવી) અને અયામે નહરમાં કરવો એ પણ આ તવાફમાં વાજેબ છે. અને આ તરતીબ (અનુક્રમ) કે રમી તથા બોડાવવુ પછી તવાફ કરવો એ સુંનત છે. અને આ તવાફ પોતે કરવો ફરજ છે. અગર જો કોઇની ખાંધે હોય. ત્યારે એમાં કોઇને નાએબ બનાવવો દુરસ્ત નથી. પણ જો બેહોશ હોય તો નાએબ કરવો પણ દુરસ્ત છે. અને તવાફને ફાસેદ કરનાર કોઇ વસ્તુ નથી. અને નએ મરવા સુધી કજા થાય છે. અને ન એનો બદલો આપેથી એ અદા થાય છે. પણ જો અરફામાં ઠરવા પછી મરી જાય અને તે વસીયત કરી જાય કે મારી હજ્જ પૂરી કરાવશો તો ગાય અથવા ઉંટ જુબ્હ કરવું વાજેબ થશે. અને હજ્જ પૂરી થશે. અને એનો પ્રથમ વખત દસમી તારીખના સુબ્હ નીકળવાથી છે અને દસમી તારીખમાં અદા કરવો અફજલ છે. અને આવી રીતે અદા કરવો બેહતર છે કે દસમીની જોહર મક્કામાં પઢે. નબી સાહેબે (સલ) એવીજ રીતે કર્યો

છે. અને જો મિનામાં જુમઆ થતી હોય તો મિનામાં જુમઆ પઢે. અને આ તવાફ આખરી ઉમર સુધી સહી થાય છે જો વગર અદા કરે મરશે તો વસીયત કરવી વાજેબ થશે, અને ઢીલ કરવાનો ગુન્હો માથે રહેશે. જો સઇને તવાફે કોદુમની સાથે કરી હશે તો આ તવાફમાં રમલ, ઇદતેબાઅ કરે નહીં અને સઇ પણ કરે નહીં. જો સઇ કરી હશે અને રમલ તથા ઇદતેબાઅને જાણી બુજીને કે ભુલથી છોડાં હશે તો પણ રમલ ઇદતેબાઅ કરે નહીં. અને જો તવાફે કોદુમની સાથે સઇ કરી નહોય તો હવે આ તવાફની સાથે પ્રથમ ત્રણ શોતમાં રમલ કરે ફરી સઇ કરે, પણ ઇદતેબાઅ આ તવાફમાં તદન નથી. અને જો તવાફે કોદુમમાં રમલ કરી હશે અને સઇ કરી નહશે તો હવે આ તવાફમાં રમલ કરવી જોઇએ. જો કોઇએ હજ્જનો એહરામ બાંધીને હજ્જના મહીના પેહેલાં તવાફે કોદુમ અને સઇ કરી હશે તો તવાફે કોદુમ મકરૂહે તહરીમાંની સાથે અદા થશે પણ સઈ ફરીથી કરવી વાજેબ છે. અને જે કોઇ તવાફે કોદુમ જનાબતની હાલતમાં કરે અને રમલ તથા સઈ પણ કરે તો હવે સઇ ફરીથી કરવી વાજેબ છે. અને રમલ ફરી કરવી સુંનત છે. અને જો એ વોઝુ કર્યો હશે તો ફરીથી સઈ કરવી મુસ્તહબ છે. મતલબ કે જ્યારે ફરજ તવાફ કરી લેહશે તો હવે સ્ત્રી પણ હલાલ થશે. જો આ તવાફને વર્ષો સુધી નહીં કરશે તો તેના અદા કર્યા સુધી ઓરત એને હલાલ થવાની નહીં. અને આ સમજવું જોઇએ કે હલાલ કરનાર તે માથું મુડાવવું છે તવાફ કરવો નથી તો જો કોઇ તવાફને માથું મુડાવવા કરતાં પહેલે કરશે તો એહરામમાં મના થયલી કોઇ ચીજ પણ હલાલ થશે નહીં જો તવાફે ઝીયારત નહીં કરશે અને અયામે નહર વીતી જશે તો દમ આપવો વાજેબ થશે અને જે સ્ત્રી હેજથી પાક થઇ હોય અને બારમી તારીખના સુર્યાસ્તમાં આટલી વાર છે કે ગુસલ કરીને મસજીદમાં જઇને તવાફના ચાર શોત કરી શકે છે અને એ સ્ત્રીએ કર્યા નથી તો તે દમ આપશે. અને જો એટલો વખત ન હોય તો કશી હરકત નથી. તથા કાંઇ આપવું પડતું નથી. અને જો કોઈ સ્ત્રી જાણતી હોય કે હેજ આવનાર છે અને હેજ આવ્યા પેહેલાં તવાફે ઝીયારતના ચાર શોત કરી શકે છે પણ કર્યા નહીં અને ફરી અયામે નહર બાદ હેજથી પવિત્ર થઇ તો પણ પોતાની સુસ્તીને લીધે દમ આપશે.

ફરી તવાફે ઝીયારત પછી તવાફનો દોગાનો પઢીને મિનામાં પાછો આવે અને મિનામાં રાત રહે, એ સુંનત છે. અને એનુ તરક કરવું મકરૂહ છે ફરી અગયારમીએ જવાલ પછી ત્રણે જમરાને સાત સાત કાંકરી મારે. અને સુંનત આવી રીતે છે કે પ્રથમ પેહેલા જમરાની રમી કરે કે જે મસજેદે ખીફની પાસે છે. ફરી વચલાની ફરી પાછલાની રમી કરે. જો કોઇ વચલાની અને પાછલાની રમી પ્રથમ કરશે અને પેહેલાની પાછલ કરશે તો વચલાની તથા પાછલાની રમી ફરીથી કરવી સુંનત છે કે જેથી મસનુન તરતીબ થાય. અને રમીમાં એક પછી એક સાથે કાંકરીઓ મારે. અને દરેક કાંકરીની સાથે **બિસ્મીલ્લાહે અલ્લાહો અકબર** કહે. અને પેહેલા જમરાની રમી કરીને જરા આગલ વધીને નરમ જમીનમાં કિબલા રૂખ ઊભા રહીને હાથ ઉઠાવીને દોઆ કરે. અને આ જગ્યા દોઆની જેમ હાથ ઉઠાવવાના છે. અથવા ખાંધા સુધી હાથોને ઉઠાવી અને હાથની હથેલીને કિબલા રૂખ રાખે. અને સુરા બકર જેટલું અથવા પોણા સી પારા જેટલું અથવા વીસ આયત જેટલું આ ત્રણેમાંથી જેટલું થઇ શકે તેટલું ઠેરે. અને તકબીર, તહલીલ, તમજીદ, તસબીહ, ઇસ્તીગફાર, દોરૂદ શરીફ, અને દોઆ કરતો રહે. ફરી વચલાને એવીજ રીતે રમી કરે અને જરા ડાબે તરફ થઇને નરમ જમીનમાં કિબલા રૂખ ઊભો રહીને તેટલી વારમાં જીકર કરતો રહે. ફરી પાછલાની તેવીજ રીતે રમી કરે પણ તે પછી ઉભો રહે નહીં. અને સર્વ જમરાની રમી પેદલ કરવી બેહતર છે. અને આ મત ફતહુલ કદીરવાળા (રહી)નો પસંદ કરેલો છે ફરી બારમી તારીખે જવાલ પછી એવીજ રીતે ત્રણે જમરાની રમી કરે. અને મજકુર સર્વ બાબતોની સંભાલ રાખે. ફરી તેરમીના પણ જવાલ

પછી એવીજ રીતે ત્રણેની રમી કરે. જો તેરમી તારીખે જવાલથી પેહેલાં રમી કરશે તો મકરૂહ તનઝીહીની સાથે દુરૂસ્ત છે. પણ અગયારમી અને બારમીના તો જવાલ પેહેલાં દુરૂસ્તજ નથી. અને જયારે અગયારમીનો સુર્યો ડુબે તો ફરી બારમીના સુબ્હ નીકળવા સુધી મકરૂહ વખત છે જો બારમીનો સુબ્હ નીકળશે તો અગયારમીની રમી કઝા થશે. એ રમીને પણ બારમીની રમીની સાથે કઝા કરે અને ગુન્હગારી આપે. અને બારમીનો પણ એવોજ હાલ છે. પણ જયારે તેરમીનો સુર્યો ડુબશે તો હવે રમીનો વખત રેહતો નથી. નતો કઝાનો અને ન અદાનો પણ દમ આપવો વાજેબ થશે.

મતબલ કે તેરમીના સુર્યાસ્તથી પેહેલાં જેટલા દીવસની રમી કરવી રહી ગઈ હોય તેની કઝા કરે. સુર્યાસ્ત પછી તે દીવસની કઝા થઇ શકિત નથી.

જો કોઇ બારમીની રમી કરીને બારમીના સુર્યાસ્ત પેહેલાં મિનાથી ચાલ્યો આવે તો તેને માથે તેરમીની રમી વાજેબ નથી. અને વગર કરાહતે આ ચાલ્યું આવવું દુરૂસ્ત છે. અને બારમીના સુર્યાસ્ત પછી તેરમીની ફજર પેહેલાં આવવું કરાહીયતની સાથે દુરૂસ્ત છે. અને તેરમીની રમી કરવી વાજેબ થતી નથી પણ જો તેરમીની ફજર મીનામાં થઈ હોય તો હવે તેરમીની રમી વાજેબ થશે જો વગર કરે ચાલ્યો જશે તો દમ વાજેબ થશે. અને એમાં મક્કાવાળા અને બહારવાળા સર્વ બરાબર છે. જો કોઇ આ દીવસોમાં અસબાબ મકકામાં મોકળશે અને પોતે મિનામાં રેહશે અથવા મિનામાં અસબાબ મુકીને અરફાત ઉપર જશે તો મકરૂહ છે. પણ બાહરૂર્રાએક વાળા સાહેબે (રહ) લખ્યું છે કે જો અસબાબની બાબતમાં અમન હોય અને તે તરફ દીલ લાગતું ન હોય તો મકરૂહ નથી. કારણ કે આ કરાહીયત દીલ લાગવાને લીધે છે. એવીજ રીતે પોતાની કોઇ ચીજને નમાજમાં અથવા કોઇ ઇબાદતમાં પાછલ રાખવી જો તેમાં દીલ લાગેલું રહે તો મકરૂહ છે. કારણ કે ઇબાદતમાં દીલ ફારેગ જોઇએ. અને મિનામાં રેહવું અને તેરમીની રમી કરવી બેહતર છે

ફરી જયારે મક્કામાં આવે તો સુંનત છે મોહસ્સબ કે જે મકકાના કીનારા ઉપર છે ત્યાં જરા વાર પણ થોભીને દોઆ કરે. પણ પૂરી સુંનત આ છે કે જોહર, અસર, મગરેબ, અને ઇશા ત્યાં પઢે અને ફરી જરા સુઇ જાએ ને ફરી મકકામાં આવે.

ફરી જયારે સફરનો ઇરાદો કરે તો વગર રમલ તથા વગર સઇએ સાત શોત તવાફ કરે. પણ જો પેહેલાં સઇ કરી ન હોય તો હવે રમલ તથા સઇ પણ કરે કારણ કે સઇને માટે વખત નીમાયલો નથી. અને આ તવાફ બહારવાળાઓના હકમાં વાજેબ છે. જો વગર કરે જશે તો જ્યાં સુધી મિકાતથી નીકલો નથી પાછા આવવુ અને તવાફે સદર કરવો વાજેબ છે. પણ જો મિકાત છોડી ગયા તો હવે અખ્તીયાર છે ચાહે તો જુબ્હ કરે અને આ બેહતર છે કેમકે એમાં ફકીરોનો લાભ છે. અને ચાહે તો ઉમરાના એહરામ બાંધીને આવે પ્રથમ ઉમરો કરે, ફરી તવાફ સદર કરીને ચાલ્યો જાય. અને આ ઢીલ કરવાને લીધે કંઇ આપવું પડતું નથી. પણ વગર એહરામે આવે નહીં. કારણ કે જયારે મિકાતથી નીકળી ગયા તો હવે મકકામાં વગર એહરામે આવવું હરામ છે. અને આ તવાફનો પ્રથમ વખત તવાફે જીયારત પછીથી છે, જો સફરનો કસદ હોય તો. ફરી જો સફરનો ઇરાદો કરીને તવાફ સદર કર્યો અને ફરી રહી ગયો તો તવાફ સદર અદા થઈ ગયો અને એનો આખર વખત ઠેરવાયલો નથી જ્યારે ચાહે કરે. અગર જો વર્ષ દીવસ મકકામાં રહે, પણ મુસ્તહબ આ છે કે જયારે મકકાથી ચાલવા લાગે ત્યારે આ તવાફ કરીને જાય, કે જેથી બૈતુલ્લાહ સાથે છેલ્લો વખત થાય. અને તવાફ કર્યા બાદ રહી ગયો હોય તો પણ જતી વખત ફરી તવાફ કરવો મુસ્તહબ છે. અને જે કોઇ મકકામાં અથવા મકકાની આસપાસ મીકાતની અંદર બારમી જીલહજ્જથી પેહેલાં ઘર કરીને દેશ બનાવવા (વતન કરવા) ની નેયત કરશે તો તેના જીમ્માથી આ તવાફ સાકેત થશે (પડી જશે) પણ જો બારમી તારીખે કે તે પછી વતન કરવાની નેયત કરશે તો એ તવાફ કરવો પડશે. પણ આ તવાફનું કરવું વતન બ-

નાવનારને મક્કાવાળાને અને મિકાત અંદર રહે-નારાને પણ મુસ્તહબ છે. અને વતન કર્યા પછી જવા લાગે તો તેને તવાફે સદર કરવો પડતો નથી જેમકે મક્કાવાળો કેથે જાય તો તે પર વાજેબ થતો નથી. અને જો કોઇ મક્કામાં રેહવાની નેયત કરે પણ તેને વતન કરવાની નેયત કરે નહીં તો તે વર્ષો રહે તો એ તવાફે સદર તેને માથેથી જતો નથી.

હવે સમજવું જોઇએ કે તવાફમાં ફક્ત તવાફની નેયત કરવી બસ છે. મુકર કરવાની કે ફલાણો તવાફ હું કરૂં છું એ જરૂર નથી. તો જો કોઇ મક્કામાં દાખેલ થતી વખતે તવાફ કરશે અને તવાફે કોદુમની નેયત નહીં કરશે તો પણ તવાફે કોદુમ અદા થશે. અને ઐયામે નહરમાં નફલ તવાફ કરશે તો તવાફે ઝીયારત અદા થશે. જો સફરના ઇરાદાને વખતે નફલ તવાફ કરશે તો તવાફે સદર અદા થશે.

ફરી તવાફે સદર બાદ તવાફનો દુગાનો પ-ઢીને કિબલા રૂખ થઇને ખુબ પેટ ભરીને જમ-જમને કેટલાક સાંસથી પીએ અને દરેક સાંસે બૈતુલ્લાહની તરફ જુએ અને જમજમને ચેહરા, માથા, અને બદન ઉપર મસલે. અને જો થઇ શકે તો બદન ઉપર પણ રેડે. ફરી દેહલીજ ને કે જે જમીનથી ઉંચી છે તેને બોસો આપે અને છાતી તથા જમણા ગાલને મુલતજમથી લગાડીને જમણો હાથ ઉપર ઉંચકીને બૈતુલ્લાહનો પરદો પકડે. જાણે કોઇ જલીલ ગુલામ પોતાના મૌલાના કપડાં પકડે છે. અને જો પરદા સુધી હાથ પુગે નહીં તો બંને હાથને માથા ઉપર સીધા ઉભા રહીને પોહોલા રાખે મતલબ કે જેવી રીતે થઇ શકે ઘડી ઘડી ત્યાં તકબીર, તહલીલ, દોરૂદ, અને ઇસ્તીગફાર કરે. અને રડીને ઘણાજ ખુદાના ખોફથી ઘણી કોશીશથી ઘણી દોઆ કરે અને ઘણોજ રડે જો રડવું ન આવે તો મેહન-તથી પણ રડવું લાવે. ફરી હજરે અસવદનો ઇસ્તીલામ કરીને ઊલટા પગે બૈતુલ્લાહને જોતો રડતો ત્યાંથી ફરે, તે એટલાં સુધી કે મસજીદથી બહાર આવે. વલ્લાહો આલમ.

ફસલ સમાસી.

જે શખ્સ મક્કામાં ન આવ્યો અને બહા-રે બહાર અરફાત ઉપર ગયો તો તેને માથે તવા-ફે કોદુમ રહ્યો નથી. પણ સુંનત છોડવાને લીધે ગુન્હો થશે. અને અરફાનો વખત નવમી તારી-ખના સુર્ય નમવા પછીથી તે દસમી તારીખની ફજર હોવા સુધી છે. જો આ દરમીયા ન જરાવાર પણ અરફાતમાં આવશે અગર જો સુતો સુતો ગુજરે અથવા બેહોશીમાં અથવા દોડતો તોપણ અરફાતનું ઉભુ રેહવું અદા થશે. જો કોઇ અરફાતમાં બેહોશ થયો હોય અને એહરામ બાંધ્યું ન હોય તો જો બીજો કોઈ તેના તરફથી હજ્જનું એહરામ બાંધશે તો તેનું ઠરવું દુરસ્ત થશે. અને બીજાનું તેના તરફથી એહરામ બાંધવું એટલા માટે શરત છે કે અરફાતમાં ઠેરવું વગર એહરામે માતબર નથી. અને જો કે હજ્જની નેયત તેની હતી કારણ કે તે હજ્જને માટે આવેલો હતો તો નાએબ થવું થઇ શકે છે. અને બેહોશીવાળાની તરફથી નેયત કરીને તલબિયા કહે તો તે એહરામવાળો થશે અને તેના કપડાં કહાડવાની કંઈ જરૂર નથી. અને બેહોશીવાળાથી કોઈ કામ એહરામમાં મના થયલું થશે તો તેનો બદલો બેહોશીવાળાને આપ-વો પડશે. અને બેહોશ તરફથી એહરામ બાંધ-નારો એહરામ બાંધેલો હોય તો પણ તેના તર-ફથી એહરામ થઇ શકે છે. અને જે કોઇ બેહોશ-ના તરફથી એહરામ બાંધશે અને પોતે પણ એહરામવાળો હશે તેનાથી જો કોઇ મનાઇ કામ થશે તો તેને એક ગુન્હગારી આપવી પડશે. ફરી જ્યારે હોશમાં આવે તો બાકીના કામો પોતે અદા કરે. અને જો તેની બેહોશી ચાલ્યાજ કરે તો જેણે તેના તરફથી એહરામ બાંધ્યું હતું તે તેના તરફથી બાકીના કામો પણ કરે બેહોશને તવાફ વગેરેમાં લઈ જવાની કંઈ જરૂર નથી. પણ તે શખ્સ પોતાને માટે તવાફ સઈ બીજી કરે. એક કામ બંનેને માટે બસ નથી. અને જો એહરામ બાંધ્યા બાદ જો બેહોશ થયો હોય તો તો તેને અરફાતમાં તવાફ વગેરે હાજર થવાની જગ્યામાં લઇને ફરવું જોઇએ, અને જ્યારે

તેને ઉઠાવીને તવાફ કરે તો તેના ઉઠાવનારને તવાફની નૈયત કરવી શરત છે. એક તવાફ બંનેના તરફથી બસ થશે. અને જો એહરામ બાંધ્યા પછી ગાંડો થાય તો તેનો સાથી તેને સાથે લઇને હજ્જના કામો કરે. અને એવીજ રીતે જો એહરામ પેહેલાં ગાંડો થયો હોય તો તેના તરફ થી એહરામ બાંધીને તેને સાથે લઇને હજ્જના કામો કરે. અને વગર સમજવાળા બચ્ચાના તરફથી તેનો વાલી એહરામ બાંધે અને સમજદાર છોકરૂં બાલેગોની જેમ સર્વ કામ કરે, અને જે માણસથી અરફાતમાં ઠરવું નહીં બન્યુ તેની હજ્જ તે વર્ષ જતી રહી. હવે તે શખ્સ જો મુફરેદ છે તો તવાફ અને સઇ કરી માથું બોડાવીને હલાલ થાય. અને આવતે વર્ષ હજ્જ અદા કરે. અને તેને દમ આપવું પડતું નથી. અને જો તે કારેન છે અને તે ઉમરો અદા કરી ચુક્યો હતો તો તે મુફરેદની જેમ તવાફ સઇ કરીને હલાલ થાય. અને જો ઉમરો પણ અદા કર્યો નથી તો પ્રથમ ઉમરો અદા કરે ફરી બીજો તવાફ તથા સઇ કરીને હલાલ થાય. અને કેરાનનો દમ તેને માથે રહ્યો નથી. અને જો તે તમત્તોઅ કરનાર છે તો તેનો તમત્તોઅ બાતેલ થયો ફરી આવતે વર્ષ હજ્જ કરી લ્યે.

અને સ્ત્રી મરદની જેમ હજ્જ કરે પણ માથાને ખોલે નહીં. ચેહરાને ખુલ્લો રાખે અને જરાક કપડું ચેહરા ઉપર એવી રીતે લટકાવે કે કપડું ચેહરાને લાગે નહીં એવું પારકા પુરૂષ આગળ વાજેબ છે અને નહીં તો મુસ્તહબ છે. અને તે તલબિયા જોરથી કહે નહીં. પણ તે એવી રીતે કહે કે પોતેજ સાંભળે અને તે રમલ તથા ઇદતેબાઅ કરે નહીં. અને સઇ કરતાં બે નિશાનીઓની વચ્ચે તે દોડે નહીં પણ તે પોતાની ચાલ ઉપર ચાલે. અને તે બોડાવે નહીં પણ કતરાવે. અને તે સીવેલું કપડું પેહેરેલું રાખે. પણ તે જાફરાન કે કોસંબાથી રંગેલું હોય નહીં. જો એથી રંગેલું હોય તો ધુવે. અને મોજા તથા ઘરેણું પેહરી રાખે અને હાથના મોજા પેહેરવા દુરસ્ત છે પણ તેનું છોડવું બેહતર છે. અને ભીડમાં હજર અસવદની પાસે તથા સફા મરવા ઉપર જાય નહીં. અને તવાફનો દુગાનો ઇજદેહામ વેળા મકામે ઇબરાહીમ પાસે પઢે નહીં. અને ખુનસો સ્ત્રીની જેમ હજ્જ કરે, અને હજ્જના કોઇ કામને હેજ રોકતું નથી પણ હેજમાં તવાફ કરે નહીં. અને જો હેજના ઉજરથી તવાફે જીયારતને એયામે નહર પછી કરશે તો કંઇ હરજ નથી. અને દમ વાજેબ થતો નથી, અને જો તેણીએ તવાફે કોદુમની સાથે સઇ કરી ન હોય તો સઇને પણ રેહવા દે પવિત્ર થયા પછી તવાફની સાથે કરે. અને જેને એહરામથી પેહેલાં હેજ આવ્યું હોય તો તે નહાઇને એહરામ બાંધે. અને આ નહાવું સુથરાઇ માટે છે. ' અને તવાફ તથા સઇ સિવાઇ સર્વ કંઇ કરે. અને જો અરફાતમાં ઠેરવા પછી તથા તવાફે જીયારત પછી હેજ આવે તો તવાફે સદર તેણીને માથે રેહતો નથી અને દમ પણ વાજેબ થતો નથી. પણ જો થોભે અને પવિત્ર થઇને તવાફે સદર કરીને જાય તો બેહતર છે. અને નિફાસ સર્વ મસલામાં હેજના સરખું છે.

અને મકકામાં કેટલીક જગ્યા છે જયા દોઆ કબુલ થાય છે. હજરત હસન બસરીએ (૨૯) પોતાના પત્રમાં કે જે તેવણે મકકાવાળાઓ ઉપર લખ્યો હતો તેમાં તે જગ્યાઓ લખી છે. તે આ છે. (૧) મતાફમાં એટલે જયા તવાફ કરે છે, (૨) મુલતજમની પાસે (૩) બેતુલ્લાહની અંદર (૪) મીજાબની નીચે (૫) મકામે ઇબરાહીમની પાછલ (૬) જમજમની પાસે. (૭-૮) સફા તથા મરવા ઉપર (૯) સઇની જગ્યા (૧૦) મિનાની જગ્યામાં (૧૧) અરફાત ઉપર (૧૨) મુજદલફામાં અને ત્રણે (૧૩) જમરાઓની નજદીક આ પંદર જગ્યા તો હજરત હસન બસરી (૨૯) ના પત્રથી સાબેત થઈ પણ તે સિવાઇ બીજી જગ્યાઓ પણ છે જેમકે કાબાને દેખતી વેળા, રૂકને યમાનીની નજદીક, અને બે રૂકનોની વચ્ચે. અલ્લાહ ખુબ જાણે છે.

ફસલ ૨

ઉમરાના બયાનમા

તું જાણ કે આખી ઉમરમાં એકવાર ઊમરો કરવો સુંનતે મોઅકકદા છે. અને બીજા દીવસો

કરતાં રમઝાનમાં ઊમરો કરવો ઘણો અફ્ઝલ છે. કેમકે રમઝાનના ઊમરાનો સવાબ હજ્જની બરાબર છે. એટલુંજ નહીંપણ મુસલ્લમે રિવાયત કરી છે. હજરતે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે રમઝાનનો ઊમરો મારે સાથે હજ્જ કરી હોએ તેવો છે. અને જીલહજ્જની નવમાથી તેરમી તારીખ સુધી ઊમરો લાવવો મકરૂહ છે. જો પ્રથમથી એહરામ બાંધ્યો હોય અને આ દીવસોમાં ઊમરો કરશે તો મકરૂહ નથી. જેમકે જે માણસની હજ્જ ફોત થઇ હોય તો તે આ દીવસોમાં ઊમરાના કામો બજાવી લાવીને હલાલ થાય. અને જે શખ્સ મક્કાવાળાઓના હુકમમાં હોય એટલે મીકાતની અંદર રેહનારો અને જે શખ્સ હજ્જના મહીના પેહેલાંથી મક્કામાં રહ્યો હોય અને તેજ વર્ષમાં હજ્જ કરવા ચાહતો હોય તો તેઓને હજ્જના મહીનાઓમાં ઉમરો કરવો મકરૂહ છે. અને જો તે વર્ષમાં હજ્જ નહીં કરે તો હજ્જના મહીનાઓમાં ઊમરો લાવવો એ લોકોને મકરૂહ નથી.

અને ઊમરાનો તરીકો આ છે કે મીકાતથી એહરામ બાંધીને રમલ, ઇદતેબાઅની સાથે તવાફ કરે અને પ્રથમ ઇસ્તીલામની સાથેજ તલબિયાને છોડી દે. અને તવાફનો દુગાનો અદા કરીને ફરી હજર અસવદનો ઇસ્તીલામ કરીને સફા મરવાની વચ્ચે સઇ કરે. અને માથું બોડાવે અથવા કતરાવે. ઉમરામાં એહરામ તથા તવાફના ચાર શોત ફરજ છે. અને સાત શોત પૂરા કરવા, સઇ, અને મુડાવવું (કે કતરાવવું) વાજેબ છે. અને બાકી સુંનત છે. અને મુસતહબ છે. અને એહરામ, તવાફ, અને સઇ જેવી રીતે હજ્જમાં બયાન થયાં તેવીજ રીતે ઊમરામાં પણ છે. અને એના સર્વ મસલાઆએહુબ પેહેલી ફસલમાં છે, ત્યાંથી જાણે.

કેટલીક બાબતો સિવાય ઊમરો હજ્જના જેવોજ છે. ઊમરો ફરજ નથી અને હજ્જ ફરજ છે. હજ્જનો વખત નીમાયલો છે અને ઊમરાનો વખત નીમાયલો નથી હમેશ થઈ શકે છે. ઊમરામા અરફાત મુજદલફામાં રેહવું રમી, બે નમાઝોને ભેગી કરવી, ખુતબો, તવાફે કોદુમ, અને તવાફે સદર નથી, અને ઊમરાના ફાસેદ કરવાથી અથવા જનાબતમાં તવાફ કરવાથી એક બકરી બસ છે, હજ્જમાં બસ નથી. જેમકે ઉપર જણાય ચુકયુ છે. અને મિકાતનું બયાન પેહેલી ફસલમાં થયું છે.

ફસલ ૩

કેરાનનું બયાન

તું જાણ કે હનફીયોની નજદીક કેરાન તમત્તોઅથી અફઝલ છે. અને મક્કાવાળા, મીકાતની અંદર રેહનારા, અને જે સખ્સ હજ્જના મહીના પેહેલાંથી મક્કામાં આવી રહયો હોય એઓને કેરાન કરવું દુરૂસ્ત નથી. અને એનો તરીકો આ છે કે હજ્જના મહીનાઓમાં એહરામ બાંધે અને દુગાના પછી કહે **અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની ઓરીદુલ હજ્જ વલ ઉમરત ફયસ્સેરહોમા લી વ તકબ્બલ હોમા મિન્ની** × અને ફરી હજ્જ તથા ઉમરાની નૈયતે તલબિયા કહે અને બાકી એહરામનો તરજ જેવો મુફરેદમાં ગુજરો તેવો છે. અને જો હજ્જના મહીના પેહેલાં એહરામ બાંધશે તો પણ મકરૂહ તહરીમાની સાથે કેરાન થાય છે. ફરી જ્યારે તવાફ કરે તો પ્રથમ ઉમરાનો તવાફ રમલ તથા ઇદતેબાઅની સાથે કરે ફરી ઉમરાની સઇ કરે પણ બોડાવે (કે કતરાવે) નહીં કારણ કે હજ્જના એહરામમાં છે. જો બોડાવશે તોએ હલાલ થશે નહીં. અને બેદમ ગુન્હગારીના બે એહરામનાં આપવા વાજેબ થશે. અને ઉમરાની સઇ કર્યાં બાદ ફરી આવીને તવાફે કોદુમને રમલ તથા ઇદતેબાઅની સાથે કરીને સઇ કરે, અને કારેનને તવાફે કોદમની સાથે સઇ કરવી અફઝલ છે. મુફરેદને અફજલ નથી. અને જો તવાફે ઝીયારતની સાથે સઈ કરવી હોય તો તવાફે કોદુમમાં રમલ તથા ઇદતેબાઅ કરે નહીં. અને બાકી સર્વ મસલા જે પેહલી ફસલમાં બયાન થયા હતાં હયાં પણ તેવાજ છે.

અને કારેનને ઉમરાનો તવાફ પ્રથમ કરવો વાજેબ છે. જો પેહેલા તવાફમાં કોદુમની નેયત કરશે તો પણ આ તવાફ ઉમરાનોજ થશે અને

×અર્થ—ઓ અલ્લાહ હું ઈરાદો કરૂં છું. હજ્જનો તથા ઉમરાનો તો તું તે બંને મને આસાન કર અને તે બંનેને મારા તરફથી કબુલ કર ગુ. મો.

જો કોઇ પ્રથમ બે તવાફ કરે એક ઉમરાનો અને બીજો કોદુમનો ફરી બે સઈ કરે એક ઉમરાની ને બીજી હજ્જની તો પણ કેરાન દુરસ્ત છે. અને ગુન્હેગારીનો દમ આવતો નથી, પણ ગુન્હેગાર થાય છે. ફરી જ્યારે દસમી તારીખના જમરએ અકબાની રમી કરશે તો તેનાપર જુબ્હ કરવું વાજેબ છે. અને આ દમને દમે કિરાન તથા દમે શુકર કહે છે. એક બકરી અથવા ગાય કે ઉંટનો સાતમો ભાગ કુરબાનીની શરતો પ્રમાણે કરવો જોઇએ. અને સર્વે ભાગીદારો સવાબની નેયતે જુબ્હ કરે અગર. જો સવાબ લેવાના કારણો જુદાં જુદાં હોય. દાખલા તરીકે કોઇ કેરાનનો હિસ્શો લે. કોઇ કુરબાંનીનો કોઇ નજરનો કોઈ નફલનો. જો કોઇ પણ ગોશત ખાવા હિસ્શો લેશે તો કોઇના તરફથી પણ અદા થશે નહીં જેમકે કુરબાનીમાં પણ એજ કાયદો છે. અને કુરબાની આ દમને ઠેકાણે ગણી શકાતી નથી (પણ કુરબાની સિવાય બીજી બકરી આ દમ માટે કાપે। અને આ દમમાં કેરાનના દમની નૈયત કરવી જોઇએ કે જેથી દમે જીનાયત તથા દમે નફલથી એ જુદુ પડે. ફક્ત જુબ્હની નૈયત કરે નહીં. અને કારેનનું આનું ખાવું દુરસ્ત છે પણ ત્રણ હિસ્સા કરીને એક સદકો કરવો અને એક દોસ્તોને ભેટ આપવો મુસ્તહબ છે.

અને કારેનને આ ત્રણ ચીજમાં તરતીબ વાજેબ છે. પ્રથમ રમી ફરી જુબ્હ કરી બોડાવવું. અને તવાફમાં તરતીબ વાજેબ નથી. જો ત્રણેથી પેહેલાં કે છેલ્લાં કે વચમાં કરશે તો દુરસ્ત છે. પણ સુંનત આ છે કે તવાફને મુડાવવા પછી કરે. અને મુફરેદ ઉપર જુબ્હ કરવું વાજેબ નથી પણ રમી તથા મુડાવવામાં તેના પર પણ તરતીબ વાજેબ છે. જો કારેન પાસે આટલા પૈસા ન હોય કે તે દમ ખરીદે અને એટલું બચે કે તે ઘર સુધી પોહોંચે અને તેની મિલકમાં પણ કંઈ ન હોય તો તે દસ રોજા રાખે તેમાંના ત્રણ રોજા તો દસમીથી પેહેલાં રાખે. જો એક પછી એક સાથે રાખે તો અફજલ છે અને જો છુટા છુટા રાખે, તો પણ દુરસ્ત છે. જો સાતમી આઠમી અને નવમીના રાખે તો ઘણું બેહતર છે. નહીતો કેરાનના ઉમરાના એહરામ પછી હજ્જના મહીનામાં જ્યારે ચાહે ત્યારે રાખે. દુરસ્ત છે. પણ જો બીહતો હોય કે રોજાથી નિર્બળ થશે અને અરફાતમાં ફેરવામાં નુકસાની આવશે તો નવમીથી પેહેલાં ફારેગ થવું અફજલ છે. એટલુંજ નહીં પણ એવા શખ્સને અરફાનો રોજો રાખવો મકરૂહ છે. અને બાકીના સાત રોજા ઐયામે તશરીક પછી મક્કામાં અથવા જ્યાં ચાહે રાખે. એ સાત રોજાને પણ એક પછી એક સાથે રાખવા અફજલ છે. અને છુટા રાખવા પણ દુરસ્ત છે. અને જો ઐયામે તશરીકમાં રોજા રાખશે તો દુરસ્ત થશે નહીં. જો આગલા ત્રણ રોજા ફોત થશે અને નવમી તારીખ ગુજરી જશે તો દમ આપવું ઠરી જશે. જો શક્તિ ન હોય તો રમી બાદ બોડાવીને હલાલ થાય. તેને માથે બે દમ વાજેબ રેહશે એક દમ કિરાનનો અને બીજો જુબ્હ પેહેલાં હલાલ થવાનો અને જો તે ઐયામે નહરથી પેહેલાં અથવા ઐયામે નહરમાં પણ મુડાવા પહેલાં શક્તિવાન થશે તો રોજાના હુકમ બાતેલ થશે અને જુબ્હ કરવું વાજેબ થશે. અને જો ઐયામે નહર પછી અથવા ઐયામે નહરમાં પણ મુડાવા પછી શક્તિવાન થશે તો બાકીના સાત રોજા રાખે અને જોઇએ તો જુબ્હ કરે. જો કોઇ દમ હોવા છતાં પ્રથમના ત્રણ રોજા રાખે તો જો તે ઐયામે નહર (તા૦ ૧૨) સુધી દમ બાકી રેહેશે તો તો દમજ વાજેબ થશે. રોજા બસ નથી. પણ જો જુબ્હના વખત પેહેલાં દમ હલાક થશે તો રોજા ગણતરીમાં આવશે.

જો કોઇએ પ્રથમ ફક્ત ઉમરાનો એહરામ બાંધ્યો ફરી ઉમરાના ચાર શોત પેહેલાં હજ્જનો એહરામ બાંધ્યો તો પણ કિરાન થશે અને જો ઉમરાના ચાર શોત પછી હજ્જનો એહરામ બાંધશે તો કિરાન થશે નહીં. અને જો હજ્જનો એહરામ બાંધીને તવાફે કોદુમ પેહેલાં ઉમરાનો એહરામ બાંધશે તો પણ કિરાન થશે અગર જો એવું કરવું સારૂં નથી. બાકીની તફસીલ મોતવવલાત (મોટી કીતાબો,થી દરયાફત કરે વલ્લાહો તઆલા આલમો.

ફસલ ૪

તમત્તોઅના બયાન વિશે.

હનફી મજહબમાં તમત્તોઅ ઈફ્રાદથી બેહતર છે. પણ મક્કીને, મીકાતની અંદર રેહનારને અને જે કોઇ હજ્જના મહીનાઓ પેહેલા મક્કામાં હલાલ થઇને રેહતો હોય તેઓને તમત્તોઅ કરવો દુરૂસ્ત નથી. અને જે કોઇ મસલ (દાખલા તરીકે) રમજાનમાં ઉમરાનું એહરામ બાંધીને મક્કામાં જાય અને ઉમરો કરે નહીં અને જ્યારે શવ્વાલ શેરૂ થાય ત્યારે ઉમરા બજાવી લાવે ફરી તેજ વર્ષમાં હજ્જ કરે તો તમત્તોઅ થશે, અને જે કોઇ હજ્જના મહીનાઓ પેહેલાં મક્કામાં દાખિલ થાય અને તે તમત્તોઅ કરવા ચાહતો હોય તેને માટે આજ હીલો છે કે એહરામ બાંધેલું રાખે પણ ઊમરાનો તવાફ હજ્જના મહીના શેરૂ થાય નહી ત્યાં સુધી કરે નહીં.

અને તમત્તોઅ સહી થવા માટે કેટલીક શરતો છે. એક આ કે ઉમરો અથવા ઉમરાના તવાફના ઘણા શોત હજ્જના મહીનામાં કરેલા હોય. અગર જો એહરામ હજ્જના મહીના પેહેલાં બાંધેલું હોય દાખલા તરીકે કોઇએ રમજાનની ત્રીસમી તારીખે આફતાબ ડુબવાથી જરા પેહેલાં એહરામ બાંધ્યું અને ઉમરાના એક બે તવાફ કર્યા હતા કે સુર્ય ડુબયો તો બાકીનો ઉમરાનો તવાફ શવ્વાલની પેહેલી રાતમાં દાખલ થયો. બીજી શરત આ કે ઉમરાનું એહરામ હજ્જના એહરામથી પેહેલાં હોય. ત્રીજી આ કે હજ્જના એહરામ પેહેલાં ઉમરાના તવાફનો વધુ ભાગ કર્યો હોય. ચોથી ઉમરા અથવા હજ્જને ફાસેદ કર્યું ન હોય. જો એક પણ ફાસેદ થશે તો તમત્તોઅ બાતેલ થશે. પાંચમી બંનેને એકજ વર્ષમાં અદા કરે. છઠ્ઠી હજ્જના મહીનામાં ઉમરો કર્યા પછી મક્કામાં વતન કર્યું નહોય. સાતમી બંનેને એક સફરમાં અદા કરે.

અને તમત્તોઅ કરવાનો તરીકો આ છે કે પ્રથમ ઉમરાનો એહરામ બાંધીને હજ્જના મહીનામાં ઉમરાની ફસલમાં બયાન થયું તેજ પ્રમાણે ઉમરાને બજાવી લાવે. ફરી મોડાવીને (કે કતરાવીને) મક્કામાં અથવા વતન સિવાએ જ્યાં ચાહે ત્યાં હલાલ થઇને રહે. ફરી હજ્જનો એહરામ પોતાના મીકાતથી બાંધીને હજ્જ કરે. અને જો મક્કામાં રહ્યો હોય તો આઠમી તારીખે એહરામ બાંધીને મિનામાં જાય અને આઠમી પેહેલાં બાંધવું બેહતર છે. ફરી ઈફરાદના બયાનમાં જેવી રીતે બયાન થયું તે પ્રમાણે હજ્જ કરે. અને તવાફે જીયારતમાં રમલ કરે ઇઝતેબાઅ કરે નહીં. ફરી સઇ કરે અને તમત્તોઅ કરનાર ઉપર તવાફે કોદુમ નથી. અને જો તમત્તોઅ કરનાર હજ્જના એહરામ પછી નફલ તવાફ કરે અને તેમાં રમલ તથા સઇ કરશે તો તવાફે જીયારતમાં રમલ તથા સઇ નહીં કરે ફરી મોતમત્તઅ કારેનની જેમ રમી પછી જુબ્હ કરે. અને જો શક્તિ ન હોય તો દસ રોજા રાખે, જેમકે કિરાનની ફસલમાં જીકર થયું છે.

અને જાણવું જોઇએ કે તમત્તોઅ કરનાર જો પોતાની સાથે હદી પણ લાવ્યો હોય અને એ લાવવું અફજલ છે તો મુસતહબ છે કે તે આવી રીતે કરે. પ્રથમ ઉમરાનો એહરામ બાંધે ફરી હદીને ચલાવે અને સાથે લઇ જાય એને આગલથી ખેંચવા કરતાં પાછલથી હાંકવી બેહતર છે. પણ જો હાંકવાથી નહીં ચાલે તો કશી હરકત નથી. અને હદી તે જાનવરને કહે છે કે જે ઇબાદત તથા સવાબની નેયતથી હરમમાં જુબ્હ કરવા લઈ જવાય ગાય હોય અથવા ઉંટ બકરી હોય કે ગેટું હોય. અને બુદના ખાસ ગાય અથવા ઉંટને કહે છે તો જો હદી બુદના હોય તો તેના ગલામાં કેલાદો પણ નાંખે, અને કેલાદો આ છે કે જોડાનો કે જન્બીલનો કે બીજી કોઇ ચીજનો તુકડો ઉન અથવા બાલોની દોરડીમાં બાંધીને જાનવરના ગલામાં લટકાવે. અને ઇશઆર કરે એટલે ઉંટની ખુંધને નીચે ડાબે તરફથી એવી રીતે ચીરે કે ફક્ત ચામડું ચીરાય ગોસત સુધી જખમ પોહોંચે નહીં. અને તેમાંથી જે ખુન નીકળે તેથી તે જાનવરની ખુંધને રંગે, આ ઇશઆર મુસતહબ છે પણ જેને નહીં આવે તેને મકરૂહ છે. અને ફરી [illegible]

અદા કરે. પણ ઉમરા પછી હલાલ થાય નહીં. જો બોડાવશે કે કતરાવશે તો પણ હલાલ થશે નહીં. ગુન્હગારીનો દમ આપવો પડશે અને ઉમરાનું એહરામ બાકી રેહશે, જો કોઇ તકસીર કરશે તો તેની ગુન્હગારી આપવી પડશે. ફરી હજ્જનું એહરામ બાંધીને જેવી રીતે વર્ણાયું તેમ હજ્જ કરે. અને રમી પછી જુબ્હ કરીને બોડાવે અથવા કતરાવે, હવે બંને એહરામોથી બહાર થશે.

હવે જાણવું જોઇએ કે આ મોતમ-તેઅ જે હદી લાવ્યો છે તે એહરામ બાંધવા પછી તથા કારેન તથા હદી નહીં લાવનાર મોતમ-તેઅ જે ઉમરા પછી હલાલ થયો ન હોય અને હજ્જ ને માટે બીજું એહરામ બાંધ્યું હોય. આ ત્રણે શખ્સો બે એહરામમાં હોય છે. જો એઓમાંના કોઇથી કાંઇ તકસીર થશે તો મુફરેદ કરતાં બેવડી ગુન્હગારી આપશે. કારણ કે મુફરેદ ઉપર એક એહરામ છે, અને એઓ ઉપર બે એહરામ છે. અને વગર હદી ચલાવે તમ-તોઅ કરનાર જ્યારે ઉમરો અદા કરીને હલાલ થયો અને ફરી હજ્જનું એહરામ બાંધયુ તો તે મુફરેદની જેમ હજ્જના એહરામમાં છે તે તકસીરની ગુન્હગારી મુફરેદની જેમ એકજ આપશે અને હદી લઇ જનાર મોતમ-તેઅ જ્યારે બોડાવે છે તો તે ઉમરામાંથી બીલકુલ નીકલી જાય છે. ઓરતની બાબતમાં પણ. પરંતુ તવાફે જીયારત કર્યા સુધી હજ્જના એહરામથી ઓરતની બાબતમાં હલાલ થતો નથી. તો જો તમ-તોઅ કરનાર બોડાવવા પછી અને તવાફથી પેહેલાં જીમા (સ્ત્રી મીલાપ) કરશે તો એક ગુન્હગારી આપશે. અને જો કારેન કરશે તો તો બે ગુન્હગારી આપશે. અને બોડાવવા પેહેલાં બંને બે તકસીરની ગુન્હગારી આપશે.

જે કોઇએ હજ્જના મહીનામાં વગર હદી હાંકે ઉમરો કર્યો અને માથું બોડાવવા આગલ તે દેશ ચાલ્યો ગયો અને ફરી હરમમાં આવીને સર મુડાવ્યું તો જો એજ વર્ષમાં હજ્જ કરશે તો તમ-તોઅ થશે અને કાયદા પ્રમાણે એક સફર ગણાશે. પણ જો વતનમાં જઇને માથું મુડાવશે તો દમ આપવું પડશે, કારણકે મુડાવવું હરમમાં વાજેબ છે. ફરી જો આવીને તેજ વર્ષમાં હજ્જ કરશે તો તમ-તોઅ થશે નહીં એવીજ રીતે જો માથું મુડાવીને જશે અને ફરી આવીને તે વર્ષમાં હજ્જ કરશે તો પણ તે તમ-તોઅ કરનાર નથી. અને હદી હાંકનાર જો ચાલ્યો જાય અને ફરી આવે તો પણ તે કાયદા પ્રમાણે એક સફરની ગણતરીમાં છે અને તે તમ-તોઅ કરનાર છે. અને કારેન જો વતન જશે તો કિરાન બાતેલ થશે નહીં.

ફસલ ૫

જીનાયાત (તકસીરો) વિષે.

તું જાણ કે ગુન્હગારીનું તુરત અદા કરવું વાજેબ નથી. જ્યારે વધુ ધારના પ્રમાણે આખરી ઉમર થાય અને તેના ફોત થવાની બીક થાય તો તુરત અદા કરવી જોઇએ ઢીલ કરવામાં ગુન્હ થશે. અને ગુન્હગારી આપવાની વસીયત કરવી વાજેબ થશે. અને વગર વસીયતે રોજા સિવાય જો વારેસ એહસાનની રૂએ અદા કરશે તો પણ તે આદા થાય છે. અને જીનાયત જાણીબુજીને કરે અથવા ભુલચુકથી કરે, મસલાને જાણતો હોય અથવા જાણતો ન હોય, કોઈની જબરદસ્તીથી કરે અથવા પોતાની ખાહેશથી કરે, સુતામાં કરે અથવા જાગતામાં કે નીશામાં કે બેહોશીમાં કરે, તંગ દસ્તીમાં કરે કે સુખ્યારી હાલતમાં કરે આપ કરે અથવા કહીને કરાવે સર્વ બરાબર છે દરેક હાલતમાં જઝા (ગુન્હગારી) વાજેબ થશે. અને કેટલાક સાધારણ લોકોમાંના જાણી બુજીને તકસીર કરે છે કે ફીદયો આપી લેશું તો આ સખ્ત ગુન્હો છે જાણી બુજીને તકસીર કરેલીનો ફીદયો આપેથી ગુન્હ માફ થતો નથી. અને તેઓની હજ્જ મબરૂર થતી નથી. આ તો એવું છે જેમકે કોઈ કહે કે હું જીના કરું છું હદ ખાયને પાક થઇશ. અને જે જગ્યા શબ્દ દમનો બોલાય છે તેથી મતલબ બકરી ગેટું અથવા ઉંટ ગાયનો સાતમો ભાગ કુરબાનીના કાયદા પ્રમાણે જુબ્હ કરવું છે. અને આખો ઉંટ અથવા આખી ગાય જુબ્હ કરવું એ બે જીનાયત વગર કોઈ વાજેબ થતું નથી. એક ગુસલની હાજતમાં કે હેજ નિફાસમાં તવાફે જીયારત કરવો. બીજી અરફામાં ઠેરવા પછી અને મુડાવવા પેહેલાં જીમા કરવી. અને જ્યાં ખાલી સદ-

કાનો શબ્દ બોલવામાં આવ્યો છે તો તેની મતલબ અડધો સાઅ ઘઉં અથવાં એક સાઅ જવ સદકા ફિત્રની જેમ છે. અને જે જગ્યા કાંઈ અંદાજો આપવાનો રહ્યો હોય તો ત્યાં તેટલો અંદાજો હોય છે. જો કોઇ એહરામનું કોઇ મનાઇ કામ ઉજરથી પણ કરશે તો ગુન્હગારી આપવી વાજેબ થશે. અને જો કોઇ વાજેબને ઉજરથી છોડશે તો તેનો બદલો કાંઇ આપવો પડતો નથી. અને જો વગર ઉજરે છોડશે તો ગુન્હગારી આપવી વાજેબ થશે. અને એહરામ બાંધનાર છોકરા ઉપર કાંઇ ગુન્હગારી થતી નથી.

તો જો કોઇ બાલેગ એહરામવાળો પોતાના પૂરા મોટા અજો (અવયવ) જેમકે રાનને કે પીન્ડલી કે ચેહરાને ખુશબોદાર ચીજ જાફરાન જેવીને આખા અજોએ લગાડશે. અગર જો જરા વાર રાખી હોય તોએ તે દમ આપે. જો પૂરો અજો ન હોય અગરજો તે વધુ ભાગ હોય તો તેથી દમ આવતો નથી પણ સદકો આપે. અને જો નાનો અજો કાન જેવો હોય તેમાં પણ સદકો આપે. અને ખુશબો અથવા ખુશબોનું ફુલ સુંગવું મકરૂહ છે, પણ તેમાં કફારો કાંઇ નથી. અને જો એહરામ પેહેલાં એક અજોને ખુશબો લગાડી હોય ને એહરામ પછી તે અજોથી બીજે અજો ખુશબોવાળો થયો હોય તો પણ કાંઇ ડર નથી. અને જો એહરામવાળો બીજાના અજાને ખુશબોવાળો કરે અથવા સિવેલું કપડું પેહરાવે તો તેના ઉપર કાંઈ નથી. પણ જો લગડાવનારો એહરામવાળો હશે તો તે ગુન્હગારી આપશે. જો જાફરાનને વગર કોઇ ચીજમાં મેળવે તથા વગર પકાવે ચાખશે તો જો તે જાફરાન એટલી હોય કે મોહના ઘણા ભાગને લાગે તો દમ આપશે. અને નહી તો સદકો આપશે. અને જો કોઈ થોડા થોડા અનેક આજાને ખુશબો લગાડશે તો જો તે સર્વ ભેગી કરવાથી જે આજાને લાગી છે તેમાના કોઇ પૂરાને ખુશબો લાગે એટલી હોય તો દમ આપે, અને નહીં તો સદકો આપે. અને જો એક મજલેસ (બેઠક)માં બેસીને આખા બદનને ખુશબો લગાડી હોય તો એક દમ આપે, અને જો અનેક મજલેસમાં લગાડી હોય તો દરેક મજલેસનો કફારો (ગુન્હગારી) જુદો આપે. અગર જો એક વારનો કફારો પ્રથમ આપયો હોય. અને જો કેટલીક તકસીરો કરીને કફારો આપશે પણ તે તકસીર હજું ચાલુંજ છે બંધ થઇ નથી તો બીજો કફારો વાજેબ થશે. જો ખુશબોમાં ખરડાયલા કપડાને કોઇ પેહેરે તો જો ખુશબો ઘણી હોય પણ તે એક વેંત ચોરાણુ અને એક વેંત લંબાણુથી ઓછી હોય અથવા તે ખુશબો ઓછી હોય પણ એક વેંત ચોરાણુ અને એક વેંત લંબાણુથી વધુ લાગી હોય તો એવા કપડાને જો આખી રાત અથવા આખો દહાડો પેહેરશે તો દમ આપે. અને જો થોડી ખુશબો એક વેંત ચોરાણુ લંબાણુથી ઓછી હોય તો સદકો આપે. અને એક દીવસથી ઓછામાં પણ સદકોજ છે. અને આ કપડું જો સિવાએલું પણ હોય તો બીજો દમ સિલાઇનો આપવો પડશે. જો ચાદર અથવા લુંગીને છેડે કાફુર કસતુરી વગેરે કાંઇ ખુશબોને બાંધે તો જો એ ઘણી હોય તો દમ આપે. અને થોડી હોય તો સદકો આપે. જો સઘળા માથાને મેંહદી લગાડી હોય તો જો પાતલી પાતલી લગાડી હોય તો એક દમ આપે અને જો જાડી જાડી થયેડી હોય ને આખો દીવસ લાગેલી રહી હોય તો બે દમ આપે. એક દમ ખુશબો વાપરવાનો અને બીજો માથું ઢાંકવાનો. અને જો દીવસથી ઓછી રહી હોય તો એક દમ અને એક સદકો થશે. આ મસલો પુરૂષનો છે. અને સ્ત્રી ઉપર એકજ દમ છે કારણ કે તેઓને માથું ઢાંકવું દુરસ્ત છે. જો જેતુનનું કે તલનું તેલ જો મોટા આખા અજોને લગાડશે અગર જો થોડી વાર લગાડી રાખ્યું હશે તો પણ એક દમ આપે. અને અજોથી ઓછામાં સદકો આપે. અને જો ખાશે અથવા નાકમાં ટપકાવશે અથવા જખમને લગાડશે તો કાંઈ નથી, ન દમ અને ન સદકો. જે ચીજ ખુદ ખુશબો હોય જેમકે મુશક અમ્બર જાફરાન વગેરે એને અગર જો દવાની રૂએ વાપરશે તો થોડામાં સદકો આપે અને ઘણામાં દમ આપે અને વધારે ઓછાનો અંદાજો લોકોના ચલણ ઉપર છે. અને જો પાકેલા ખાવામાં લાગેલી ખાવું તો કંઇ હરકત નથી. અગર જો ઘણી હોય. અને પાકેલું નહોય તો જો ખુશબોની ચીજ વધારે હોય તો દમ વાજેબ થશે, ખુશબો નહી આવશે તોએ. અને

જો ઓછી હોય તો અગર જો ખુશબો આવે તો પણ કંઇ આપે નહીં, નદમ અને ન સદકો. પણ એ વાપરવું મકરૂહ છે. અને જો પીવાની ચીજમાં ખુશબો મેળવી છે તો જો તે વધારે હશે તો દમ આપે અને જો ઓછી હોય તો સદકો આપે. પણ જો થોડી નાખેલી ને ઘણીવાર પીશે તો દમ વાજેબ થશે.

અને જો સિવેલા કપડાને તે પહેરાતું હોય તેવી રીતે અથવા જેનાથી માથું ઢાંકે છે તેથી માથું ઢાંક્યું તો બંને સુરતોમાં આખી રાત અથવા આખા દહાડામાં દમ આપે, અને તેથી ઓછામાં અગર જો એક કલાક થાય સદકો આપે અડધો સાઅ. અને જો કલાકથી ઓછુ હોય તો એક મુઠી ઘઉં આપે. અને એક દીવસથી વધારેમાં અગર જો કેટલાક દીવસ પેહેરી રાખે એકજ દમ છે. અને જો રાતના એવી નૈયતથી કહાડે કે દીવસના ફરી પેહરીશ અને એવી રીતે કહાડા કરે અને ફજરમાં પેહેરા કરે તો તો એકજ દમ થશે જ્યાં સુધી છોડવાની નૈયતથી ઊતારે નહીં. જ્યારે છોડવાની નૈયતથી ઊતારીને ફરી પેહેરશે તો બીજો કફારો થશે. પેહેલી તકસીરનો કફારો આપ્યો હોય અથવા નહોય. જો પુરો દીવસ પેહેરી રાખીને દમ આપ્યો અને પેહેરીજ રાખ્યું તેને રોક્યું નહી તો બીજો કફારો આપવો પડશે, અને જો વચમાં કફારો આપ્યો નહોય તો એકજ કફારો આપવો પડશે. અને જો અનેક કપડાં પેહેરે જેમકે કુડતો, ઇજાર ફેંટો, તો જો તે સર્વને એકજ સબબથી પેહેરયા છે એટલે સર્વને કોઇ જરૂરતને લીધે પેહેરયા છે અથવા સર્વને વગર જરૂરતે પેહેરયા તે તો એકજ કફારો થશે. ફરી તે એકજ મજલીસમાં પેહેરયા હોય કે જુદી જુદી મજલીસમાં. અને જો કોઇ કપડાને જરૂરતને લીધે પેહેરયું હોય અને કોઇને વગર જરૂરતે પેહેરયું હોય તો બેવડો કફારો આપવો પડશે [1] અને જો કોઇએ મેલા કપડાંમાં એહરામ બાંધ્યું હોય તો જો તેને એહરામ પછી પૂરા દીવસ સુધી પેહેરેલાં રાખશે તો દમ આપે અને ઓછામાં સદકો. અને જો ઉંઘવામાં માથું ઢાંક્યું છે તો વખતના ઓછા વત્તાનાં પ્રમાણમાં કફારો આપે. કારણ કે ઉંઘવું જાગવું આ બાબતમાં બરાબર છે પણ આટલું કે ઉંઘવામાં ગુનહ થશે નહી. જો બુખારને લીધે દાખલા તરીકે કપડું પેહેરૂં ફરી તે બુખાર ઉતરી ગયો અને બીજો બુખાર ચડો અને કપડું ઉતારયું નહોતું તો બીજો કફારો આપે. કારણ કે દરેક બીમારી જુદું કારણ છે. જો એક કુડતાથી દાખલા તરીકે ગરજ સરતી હોય અને તેણે બે કુડતા વેહેરયા તો એકજ કફારો છે. પણ ગુનોહ થશે. અને જ્યારે ખાતરી થાય કે હવે જરૂરત રહી નથી અને ફરી પણ સિવેલું કપડું પેહેરી રાખશે તો વખતના ઓછા વતાના પ્રમાણમાં વગર અખ્તીયારે કફારો આપે.

અને પા માથા પા ચેહરાને ઢાંકવા આખા માથા તથા આખા ચેહરાને ઢાંકવાના કાયદામાં છે અને કાન તથા ગરદનના ઢાંકવામાં કશો ડર નથી. અને નાક ઉપર વગર કપડે હાથ રાખવો દુરસ્ત છે. અને કપડાની સાથે મકરૂહે તહરીમી છે. અને અસતરા અથવા દવાથી પા માથાના અથવા પા દાઢીના વાળ કહાડે અથવા કોઇ તરફથી દુરે અથવા કતરાવે પોતાના અખ્તીયારથી અથવા વગર અખતીયારથી, અથવા રૂમડી ખેંચાવવાની જગ્યાને મુડાવીને રૂમડી ખેંચાવે અથવા એક આખી બગલને અથવા ડુંટી નીચેના સઘળા વાળને અથવા આખી ગરદનને મુડાવશે અથવા ચારે હાથ પગના નખને એક મજલીસમાં અથવા બંને હાથના અથવા બંને પગના એક મજલીસમાં અથવા એક હાથના અથવા એક પગના કપાવશે તો આં સર્વ સુરતોમાં દમ વાજેબ થશે. અને જો રૂમડી ખેંચાડવાની જગ્યા મુડાવી પણ રૂમડી ખેંચાવી નથી તો સદકો આપે અને જો એક મજલીસમાં એક હાથના અને બીજી મજલીસમાં બીજા હાથના નખ કાપશે તો બે દમ આપશે. અને જો પા માથું મુડાવ્યું અને દમ આપ્યો અને ફરી પા માથું મુડાવ્યું તો બીજો દમ આપશે. અને જો પેહેલો દમ આપ્યો ન હોય તો એકજ આપે. એવીજ રીતે જો સવ-

---

[1] હું જાણું કે કફારાનો શબ્દ આમ છે તે સદકા અને દમ બંને ઉપર બોલાય છે તો પૂરા દીવસમાં દમ અને ઓછામાં સદકો છે એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઇએ.

ળું માથું એક બેઠકમાં મુડાવશે તો એકજ દમ છે. અને જો ગંજો માથાના વાળ લેવડાવે તો જો તે માથાના ચોથાઇ વાળ જેટલાં હશે તો દમ આપે, અને જો કમતી હોય તો સદકો આપે. અને સઘળી છાતીના અથવા સઘળી રાનના અથવા સઘળી પીન્ડલી । વાળ મુડાવશે અથવા મુછો કતરાવશે અથવા ચોથાઇ માથાથી અથવા ચોથાઈ દાઢીથી ઓછાને મુડાવસે અથવા થોડી ગરદનને મુડાવસે અગર જો તે વધુ ભાગ મુડાયો હોય પણ આખી ગરદન મુડાઇ ન હોય તો સદકો આપે પણ કેટલાંક વાળમાં દરેક વાળને બદલે એક મુઠી ઘઉં આપે અને ત્રણ વાળથી વધુમાં પૂરો સદકો આપે.

જાણવું જોઇએ કે માથાની તથા દાઢીની ચોથાઇ આખા માથા તથા આખી દાઢીના કાયદામાં છે અને બાકીના બીજા દરેક અજ્વમાં પૂરા અજ્વના મુડાવાથી દમ આપવો પડે છે. જો પુરો નહી અગર જો ઘણો ભાગ હોય તો સદકો આપવાનો છે. પણ દાખલા તરીકે સીનો રાન પીન્ડલી અથવા ખાંધો કે જેનું મુડાવવું મકસુદ હોતું નથી તેના પૂરા મુડાવવાથી પણ સદકોજ આવે છે.

અને જો પાંચ નખથી ઓછાને અથવા પાંચ નખ છુટા છુટાને કતરાવશે દાખલા તરીકે બે એક હાથના અને ત્રણ બીજા હાથના અથવા સોલ નખ છુટા છુટા ચારે હાથ પગના ચાર ચાર નખ કતરાવશે તો ત્રણે સુરતોમાં દરેક નખને બદલે પૂરો સદકો આપવો પડશે. પણ તે સર્વ સદકાને ભેગો કરતાં દમની કીમત થાય તો કાંઇ ઓછું કરવું જોઇએ કે જેથી દમની કીમતથી ઓછું થાય.

અને જો એહરામવાળો બીજા એહરામવાળાનું ચોથાઇ માથું અથવા સઘળી ગરદન મુડશે તો બોડનાર ઉપર સદકો છે અને બોડાવનાર ઉપર દમ છે. અને જો મોહરેમ (એહરામવાળો) હલાલ (વગર એહરામવાળા)નું માથું બોડશે તો હલાલ ઉપર કંઇ નથી પણ મોહરેમ જે કંઇ ચાહે તે સદકો આપે, અગર જો જરા સરખો હોય, અને જો હલાલ મોહરેમને મુડે તો મોહરેમ ઉપર દમ છે અને હલાલ ઉપર પુરો સદકો છે.

જે કોઇએ તવાફે કોદુમને અથવા તવાફે સદરને જનાબત (ગુસલની હાજત)માં અથવા હેજ કે નિફાસમાં કર્યો અથવા ફરજ તવાફને બે વોજુ કર્યો તો દમ આપે. અને જો બદન ઉપર નજાસત લાગી હોય અથવા કપડું નાપાક હોય તો કંઇ આપવાનું નથી પણ મકરૂહ છે. અને જો ફરજ તવાફ જનાબતમાં અથવા હેજ કે નિફાસમાં કર્યો તો આખું ઊંટ કે ગાય આપવી વાજેબ છે. અને જાણવું જોઇએ કે જે તવાફ જનાબત કે હેજ કે નિફાસની હાલતમાં કર્યો હોય તેને ફરી કરવો વાજેબ છે. અને જેને બેવોજુ કર્યો હોય તેને ફરી કરવો મુસતહબ છે. અને જ્યારે ફરીથી કરશે તો કફારો માથે રેહશે નહીં. અને જો પેહેલા તવાફની સાથે સઇ કરી હશે તો ફરીથી કરેલા તવાફની સાથે સઇ કરે નહીં. કારણ કે બીજો તવાફ તો નુકશાનનો બદલો છે અને પેહેલો તવાફ માતબર છે. અને જો તવાફે જીયારત જનાબતમાં કર્યો અને તવાફે સદર તહારતથી કર્યો તો જો તવાફે સદરને ઐયામે નહરમાં કર્યો છે તો આ તવાફ તવાફે જીયારત બની જશે. અને તવાફે સદર છોડવાનો દમ આપવો પડશે. પણ જો ફરી તવાફ કરશે તો આ તવાફ તવાફે સદર થશે અને દમ માથે રેહશે નહીં. અને જો તવાફે સદરને ઐયામે નહર પછી કર્યો છે તો પણ આ તવાફે જયારત થશે પણ ઢીલ થવાનો દમ આપવો પડશે. અને બીજો દમ તવાફે સદર છોડવાનો આપશે. પણ જો બીજો તવાફ કરશે તો બીજો દમ તવાફે સદર છોડવાનો માથે રેહશે નહીં. અને જો તવાફે જીયારત વગર વોજુએ કર્યો છે અને તવાફે સદરને ઐયામ નહરમાં કર્યો છે તો આ તવાફ તવાફે જીયારત થશે. અને જો ઐયામ નહર પછી કર્યો હશે તો બદલાશે નહીં અને દમ માથે રહેશે. અને ઊમરાના તવાફ જો જનાબતમાં અથવા બે વોજુ કરશે તો દમ આપે. અને ઊમરાના કોઇ પણ વાજેબ છોડવાથી ઊંટ, ગાય, કે સદકો આપવો પડતો નથી પણ દમ થાય છે. એક બકરી અથવા સાતમો ભાગ, ગાય, ઊંટનો, અને ઉમરાના એહરામમાં પણ એહરામમાં મના થએલા કામો કરવાથી હજજના એહરામની જેમ સદકો આપવો પડે છે. અને તવાફે કોદુમ

અથવા તવાફ઼ે સદરને જો એવોજે કરશે તો સદકો આપે. અને જો તવાફ઼ે જીયારતમાંથી એક બે કે ત્રણ શોત છોડશે તો દમ આપે. પણ જો તવાફ઼ે સદરને એયામે નહરમાં કર્યો હશે તો તવાફ઼ સદરના શોતોથી બરતી કરીને તવાફ઼ે જીયારતને પુરો કરીશું અને દમ માથે રહેશે નહી. પણ તવાફ઼ે સદરના નુકશાનને લીધે દરેક શોતને બદલે પુરો સદકો આપવો પડશે. અને જો એયામે નહર પછી તવાફ઼ે સદર કર્યો હશે તો પણ પૂરણી કરીશુ. પણ તવાફ઼ે ફરજના શોતોને એયામે નહર થી ઢીલ કરવાને લીધે દરેક શોતને બદલે પુરો સદકો આપવો પડશે. અને તવાફ઼ે સદરના ફેરા છોડાવવાને લીધે દરેક શોતને બદલે બીજો સદકો આપવો પડશે. અને જો તવાફ઼ે જીયારતના ચાર શોત છોડશે તો જ્યાં સુધી અદા કરશે નહીં આખી ઉમર પણ સ્ત્રીની બાબતમાં એહરામથી નીકળશે નહીં અને તેજ એહરામથી અદા કરવો વાજેબ થશે નહીં અને કંઈ બદલો આપવો બસ થશે નહીં અને દરેક જીમાને બદલે કે જે જુદી જુદી બેઠકમાં (કે જુદા વખતમાં) કરી હશે તેની ગણતરી પ્રમાણે દમ આપવો વાજેબ થશે. અને જો તવાફ઼ે સદર કે તવાફ઼ે કોદુમના એક બે ત્રણ શોત છોડયા હશે તો દરેક શોતની બદલે પુરો સદકો આપે. અને જો ચાર અથવા ચારથી વધુ શોત તવાફ઼ે સદરના અથવા તવાફ઼ે કોદુમના છોડયા હશે તો દરેક શોતને બદલે પુરો સદકો આપે અને સઇ અથવા સઇનો વધુ ભાગ વગર ઉજરે છોડયો હશે, અથવા વગર ઉજરે સઇને સવારી ઉપર કરી હશે તો દમ આપે ફરીજો ચાલીને બીજીવાર કરશે તો દમ માથેથી ઉતરી જશે અને જો ઉજરથી કરી હશે તો કંઇ ડર નથી. અને જો સઇના એક બે ત્રણ ફેરા છોડશે તો દરેક શોતને બદલે સદકો આપે

જે કોઇ અરફાતથી સૂર્યાસ્ત પહેલાં નીકળે અગર જો નાઠેલા ઉંટને પકડવા ગયો હોય તો પણ દમ વાજેબ થશે. પણ જો સુર્યાસ્ત પહેલાં જો પાછો હદી આવ્યો તો દમ માથે રહેશે નહીં અને જો ગોરૂબ બાદ હદશે તો માથેથી ઉતરશે નહીં. જો મુજદલફામાં કુયોબાતાને વગર ઉજરે છોડશે તો દમ આપે. અને જો ચારે દીવસની રમી તદન છોડશે અથવા એક દીવસની સઘળી રમી છોડશે અગર જો તે દસમી તારીખની હોય, અથવા એક દીવસની રમીમાંથી ઘણી કાંકરીઓ છોડી હોય, દાખલા તરીકે દસમી તારીખની રમી થી ચાર કાંકરીયો અથવા બીજા દીવસોની કાંકરી યોથી અગયાર કાંકરીયો છોડી હોય તો આ સર્વ સુરતોમાં દમ આપે. અને એક દીવસની કાંકરી યોમાંથી થોડી છોડે જેમ કે દસમી તારીખના ત્રણ કાંકરી અથવા એથી ઓછીને છોડી દે અથવા બીજા દીવસોમાં દસ કાંકરી અથવા એથી ઓછી છોડી દે તો દરેક કાંકરી બદલે પુરો સદકો આપવો વાજેમ છે.

હવે જાણવું જોઇએ કે જે મસાલામાં કેટલાક સદકા આપવા પડે જેમકે રમીમાં દરેક કાંકરીને બદલે, અને તવાફ઼ તથા સઇમાં દરેક શોતને બદલે, અને દરેક નખ અને વાળને બદલે તો આ સર્વ જગ્યા જો સદકાનો ટોટલ દમની કીંમત સુધી પોહોચે તો કાંઇક ઓછું કરવું જોઇએ કે જેથી દમની કીંમતથી ઓછો થાય તથા મોટી તકસીર તથા નાધલી તકસીરનો ફેર રહે.

જો હજ્જ અથવા ઉમરામાં હરમથી બહાર મુડાવશે તો દમ આપે. અને એવી રીતે જો હજ્જમાં એટયામે નહર પછી મુડાવશે તો દમ આપે પણ જો એહરામવાળો હરમની હદથી બહાર નીકળો અને ફરી હરમમાં આવીને મુડાવે તો કંઇ ડર નથી પણ જો હાજી એયામે નહર પછી આવીને મુડાવશે તો ઢીલ કરવાનો દમ આપશે. અને જો ચુમો લેશે અથવા શાહવતથી હાથ લગાડશે અથવા મોબાશરતે ફાહેશા કરશે, અથવા સ્ત્રીની ખાસ જગ્યા સિવાઇ બીજે કેયે જીમા કરશે ઇનજાલ થશે અથવા નહીં થશે અને જો જલક (હાથરસ) કરશે અથવા ચોપગા પ્રાણી થી જીમા કરશે તો જો તેથી મની નીકલશે તો દમ આપશે અને નહીં તો કંઇ આપવું પડતું નથી.

જો તવાફ઼ે જીયારત એયામે નહર પછી વગર ઉજરે કરસે તો દમ આપે.

અને જાણવું જોઇએ કે દસમી તારીખે હજ્જના ચાર કામ છે. પ્રથમ રમી ફરી જુબ્હ કરવું

ફરી મુડાવવું ફરી તવાફ. તો તવાફને સર્વથી પાછલ કરવો સુંનત છે. અને જો સર્વથી પહેલાં અથવા વચમા કરશે તો કંઇ હરજ નથી પણ મકરૂહ છે અને (તવાફ વગર) હજ્જના ત્રણ કામોમાં કારેન તથા મોતમ-તેઓને તરતીબ વાજેબ છે. અને મુફરેદને ફકત રમી તથા મુડાવવામાં તરતીબ વાજેબ છે; કારણ કે એના ઉપર જુબ્હ કરવું વાજેબ નથી. તો જો તેમાં આગલ પાછલ કરસે તો દમ વાજેબ થશે. અને તકસીર નો દમ તે કિરાનના દમથી અદા થતો નથી પણ બીજો જુદો દમ આપવો પડે છે. અને જો કોઈ કોઈ વાજેબને વગર ઉજરે તરક કરશે તો દમ આપે, અને જો ઉજરથી છોડશે તો કંઇ આપવું પડતું નથી

અને એહરામમાં મના થએલી એવી વસ્તુને કે જેના સબબથી દમ આપવો વાજેબ થાય છે ચાહે તો હરમમાં જુબ્હ કરનારને તેનું ખાવું દુરસ્ત નથી. અને ચાહે તો છ મીસકીનોને અડધો અડધો સાઅ ઘઉં અથવા એક એક જવનો માલેક કરી આપે. અને મક્કાના મીસકીનોને આપવું ઘણું અફજલ છે. અને નહી, તો જ્યાં ચાહે ત્યાં આપે પણ દરેક મીસકીનને સદકએ ફિત્રથી ઓછું આપે નહીં. નહીતો દુરસ્ત થશે નહી. અને જો વધારે આપશે તો વધારે ગણતરીમાં આવશે નહી દાખલા તરીકે જો ત્રણ સાઅ ઘઉં સાત મીસકીનોને બરાબર આપશે તો એકને આપેલું પણ ગણતરીમાં આવશે નહીં. અને જો ત્રણને આપશે તો બીજા ત્રણ મીસકીનોને આપવું પડશે. અને જો ચાહે તો ત્રણ રોજા રાખે જ્યાં ચાહે, હરમ હોયકે તે બહાર હો. અને જો ઉજરથી એવું મના કામ કર્યું હશે કે તેથી સદકો આપવો પડે છે તો તેને અખ્તયાર છે જોઇએ તો અડધો સાઅ ઘઉં એક મિસકીનને આપે અથવા એક રોજો રાખે.

અને બુખાર, ઠંડ, જખમ, માથું દુઃખવું અને એ ઉજર છે. અને બીમારીનું હંમેશ રેહવું અથવા હલાકીએ પુગવું એ શરત નથી. પણ ઉજર થવા માટે તકલીફ અને અશક્ત થવી બસ છે. અને ભુલવું બાહોશી ઉંઘ અને ગરીબાઇ એ ઉજર નથી. જો આ હાલતોમાં વગર કોઇ ઉજરે કંઇ તકસીર કરશે તો તેની ગુન્હાગારી આપવી પડશે તેને ઉજરવાળા જેવો અખત્યાર થશે નહી જો ગરીબાઇને લીધે એને કફારો નહી મળશે તો તેને માથે વાજેબ રહેશે. અને જે કોઇ ઉજરથી કંઈ કામ કરે તો તેના ઉપર વાજેબ છે કે જરૂર તેથી આગળ વધે નહી. દાખલા તરીકે જો ટોપી પેહેરવાથી જરૂરત ટલતી હોય તો ફેંટો બાંધશે તો ગુનાહ થશે બીજો કફારો આપવો પડતો નથી . પણ જો ટોપી સિવાઇ બીજી જગ્યામાંથી માથું ફેંટાથી ઢાંકશે તો તેની ગુનહાગારી જુદી વાજેબ થશે.

સ્ત્રી ગીલાપ (જીમા) કે સોપારી જેટલું આદમીને આગલે રસ્તે અથવા પાછલે રસ્તે દાખલ કર્યું હોય અગર જો મની નીકળી નહોય ઉંઘમાં કર્યો હોય અથવા કોઇ સ્ત્રીએ ગધેડાનો જકર અથવા માણસના કે કોઈ જનાવરનો કપાયલો જકર પોતાની ફરજ (પીશાબની જગ્યા) માં દાખલ કર્યો હોય, તો જો એ કામ અરફાતમાં ગયા પહેલા કર્યું હોય તો હજ્જ ફસેદ થશે. ફરી જેવી રીતે સહી હજ્જમાં કરે છે તેવી રીતે હજ્જના સર્વ કામ બજાવી લાવે. અને મના થએલા કામોથી બચતો રહે. જો મના થએલા કામોને કરશે તો તેની ગુનહાગારી આપવી પડશે. અને હજ્જના કામો કર્યા વગર એહરામમાંથી નીકળશે નહીં. અને હજ્જ ફાસેદ કરવાનો દમ આપવો વાજેબ થશે. અને આવતે વર્ષે તેની કજા કરે અગર જો તે નફલ હજ્જ હોય. કારણ કે તે શરૂ કરવાથી વાજેબ થાય છે. અને કજા કરતી વેળા સ્ત્રીને જુદી રાખવી વાજેબ નથી પણ જો ફરી જીમામાં પડવાની બીક હોય તો એહરામના વખતથી જુદા થવું મુસ્તહબ છે. અને જો અરફામાં ગયા પછી આ કામ થયું હોય તો જો તે મુડાવવા તથા તવાફે જીયારતથી પહેલાં થયું હોય તો બદના (ઉંટ ગાય) આપે અને મુડાવવા પછી પણ તવાફ પહેલા થયું હોય અથવા તવાફ પછી પણ મુડાવવા પહેલાં થયું હોયતો દમ આપવો વાજેબ છે. અને કારેન જો ઉમરાના તવાફ તથા અરફામાં જવા પહેલા જીમા કરશે તો હજ્જ અને ઉમરાતો બન્ને ફાસેદ થશે. હવે કિરાનનો દમ તેને માથે રહેશે.

નહી પણ હજજ ઉમરો એને છોડાવવાના એ દમ આપવા વાજેબ થશે. અને સર્વ કામો પુરા કરીને એહરામથી બહાર આવે, જેમ કે ઉપર જણાયું છે અને જો તે ઉમરાના તવાફ તથા અરફાતમાં જવા પછી પણ મુડાવવા પહેલાં જીમા કરશે તો બાદનો તથા દમ આપશે. અને કિરાનનો દમ પણ આપવો પડશે અને જો મુડાવવા પછી કરશે તો એકદમ આપશે અને કિરાનનો દમ પણ અને ઉમરાના બીજા કરીને એહરામથી નીકલે અને ઉમરાને કજા કરે. અને જો ઉમરાના ચાર શોત પછી કરી છે તો દમ આપે ઉમરો ફાસેદ થયો નથી.

મોહરેમ જો ખુશકીના જાનવરને કે જેની પેદાએશ જમીન ઉપર થતી હોય અગર જો તે દરયામાં રહેતું હોય જેવી કે બતક તેને શીકાર કરી કતલ કરશે અથવા ઇશારાથી કે વાતથી કતલ કરનારને બતાવશે અને કતલ કરનાર તેને જુડવે નહી તથા તેથી પેહેલાં તે તેને જાણતો પણ નહોતો તથા જ્યાં બતાવ્યું હતું ત્યાંજ તે હતું ને કતલ થયું તથા મોહરેમ કતલનાં વખતે એહરામમાં હતો તો તેનો બદલો આપવો વાજેબ થશે. જો કેટલીકવાર કતલ કરશે અથવા બતાવશે તો દરેક વખતનો બદલો જુદો આપશે અને ભુલચુક વગેરે હાલતો એમાં સરખી છે અને જો મોહરેમ કતલ કરનારની કોઇ પણ રીતે મદદ કરશે જેમ કે છરી અથવા ભાલો પકડાવે અથવા કતલ કરનારને કતલ કરવાનો હુકમ કરશે તો પણ તે બદલો આપશે. અને જે જાનવર દરયામાં જન્મતું હોય ફરા અગર જો તે ખુશકીમાં રેહતું હોય જેમકે દરયાઇ કુતરૂં દેડકું કેકડો મગર કાચબો અને એ શીવાય બીજું કંઇ અગર જો તે ખાવામાં આવતું ન હોય તેનો શીકાર કરવો દુરસ્ત છે. અને ખુશકીના શીકારમાં અગર જો તે હરામ હોય જેમ કે ખીનજીર તેના શીકાર કરવાથી બદલો આપવો વાજેબ થાય છે. પણ વરૂ, અકઅક સિવાય બીજી જાતનો કાગડો, ચીલ વીંછુ, સાપ, ઊંદર, કુતરૂં અગર જો તે જંગલી હોય, બીલાડી ઘરમાની, કીડી, ચાંચડ, જવા પ્રવાના, (ભરમરયુ) માંખ ચીપકલી, સકાભાંખ, નોલયો, અને સર્વ જાતનો જેહેરવાળા જાનવર અને જે જે જાનવર કે ખાવામાં આવતા નહોય ને હીમલો કરે અને વગર કતલ કરે દફે થતું ન હોય આ સર્વેને કતલ કરવામાં કંઇ આપવું પડતું નથી. પણ જે કીડી દુઃખ દે નહી તથા એવીજ રીતે બીજા જાનવરો જે ઇજા કરે નહીં તેને કતલ કરવા દુરસ્ત નથી, અગર જો કતલ કરવાથી તેનો બદલો વાજેબ થતો નથી. અને જો નહીં ખાવામાં આવતું જાનવર જો હીમલો નહી કરે અથવા હીમલો તો કરે પણ વગર કતલ કરે તે દફે થઇ શકે છે અને ફરી મારી નાખે તો જો તે કોઇની મીલક ન હશે તો તેનો બદલો આપવો પડશે પણ બકરીની કીમતથી વધારે આપવું પડશે નહીં. અગર જો હાથી હોય. અને જો તે જાનવર કોઇની મીલકત હોય અથવા તે ઊંટ વગેરે ખાવામાં આવે તેવાં જાનવર હોય તેણે હીમલો કર્યો હોય અને મોહરેમે તેને કતલ કર્યું તો માલેકને કીમત અપાવાશે જેટલી થાય અગર જો બકરીની કીમતથી વધી જાય. અને મોહરેમને બકરી જુબ્હ કરવી અગર જો તેનો બાપ હરણ હોય તથા ગાય, ઊંટ, મરગી અને દેશી બતકને જુબ્હ કરવા દુરસ્ત છે. પણ જંગલી બતક શીકાર છે તેનો શીકાર કરવાથી બદલો આપવો વાજેબ થશે. અને હલાલે જો હિલમાં શીકાર કર્યો હોય અને હિલ્લમાંજ જુબ્હ કર્યો હોય અગર જો તેણે મોહરેમને માટે શીકાર કર્યો હોય તો જો મોહરેમે બતાવ્યું નહશે તથા મદદ કે હુકમ કર્યો ન હશે તો મોહરેમને આ શીકાર ખાવો દુરસ્ત છે. પણ જો એમાંથી કંઇ (મદદ વગેરે) કરી હશે તો મોહરેમને ખાવું દુરસ્ત નથી અને હલાલને ખાવું દુરસ્ત છે. અને હરણ વગેરે પાલેલો શીકાર તે શીકારનીજ ગણતરીમાં છે તેને કતલ કરવાથી બદલો તથા તેના માલેકને કીમત જુદી આપવી પડશે. અને જે ઊંટ જંગલી થયું હોય તે શીકારની ગણતરીમાં નથી. અને કતલ અગર જો વગર અખ્તીયારે કર્યું હશે તો પણ તેનો બદલો વાજેબ થશે.

અને શીકારનો બદલો આ છે કે બે આદેલ (પ્રમાણીક) આદમી તે શીકારની કીમત ઠેરવે અને

જો એક આદેલ હોય તો પણ બસ છે અને તે કીમત કતલ કરેલી જગ્યાની કીમતને માફક હોય જો ત્યા તેની કીમત નહોય તો તેને પાસેની જગ્યાની કીમતને માફક ઠેરવે અને કીમત કરવા માં તેની ખુબી અને ખુબસુરતી જે પેદાએશથી હોય તેની ગણુતરી કરે. પણુ જો તે શીખવેલું હોય તેની કીમત બદલામાં વધારાય નહીં પણુ માલિકને કીમત અપાવવામાં શીખવવાની કીમત પણુ અપાવાશે. ફરી કાતેલને અખ્તીયાર છે ચાહે તો કીમતથી હદી ખરીદીને હરમમાં જુબ્હ કરે. અથવા અનાજ ખરીદીને દરેક મિસકીનને સદકએ ફિત્રને અંદાજે જ્યાં ચાહે ત્યાં આપે ફિત્રના અંદાજાથી વધારે ઓછું ગણુતરીમાં આવશે નહીં જેમકે ઉપર બયાન થયું છે અથવા દરેક મિસકીનના ખાણુાને બદલે એક એક રોજો જ્યાં ચાહે ત્યાં રાખે. અને જે અનાજ ફિત્રના અંદાજાથી થોડો બચે અથવા મુલથીજ થોડો હોય જેમકે ચલ્લીનો બદલો તો તેને યાતો એક મિસ્કીનને આપે અથવા એક રોજો રાખે. અને આ જગ્યા ઇબાહતની રૂએ ખાવુ આપવું (ખવડાવવુ) પણુ દુરસ્ત છે અને કીમત આપવી પણુ દુરસ્ત છે. પણુ દરેક મિસકીનને ફિત્રના અંદાજાથી ઓછી વતી કીમતઆપે નહીં. અને જો દરરોજ એકજ મિસકીનને આપ્યા કરશે તો પણુ દુરસ્ત છે. અને ઓસુલ (બાપદાદા)ને તથા ફેરૂ (દીકરા પોતરા) ને બાયડીને ગુલામને અને પૈસાદારને આપે નહીં. વાજેબ સદકાની જેમ. અને જો કોઇએ રેહવાને માટે તંબુ ખડો કર્યો, અને તેમાં શીકાર ભિલજીને મરી ગયો તો કાંઇ ડર નથી અને જો શીકારને જખમી કર્યો અથવા તેના પર ઉખેડો અથવા તેનો કોઇ અજો કાપી નાખ્યો પણુ તેથી તે જાનવર મરયુ નહોય તો તેની કીમતની નુકશાની આપવી પડશે. દાખલા તરીકે સાજા શીકારની કીમત એક રૂપીયો હોય અને આ નુકશાન કે જે તેણે તેમાં કર્યું તેથી તેની કીમત બાર આનાની થઇ તો ચાર આના કીંમત નુકશાની આપવા વાજેબ થશે પણુ જો શીકારના લાભનો વીચાર હોય જેમકે બીલાડીથી છોડવતાંમાં નુકશાની થાય અથવા મરી જાય તો તેમાં કાંઇ નથી જો જખમી થઇને શીકાર ગાએબ થાય અને તેના મરવા જીવવાનો હાલ જણુાય નહીં તો પુરી કીંમત આપવી પડશે, એહતેયાતને માટે અને જો જખમ સાજો થાય અને કાંઇ અસર પણુ બાકી નરહે તો પણ બદલો આપે. અને જો જખમની જજા આપી નહોતી અને ફરી તે જાનવર કતલ પણુ કર્યું તો જખમની ગુન્હાગારી તથા કતલનો બદલો જુદો જુદો આપવો પડશે. અને જો શીકારની બાજુ કે ટાંગ એવી રીતની તોડી હોય કે તે પોતે પોતાનો બચાવ પોતાના દુશ્મનથી કરી શકે નહીંતો શીકારની પુરી કીંમત આપવી પડશે. અગર જો તે મરો નહોય. જો શીકારના ઇંડાને તોડયુ હોય હવે જો તે ગંદુ થયું નહોય તો તો ઇંડાની કીંમત આપે. અને જો તેમાંથી બચ્ચું નીકળે કે જે તોડવાના સબબથી મરી ગયું હોય અથવા નીકલા પછી મરી ગયું હોય તો જીવતાં બચ્ચાની કીમત આપે. અને ઇંડુ તોડવા પેહેલાંથી બચ્ચું મરેલું હોય તો ઇંડુ કે બચ્ચું કોઇનો પણુ બદલો આપવાનો નથી. અને જો તોડવાથી પેહેલાં મરૂ છે કે તોડવાથી મરૂ છે એમ જણુાયું નહોય તો એહતેયાતને માટે જીવતા બચ્ચાની કીમત આપે. અને જો મોહરેમે શીકારનું દુધ દોહ્યું હોય તો દુધની કીમત આપે

હવે જાણવું જોઇએ કે શીકાર હરમનો હોય કે હિલ્લનો હોય મોહરેમના હકમાં સર્વ બરાબર છે. એ સર્વના કતલ કરવાથી તથા બતાવ્યાથી તથા નુકસાન કર્યાથી બદલો આપવો વાજેબ થશે.

અને જો જૂ મારે અથવા કપડાને તડકામાં નાખે કે જેથી જૂ મરે તો એક જૂમાં રોટલીનો એક તુકડો અને બેમાં એક મુઠી દાણા અને ત્રણથી વધુમાં પુરો એક સદકો આપે. ત્રીજામાં

પણ એવીજ રીતે છે. એટલે ત્રણથી વધુમાં અડધે સાઅ ઘઉં અને ત્રણ સુધી જે ચાહે તે આપે. અને જો જૂ મારનારને બતાવશે તો સદકો આપે.

અને હિલમાં જે કોઇ એહરામ બંધે અને તેના હાથમાં શીકાર હોય તો તે શીકારને એવી રીતે છોડવું વાજેબ છે કે તે હલાક થાય નહીં. અથવા તેને પિંજરામાં રાખે અથવા કોઇ હલાલની પાસે અમાનત રાખે. અને એહરામ બાંધતી વેળા જો શીકાર ઘરમાં હોય અથવા પિંજરામાં હોય અગર જો પિંજરૂં હાથમાં હોય અથવા શીકારના ગળામાં દોરડી બાંધેલી હાથમાં હોય તો આ સુરતેમાં શીકારનું છોડવું વાજેબ નથી. જો આ શીકારને એહરામ પેહેલાં પકડયો હોય તો. પણ જો એહરામ બાંધ્યા પછી પકડયો હોય તો દરેક હાલતમાં તેને છોડવું વાજેબ છે. અને જે શીકારને એહરામ પેહેલાં પકડેલો અને એહરામની વખતે તેને છોડયો તો તે મોહરેમની મિલકમાંથી નીકલતો નથી. જો કોઇ તેને પકડશે તો તે તેનાથી લઈ શકે છે. અને જો એહરામ પછી પકડીને છોડયો હશે તો તેને લઇ શકતો નથી કારણ કે એહરામને લીધે તે તેનો માલેક થતો નથી. અને જો કોઇ બીજો મોહરેમ આકેલ બાલેગ તે શીકારને કતલ કરશે તો પકડનારો અને મારનારો બંનેને પુરો પુરો બદલો આપવો પડશે અને ફરી પકડનારો કતલ કરનાર પાસેથી પાછો લએ. અને જો હલાલે કતલ કર્યો હશે તો જો તે શીકાર હરમનો હશે તો કતલ કરનાર પણ બદલો આપે. અને જો તે હિલ્લનો છે તે. હલાલ કતલ કરનાર ઉપર કઇ નથી. પણ પકડનારો બદલો આપે. અને જો માલનો બદલો આપ્યો હશે તો ફરી તેની પાસેથી લયે પણ જો રોજા રાખ્યા હશે તો તેની પાસેથી કંઇ લયે નહીં. અને જો બે મોહરેમ એક શીકારને કતલ કરશે તો બંને પૂરો બદલો આપશે. જો મોહરેમ શીકાર પકડીને વેચશે તો વેચાણ બાતલ થશે. અગર જો ખરીદનારો હલાલ હોય અને મોહરેમનું શીકાર ખરીદવું બાતલ છે અગર જો વેચનાર હલાલ હોય. અને એવીજ રીતે હેબા વગેરેનો શીકારનો મામલો મોહરેમનો કરેલો બાતલ છે. અને જ્યારે હરમમાં મોહરેમ અથવા હલાલ દાખેલ થાય અને તેની પાસે શીકાર હોય અગર જો પીંજરામાં હોય તો તેને છોડવું વાજેબ છે. કેમકે તે હવે હરમનો શીકાર થયો છે. જો મોહરેમે એહરામ પછી અથવા હલાલે હરમમાં દાખલ થતી વખતે શીકારનું વેચાણ કર્યું હશે તો વેચાણ રદ થશે. જો તે શીકાર હલાક થશે અથવા ખરીદારગાએબ થશે, તો વેચનાર બદલો આપનાર છે. જો કોઇની પાસે બાજ હોય અને હરમમાં દાખલ થતી વખતે તેણે તેને છોડયો, તો જો તે બાજ હરમના કબુતરને મારી નાખશે તો તે શખ્સ ઉપર કાંઇ નથી. જો હલાલ આદમી હરમના શીકારનું દુધ દોહશે તો તે દુધની કીમત આપે અને જો હલાલ હરમના શીકારને જુબ્હ કરશે તો શીકારની કીમત તેને માથે વાજેબ થશે. જોઇએ તો તે કીમતથી હદી ખરીદીને હરમમાં જુબ્હ કરે અથવા મિસકીનોને ખાવાનું આપે જેમ કે તે બયાન થયુ છે. અને એને રોજો રાખવો બસ નથી. અને જો મોહરેમ હરમના શીકારને કતલ કરશે તો તેની ગુન્હગારીમાં રોજો રાખવો પણ દુરસ્ત છે. અને જો હલાલ હરમના શીકારને કતલ કરનારને બતાવશે તો ગુન્હગાર થશે કાંઇ આપવું પડતું નથી. પણ મોહરેમ એથી ઉલટો છે તેને બતાવવાથી પુરો બદલો આપવો પડે છે. જો બે હલાલ મળીને હરમના શીકારને કતલ કરશે તો અડધો અડધો બદલો આપશે. જો હરમની હરણને ભડકાવીને કહાડી મુકશે અને ફરી તે હરણ હરમથી નીકળીને જણશે અને બંને મરી જશે તો બંનેનો બદલો આપવો પડશે પણ જો હરણ માટે બદલો આપ્યો હશે ને ફરી બચ્ચુ જણી હશે તો બચ્ચાનો બદલો કાંઇ આપવો પડતો નથી. પણ તેને પાછું હરમમાં લઇ જવું વાજેબ છે. જો કોઇની સવારીના આગલા પાછલા પગથી અથવા મોહથી શીકાર હલાક થશે તો તેનો સવાર બદલો આપશે. જો હરમના ઝાડની ડાલી ઉપર જાનવર હોય એવી રીતે કે જો તે પડે તો હિલ્લમાં પડે તો શીકાર હિલ્લનો છે જો એવી રીતે હોય કે જો તે પડે તો હરમમાં પડે તો તે શીકાર હરમનો છે. અને જો જાનવરના પગ હરમમાં હોય અને માથું હિલ્લમાં હોય તો તે શીકાર હરમનો થશે. અને જો શીકારને

મોહરેમે જુબ્હ કર્યો હોય અગર જો તે હિલ્લનો હોય પણ તે હરામ મુરદારના હુકમમાં છે. અને હરમનો શીકાર જો હલાલ અથવા મોહરેમ જુબ્હ કરશે તો તે મુરદારના હુકમમાં છે. પણ કેટલાંકની નજદીક જો હરમના શીકારને હલાલ જુબ્હ કરશે તો હલાલ છે અને ગુન્હગારી આપવી વાજેબ છે. જો હરમના શીકારનું ઈંડુ ભું-જ્યું અથવા તેનું દુધ દોહયુ અને તેનો બદલો આપ્યો તો તે ઈંડાનો તથા દુધનો તે માલેક થાય છે. અને તેનું વેચવું કરાહીયતની સાથે જાએજ છે પણ ખરીદારના હકમાં તે મકરૂહ નથી.

જો હરમની લીલી ઘાસ કહાટશે તો તેની કીમત આપવી તેને માથે વાજેબ થશે પણ સુકા ઘાસ, ઇજખેર અને ખંભીને તોડવા દુરસ્ત છે. અને જો હરમના ઝાડને કાપી નાખ્યું તો જો તે આપો આપ ઊગ્યું હોય અને તે એવી જાતનું પણ ન હોય કે લોક રોપતા હોય તો તેનો કાપનારો હલાલ હોય કે મોહરેમ હોય તેની કીમત વાજેબ થશે. અને ઝાડ તથા ઘાસની કીમતથી અનાજ અથવા હદી ખરીદી ઉપર વર્ણાયુ તે પ્રમાણે સદકો કરે. અને કીમત આપ્યા પછી ઘાસ, લાકડી કાપનારની મીલ્કત છે અને તેને વાપરવા તેને દુરસ્ત છે, અને વેચવું મકરૂહ છે પણ ખરીદારના હકમાં મકરૂહ નથી. અને જો એ ઝાડ કોઇની મિલ્કમાં પણ હોય, દાખલા તરીકે જેમકે બાવલ કોઇની માલકી જમીનમાં ઉગી નીકળે તો બીજી કીમત માલેકને પણ આપવી પડશે. અને જે ઝાડ કોઇનું રોપેલું હોય ફરી રોપવાની જાતીનું હોય જેમકે દાડમડી અથવા ન હોય જેમકે બાવલ, તેને કોઇએ રોપીયુ તો તેના કાપવાથી બદલો આપવો પડતો નથી પણ તેના માલીકને કીમત આપવી પડશે. અને જે ઝાડ રોપાવાં ઝાડની જાતીથી હોય જેમકે દાડમડી અને તે વગર કોઇને રોપે જમી ગયુ અને તે કોઇની મિલકમાં ન હોય તો પણ બદલો આપવો પડતો નથી. પણ જો તે કોઇની મિલકમાં હોય તો તેની કીમત માલિકને આપે. અને જે ઝાડના પાંદડાં ટોડવાથી ઝાડને નુકસાન થતું ન હોય તો તેના પાંદડાં ટોડવાં દુરસ્ત છે અને જો નુકસાન થતું હોય તો દુરસ્ત નથી. અને જો ફલદાર ઝાડ જો આપો આપ નીકલ્યું હોય તો પણ તેનું કાપવું દુરસ્ત છે. પણ જો તે કોઇની મિલકતમાં હોય તો માલિકનો હુકમ લેવો શરત છે. અને જો તંબુ ગાડવાં અથવા ચુલો તંદુર ખોદવાં અથવા ચાલવાં ઘાસ લાકડી તુટે તો કશી હરકત નથી. અને સુકી લાકડી અને ઝાડ અથવા તુટીને ઊખેડાયલું ઝાડ કે જો લીલું થઇ શકતું ન હોય તેને કાપવું દુરસ્ત છે. અને ઝાડની જડ પ્રમાણે ગણતરી થાય છે જો ડાળી હરમમાં હોય અને જડ હિ-લ્લમાં હોય તો તે હિલ્લનું ઝાડ છે. અને જો જડ હરમમાં હોય અને ડાળીઓ હિલ્લમાં હોય તો તે હરમનું ઝાડ છે. જો અડધી જડ હરમમાં અને અડધી હિલ્લમાં હોય તો પણ તે હરમનું ઝાડ છે.

હવે જાણવું જોઇએ કે હદી ચલાવી તમત્તોઅ કરનાર હજ્જના એહરામ પછી તથા કારેન જો એહરામમાં મના થએલું કાંઇ કામ કરશે તો મુફરેદથી બેવડી ગુન્હગારી આપવી પડશે. એ એહરામનો ગુનોહ. અને જો તે કાંઇ વાજેબ છોડશે અથવા હરમના ઘાસ ઝાડ કાપશે તો મુફરેદની જેમ એકજ ગુન્હગારી આપે. અને જો શખસ પોતાની મીકાતથી વગર એહરામ બાંધે આગળ વધશે તેના પર દમ વાજેબ થાય છે. પણ જો પાછો હટી મીકાત ઉપર આવીને એહરામ બાંધી લેશે તો દમ માથે રેહશે નહીં. અને જો પાછો નહીં ફરે અને મીકાતથી વધીને એહરામ બાંધ્યું તો દમ વાજેબ થશે. પણ જો એહરામ બાંધીને હજ્જનું કાંઇ કામ કર્યું ન હશે ને પાછો એહરામ બાંધેલો મીકાત ઉપર ચાલ્યો આવશે અને મીકાતપર આવીને તલબીયા કેહશે તો દમ માથે રેહશે નહીં. અને તવાફનો એક શોત કરવાથી પણ હજ્જનું કામ કરવું ગણાશે, અને શોત પુરો થવા પેહેલાં ગણાશે નહીં. અને પાછું હટીને આવવું એ શખ્સ ઉપર વાજેબ છે પણ જો હટીને આવવામાં હજ્જ ફોત થવાની બીક હોય તો પાછો ફરે નહીં. અને જો એ શખ્સ પાછો નહીં

ફર્યો અથવા પાછો ફર્યો પણ મીકાત ઉપર આવીને તલબીયા કહી નહીં, અથવા હજજનું કામ શરૂ કર્યા બાદ પાછો ફર્યો તો આ ત્રણે સુરતોમાં દમ આપવુંજ પડશે. અને જે કોઇ કેરાન માટે જાય અને વગર એહરામે મીકાતથી આગલ વધે તો તે મુફરેદની જેમ એકજ દમ આપે.

જો કોઇ મીકાતથી બહાર રેહનારો (આફાકી) હિલ્લમાં એટલે મીકાત અને હરમની વચ્ચે કંઇ કામને માટે જાય, દાખલા તરીકે કોઇ મુંબઇથી જુદા કોઇ જરૂરતને માટે જાય, તો તે શખ્સને વગર એહરામે જવું દુરસ્ત છે. જ્યારે તે ત્યાં ગયો તો ત્યાંના લોકો તથા રેહનારાઓના હુકમમાં એ પણ આવ્યો. તો ફરી જો શખ્સ હવે મક્કામાં કોઇ જરૂરતને લીધે જશે તો વગર એહરામે એને જવું દુરસ્ત છે. અને જો હજજ કરવા ચાહે તો હિલ્લમાંથી એહરામ બાંધે જેમકે ત્યાંના લોકો કરે છે. જો આફાકી એટલે મીકાતથી બહાર રેહનારો વગર એહરામે હરમમાં જશે તો તેને હજજ અથવા ઉમરો કરવો વાજેબ થાય છે. જો અનેકવાર ગયો હશે તો દરેક વાર વગર એહરામે જવાને બદલે એક એક હજજ અથવા ઉમરો કરે. જો મીકાત ઉપર પાછો ફરીને એહરામ બાંધી લેશે તો છેલી વેલાના (વગર એહરામે) જવાનો બદલો કાફી થશે. અને બાકી માથે વાજેબ રહેશે. અને જો આફાકી વગર એહરામે જશે અને ફરી તેજ વર્ષમાં ફરજ હજજ અથવા નજર (હજજ) અથવા નજર ઉમરો અદા કરશે તો પણ વગર એહરામે દાખલ થવાનો કાયદો માથે રેહશે નહીં. પણ જો આગલે વર્ષ કરશે તો માથેથી ઉતરશે નહીં તેને માટે જુદુ એહરામ બાંધીને અદા કરવુ પડશે.

જો કોઇએ ઉમરો કર્યો અને ફરી બોડાવવા કે કતરાવા પેહેલાં બીજા ઉમરાનું એહરામ બાધ્યુ તો દમ આપશે. પણ જો બીજો ઉમરો અદા કર્યા પેહેલાં મુડાવશે (અથવા કતરાવશે) તો બીજો દમ વરી આપશે. વલ્લાહો તઆલા આલમો.

ફસલ ૬

હદી તથા કુરબાની વિષે.

હદી તે ઘેટું બકરી એક વર્ષની છે. અને ઊંટ પાંચ વર્ષનું છે. અને ગાય ભેંસ બે વર્ષની છે. અને તેને (ગરદનમાં) કેલાદો નાખીને પ્રખ્યાત કરવી અથવા સાથે અરફાત ઉપર લઇ જવી વાજેબ નથી. પણ કેરાન, તમત્તોઅ, નફલ, અને નજરના દમને જો તે ઉંટ(?) હોય તો કે લાદો નાખીને અરફાતમાં સાથે લઇ જવું મુસ્તહબ છે. અને જો ઘેટું કે બકરી હોય તો મુસ્તહબ નથી. અને જુબ્હ કરનારને (જેના તરફથી જુબ્હ થયુ હોય તેને) કેરાન તથા તમત્તોઅના દમમાંથી ખાવું મુસ્તહબ છે. અને નફલ દમ જો હરમમાં જઇને જુબ્હ થાય તો તેનું પણ ખાવું જુબ્હ કરનારને દુરસ્ત છે. અને ગુન્હગારીનો દમ હજજથી રોકાણનો દમ, નજરનો દમ, અને નફલ દમ જે માર્ગમાં જુબ્હ થાય અને હરમ સુધી પુગે નહીં તે જુબ્હ કરનારને તથા પૈસાવાળાઓને ખાવું દુરસ્ત નથી. જો ખાશે તો કીમત આપવી પડશે.

અને હદીની સર્વ જાતને હરમમાં જુબ્હ કરવી જરૂર છે હરમથી બહાર દુરસ્ત નથી. પણ તે મિનામાંજ થાય એ અગત્યનું નથી. અને હરમના ફકીરોને આપવું અફજલ છે પણ તેઓનેજ આપવું એવું બંધન નથી. અને કેરાન તથા તમત્તોઅના દમને ઐયામે નહરમાં જુબ્હ કરે જો પહેલાં જુબ્હ કરશે તો ગણતરીમાં આવશે નહીં અને જો ઐયામે નહર પછી કરશે તો ગણતરીમાં આવશે પણ ઢીલ કરવાનો એક દમ આપવો પડશે અને બીજી હદીમાં ઐયામે નહરનું બંધન (શરત) નથી.

અને હદીની નકીલ (અછોડો) તથા ઝુલ (ઓઢો) ને પણ સદકો કરે. અને કસાઇની મજુરી હદીમાંથી આપે નહીં પણ જો સદકો કે હદયાની રૂએ આપે તો કાંઇ દોશ નથી. અને હદી ઉપર સવાર થાય નહીં અને જો લાચારી હોય તો કંઇ હરકત નથી. પણ જો સવારી કરતાં અથવા બોજો

ખાદવાં કંઇ નુકસાની થશે તો નુકસાનીનો બદલો ફકીરોને આપવો પડશે. અને તે પૈસાવાળાઓને આપવું પૂરતું (કાફી) થશે નહીં અને હદીનું દુધ દોહવું નહી. જો તે ઘણું ટપકવા લાગે, તો જો જુબ્હ કરવાનો વખત પાસે આવ્યો હોય તો તેને ઠંડા પાણીથી બંધ કરે અને જો જુબહ કરવાનો વખત આવે હોય તો દોહીને ફકીરોને સદકો આપે. જો પૈસાવાળાઓને આપશે અથવા પોતે પીશે તો કીંમત આપવી પડશે.

જો હદીમાં તેની જગ્યાએ પુગવા પહેલાં એવું કંઇ નુકશાન થાય કે તેની કુરબાની થઇ શકતી ન હોય તો જો તે હદી વાજેબ છે તો તેના બદલામાં બીજી લાવે, અને નુકશાની વાળીને ચાહે તે કરે. અને જો તે હદી નફલ હોય તો જુબ્હ કરે અને તેના કેલાદાને તેના ખુનમાં ખરડીને તેની કોહાન ઉપર ખુનનો ડાગો લગાડે. આ આ વાતની નિશાની છે તેને પૈસાદાર ખાય નહીં.

હજ્જ કરનાર જો મોસાફેર હોય તો તેને માથે કુરબાની વાજેબ નથી અગર જો તે પૈસાવાળો હોય. પણ જો મક્કામાં (પંદર દીવસની કે તેથી વધારેની નેયત કરી) રેહવાને લીધે મોસાફેર નહીં રહે અને મોકીમ થાય તો પૈસાવાળો હોવાથી તેના પર કુરબાની પણ વાજેબ છે. કેરાન વગેરેના દમથી કુરબાની માથેથી ઉતરતી નથી. પણ કુરબાની એક જુદુ વાજેબ છે. તેનું અદા કરવું પણ જો હાજી પૈસાવાળો તથા મોકીમ હોય તો વાજેબ છે.

જે મોહરેમ દુશમન કે દરીન્દા (ફાડી ખાનાર જાનવર) કે બીમારીના ગભરાટથી બોકથી રોકાય જાય તેને મોહસર કહે છે. તો જો એ મોહસર મુફરેદ છે અથવા ઉમરો કરનાર છે તો તે એક દમને અથવા દમની કીમતને આપીને કોઇને હરમ શરીફમાં મોકલે કે તે શખ્સ હરમમાં જઇને જુબ્હ કરે. અને જુબ્હ કરવાનો વખત તથા તારીખ નીમે કે જેથી જુબ્હ કર્યા બાદ એ હલાલ થાય. આ જુબ્હમાં પણ એમામે નહર જરૂર નથી (તેથી આગલ પાછલ જુબ્હ કરશે તેઓ દુરસ્ત છે) અને જો દમ અથવા તેની કીમતની શક્તિ ન હોય તો જ્યા સુધી હરમમાં જુબ્હ ન થાય અથવા પોતે જઇને તવાફ સઇ કરીને મુંડાવે નહીં ત્યાં સુધી તે હલાલ થઇ શકતો નથી. જો તે મોહરેમ કારેન છે તો બે દમ મોકલે. જો એક દમ મોકલશે તો એક પણ એહરામથી નીકલશે નહીં. અને જો મોહસર દમ મોકલે નહી પણ જ્યાં સુધી રોકાણ કરનાર દુર થાય નહીં ત્યા સુધી સબર કરે, અને ફરી પોતેજ જાય તો પણ દુરસ્ત છે. ફરી જો હજ્જનો વખત મલી આવ્યો તો ઠીક અને નહીં તો ઉમરાના કામો કરીને હલાલ થાય.

અને મોહસર ફક્ત જુબ્હથી હલાલ થાય છે. મુડાવે અથવા ન મુડાવે. જો જુબ્હના વખતથી પેહેલાં હલાલ થશે અથવા એવું જણાશે કે જુબ્હ હરમમાં થયું નથી પણ હિલ (હરમ બહાર) થયુ છે તો જનાયતનો કફારો વાજેબ થશે. જો જનાયત અનેકવાર થશે તો કફારા પણ અનેક આપવા પડશે.

અને જે મોહસર હરમમાં જુબ્હ કરીને હલાલ થાય છે તેને માથે કજા વાજેબ થાય છે, તો જો હજ્જના એહરામથી હલાલ થયો છે. અને તે હજ્જ નફલ છે તો જો આજ વર્ષમાં કજા કરશે તો એક હજ્જ કરે. અને જો આવતે વર્ષ કજા કરશે તો એક હજ્જ અને એક ઉમરો કરે. અને જો કિરાન કરશે તો પણ દુરસ્ત છે. અને જો કિરાનથી હલાલ થયો છે તો જો આજ વર્ષ કજા કરશે તો કિરાન કજા કરે. અને જો બીજે વર્ષ કરશે તો જોઇએ તો એક હજ્જ અને બે ઉમરા કરે. અને જોઇએ તો એક કિરાન અને એક ઉમરો કરે. અને ઉમરો કરનાર ફક્ત એક ઉમરાનીજ કજા કરે. કયારે પણ તે કજા કરે.

અને મોહસર દમ મોકલી આપે અને ફરી રોકાણ મટી જાય તો જો તે હદી અને હજ્જ બંનેને મેલવી શકે છે તો તેપર વાજેબ છે કે જઇને હજ્જ અદા કરે. અને હદીને જોઇએ તે કરે. અને જો હદી અને હજ્જ બંનેને મેળવી શકતો નથી અથવા હજ્જને મેળવી શકતો નથી. તો જવાની કંઇ જરૂર નથી. જોઇએ જાય અને જોઇએ તો નહી જાય અને જો હદીને

તો મળી શકતો નથી. પણ હજજનો વખત મળી શકે છે તો અફ્જલ આ છે કે જઇને હજજ કરે. જો નહીં કરશે તો કશો બાધ નથી. અને જો અરફાતનાં ઠરાવ પછી રોકાણ થઇ હોય તો તે મોહસરની ગણતરીમાં નથી કારણ કે તવાફે જીયારત (એને માથે રહયો છે અને તે) નો વખત આખી ઉમર છે. પણ જો તવાફ અયામે નહરથી પાછલ પડશે તો પાછલ કરવાનો દમ આપવો પડશે. જો મક્કામાં હજજના બે રૂકનો (અરફામા ઠેરવાથી તથા તવાફે જીયારત)થી રોકાશે તો તે મોહસર થાય છે પણ જો તે એકથી રોકાયો હોય તો મોહસર નથી. કારણ કે જો તે અરફામાં જવાથી રોકાયો છે તો તે ઉમરાના કામો કરીને હલાલ થશે. અને જો તે તવાફે જીયારતથી રોકાયો છે તો એ તવાફનો વખત નીમાયલો નથી. આખી ઉમરમાં થઇ શકે છે. વલ્લાહો તઆલા આલમો બિસ્સવાબ.

ફસલ ૭

પારકાના તરફથી હજજ કરવા વિષે.

હવે જાણવું જોઇએ કે હજજ તથા ઉમરો નાએબ બનાવાથી પણ થઇ શકે છે. કે કોઇ કોઇના તરફથી અદા કરે. તો ઉમરો તથા નફલ હજજમાં તો નાએબ કરવા માટે કોઇ શરત નથી હાં તે કરનારમાં લાએકાત એટલે ઇસ્લામ, અકલ, અને સમજ હોવી જોઇએ, પણ ફરજ હજજ અદા કરવા માટે કેટલીક શરતો કે તે વગર ફરજ હજજ નાએબપણાથી અદા થઇ શક્તિ નથી.

પેહેલી આ કે જે શખ્સ પોતાની હજજ કરાવે તેપર પ્રથમ હજજ ફરજ થઇ હોય તથા હજજ ફરજ થયા પછી તે પોતે જવાથી કંઇ ઉજરને લીધે આજીજ હોય. અને મરવા સુધી આજીજ રહ્યો હોય. તો જો કોઇએ હજજ ફરજ થયા પેહેલાં હજજ કરાવી, અને તે પછી તેપર હજજ ફરજ થઇ તો તેને માથે હજજ ફરજ રેહશે અને પેહેલી હજજ નફલ રેહશે. અને એવીજ રીતે જો તેના ઉપર હજજ ફરજ થઇ પણ અશક્ત હોવા પહેલાં હજજ કરાવી અને ફરી આજીજ થયો તો હજજ ફરજ અદા થતી નથી. ફરી કરાવવી લાજેમ થશે. અને જે ઉજરને લીધે આજીજ થઇને હજજ કરાવી છે તે જો એવો ઉજર હોય કે તેના જતા રેહવાની આશા છે દાખલા તરીકે જેમકે તે ઘણો બીમાર હતો અને હજજ કરાવ્યા પછી તે ઉજર દુર થયો તો ફરજ હજજ અદા થશે નહીં. ફરી પોતે કરવી લાજેમ થશે. અને જો તે એવો ઉજર હતો કે તેના સારા થવાની આશાજ હતી નહીં દાખલા તરીકે જેમકે કોઇની આંખો જતી રહી હતી અને ફરી હજજ કરાવ્યા પછી હક્ક તઆલાની કુદરતથી તે સાજી થઇ તો હવે ફરીથી હજજ કરવી તેને માથે ફરજ નથી, તેની ફરજ હજજ અદા થઇ ચુકી.

બીજી શરત આ છે કે જે શખ્સ આજીજ થયો હોય તે બીજા માણસને હજજ કરવાનો હુકમ કરે અને માર્ગ ખરચ તેને આપે. અને જનારો તેનાજ ખરચથી સવાર થઇને હજજ અદા કરે. અને જો મરેલો માણસ હજજ કરાવવાની વસીયત કરી ગયો હોય તો તેનો વારેસ અથવા વલી (તરસ્ટી) તેવીજ રીતે બીજાને હુકમ કરે અને વાટ ખરચ આપે. તો જો કોઇ માણસ જીવતા તરફથી વગર તેના હુકમે હજજ કરી દેશે તો જીવતાનું ફરજ માથેથી ઉતરશે નહીં. અને મુરદુ પણ જો વસીયત કરીને મર્યું હોય તો વારેસને વગર હુકમે મુરદાની ફરજ હજજ અદા થઇ શકિત નથી. પણ જો હજજની વગર વસીયતે મુડદું મરી ગયુ હોય તો જો કોઇએ વારેસ હોય કે પારકો હોય મેહરબાનીની રૂએ તેની ફરજ હજજ અદા કરી તો મુડદાની ફરજ હજજ અદા થશે. ઇનશા અલ્લાહો તઆલા એવીજ રીતે આજીજ (અશકત) અથવા મુડદાના વારેસે (હજજ કરવાનો) હુકમ તો કર્યો પણ (માર્ગ ખરચના) રૂપીયા આપ્યા નથી તો પણ હજજ ફરજ અદા થશે નહીં. અને જો રૂપીઆ તો આપ્યા પણ જેને હુકમ કરીયો તેણે પોતાના રૂપીયાથી હજજ કરી તો જો તે હુકમ કરનારના રૂપીયામાંથી મજરે લેશે તો ફરજ હજજ અદા થઇ જશે. અને જો મજરે નહીં લેશે તો અદા થશે નહીં. એવીજ રીતે જો માર્ગમાં સવાર થયો નહીં પણ

પેદલ ચાલીને હજ્જ કરી તો પણ આમેર ની * ફરજ હજ્જ અદા થશે નહીં, અને રૂપીયા પાછા આપવા પડશે. અને ખરચમાં તથા સવાર થઇ ચાલવામાં ઘણાની ગણતરી છે. જો ઘણા રૂપીયા આમેરના ખરચ્યા અથવા માર્ગના મોટા ભાગમાં સવાર થયો તો ફરજ અદા થાય છે. અને ઓછામાં નથી. પણ હા, જો મુડદું વસીયત કરીને મર્યું અને તેના તેહાય (ત્રીયાંસ ૧/૩) માલમાં એટલી ગુનજાએશ નથી કે તેના વતનથી સવાર થઇને હજ્જ કરી શકે તો જ્યાંથી થઇ શકે ત્યાંથી સવાર થઇને અદા કરે. અને બાકી ચાલતાં કરે તો મુડદાની ફરજ હજ્જ અદા થાય છે. જે માણસને હજ્જ કરવાનો હુકમ આપેલો તેણે જો આમેરના રૂપીયાને પોતાના રૂપયામાં ભેગા કર્યા અને ફરી ભેગા કરેલાથી હજ્જ કરી તો જો આમેરના ઘણા રૂપીયા ખરચ થયા છે તો આમેરનું ફરજ અદા થશે. અને રૂપીયાનો બદલો આપવાથી છુટકારો થશે.

ત્રીજી. હજ્જ કરનારો હજ્જ કરવાની લાએકાત રાખતો હોય. એટલે તે મુસલમાન, આકેલ સમજદાર હોય. ગાંડો કે છોકરૂં ન હોય.

ચોથી. જો માલમાં ગુંજાએશ હોય તો આમેરના વતનથી હજ્જ કરે. અને નહીં તો મીકાતથી આગળ જ્યાંથી થઇ શકે ત્યાંથી કરે.

પાંચમી એહરામની વખતે આમેરના હજ્જની નેયત કરે. જો જુબાનથી કહે લબ્બૈક અન્ફોલાનીન[1] મસલં તો ઘણું સારૂં છે. અને નહીં તો દીલથી (નેયત કરવી) પણ બસ છે. જો એહરામ બાંધતી વેળા મુબહમ (ગુગમ) એહરામ બાંધ્યું કોઇના તરફની નેયત કરી નહીં તો હજ્જના કામો શરૂ કરવા પહેલાં નેયત કરી લ્યે. જો હજ્જના કામો શરૂ કર્યા પછી નય્યત કરી હોય તો દુરૂસ્ત થતી નથી. જે હજ્જ કરે છે તેની હજ્જ થશે અને આમેરનો ખરચ પાછો આપવો પડશે. અને પોતાના તરફથી હજ્જની નેયત કરશે તો પણ રૂપીયાનો બદલો આપશે. અને એવીજ રીતે જો કોઇ બીજા સખ્સની નેયત સાથે કરશે ફરી તે બીજો શખ્સ પણ આમેર હોય અથવા ન હોય તો બંને શખ્સોની હજ્જ થશે નહીં પણ હજ્જ કરનારની હજ્જ થશે બંનેનો ખરચ પાછો આપવો લાજેમ થશે. જો કોઇ શખ્સે વગર હુકમે પોતાની તરફથી બે પારકાઓના તરફથી અથવા પોતાના બંને મા બાપોના તરફથી એક એહરામમાં નેયત કરશે તો એહરામ પછી હજ્જના કામો શરૂ કરવા પેહેલાં અથવા હજ્જથી ફારેગ થયા પછી જો એકની તરફથી ઠેરવશે તો દુરૂસ્ત છે. કારણ કે આ હજ્જ અદા કરનારના તરફથી થઇ છે તે બંનેની નેયત નકામી ગઇ. હવે જેને ચાહે તેને સવાબ આપે. અને જોઇએ તો બંનેને સવાબ આપે દરેક રીતે દુરૂસ્ત છે.

છટ્ટી. જેને હુકમ થયો હોય તે પોતે હજ્જ કરે બીજાથી કરાવી શકતો નથી. જો માર્ગમાં તે માદો થશે અને બીજા શખ્સને મોકલશે તો રૂપીયા પાછા આપવા પડશે. આમેરની હજ્જ થશે નહીં પણ જો આમેરે બીજાને હુકમ કરવાની ઇજાજત આપી હોય અને તેની રાયપર સોપીયું હોય તો કશી હરકત નથી.

સાતમી. હુકમ કરનારની મીકાતથી હજ્જનું એહરામ બાંધે અને આમેરના હુકમ વિરૂદ્ધ કરે નહીં. તો જો આમેરે હજ્જનું કહ્યું અને મામુરે તમત્તોઅ કર્યો તો રૂપીયાનો બદલો આપશે અને હજ્જ આમેરની નહીં પણ મામુરની થશે. એવીજ રીતે જો ઇફ્રાદની જગ્યા કિરાન કરશે તો વિરૂદ્ધ કરનાર થયો અને રૂપીયા પાછા આપશે પણ જો આમેરે ઇજાજત આપી હોય કે કિરાન કરજે તો દુરૂસ્ત છે અને કિરાનનો દમ પોતાના માલથી આપે આમેરના માલથી દુરૂસ્ત નથી. અને તમત્તોઅ કરવો તો તેને કઇપણ રીતે દુરૂસ્ત નથી. આમેરે હુકમ આપ્યો હોય તો બી. કારણ કે આમેરની મિકાતથી (તમત્તોઅ) કરવાથી હજ્જ થશે નહીં પણ આટલું કે આમેરના હુકમથી જો તમત્તોઅ કરશે તો આમેરની હજ્જતો અદા થશે નહીં પણ રૂપીયા પાછા આપવા પણ પડશે નહીં.

આ મજકુર બાબતોની સંભાળ પછી જો

1 અર્થ—ફલાણાના તરફથી લબ્બૈક" બોલતી વેળા "ફોલાન"ની જગ્યા જેણે હુકમ કર્યો હોય તેનું નામ લ્યે. ગુ. મો.

મામુર આમેરના તરફથી હજ્જ કરશે અને તે પૂરી કરશે તો ઠીક છે. પણ જો હજ્જને ફાસેદ કરશે તો પણ મામુર રૂપીયાનો બદલો આપશે. અને ફરી જે હજ્જ કરશે તે પણ મામુરની તરફથી થશે આમેરની હજ્જ અદા થશે નહીં.

જો મામુર આમેરની હજ્જ અદા કરવા પછી પોતાની તરફથી ઊમરો કરશે તો એ દુરસ્ત છે. આમેરના હજ્જમાં નુકસાન આવશે નહી પણ પોતાના ઉમરામાં જેટલું રહે તેનો ખરચો આમેર પાસેથી લ્યે નહીં અને હજ્જ અદા કર્યા પછી બેહતર આ છે કે આમેરના વતને જયાંથી ગયો હતો ત્યાં મામુર પાછો આવે જો મક્કામાં રહી જશે તો પણ કંઇ ડર નથી. કારણ કે હજ્જ અદા કરી ચુકયો છે. પણ પાછું આવવું અફઝલ છે કે આમેરના અદા કરવાની જેમ નાએબનું અદા કરવું થાએ. જો કોઈએ કોઈને હજ્જ કરવાનો હુકમ કર્યો. તેણે બીજે ત્રીજે વર્ષ હજ્જ કરી તે વર્ષ હજ્જ કરી નહીં તો કંઇ હરકત નથી. આમેરનીજ હજ્જ થશે,

અને હજ્જ કરાવવામાં ઉજરત (મજદુરી)થી હજ્જ કરાવે નહીં. અને હુકમ કરતી વેળા એવા શબ્દોથી હુકમ નહીં કરે કે જેથી મજદુરી સમજાએ. પણ જો મજદુરીથી હજ્જ કરાવશે તો પણ હજ્જ આમેરનીજ થશે. અને મજદુરી પાછી આપવી પડશે. અને આ હજ્જ કરનારને ખરચ જેટલા રૂપીયા અપાવાશે.

જે શખ્સે પોતે હજ્જ કરી નહોય અને તે બીજા શખ્સની તરફથી હજ્જ કરશે તો આમેરની હજ્જ અદા થશે પણ મકરૂહ છે. જો સ્ત્રી પુરૂષની તરફથી હજ્જ કરશે તો આ પણ દુરસ્ત છે. પણ પુરૂષથી કરાવે તો બેહતર છે. અને અફઝલ આ છે કે મામુર મસલાઓથી જાણીતો હોય કારણ કે અવામ મસલાથી અંજાણ હજ્જ અદા કરવામાં ઘણું ખરૂં નુકસાન કરે છે.

જો મામુરથી હજ્જ ફોત થાય તેની કસુરથી તો રૂપીયાનો બદલો આપવો પડશે પણ જો બીજે વર્ષ પોતાના રૂપીયાથી આમેરની હજ્જ અદા કરશે તો આમેરની હજ્જ અદા થઇ જશે, અને રૂપીયા પાછા આપવાથી છુટકારો થશે. અને જોએમાં મામુરની કસુર નહોય તો રૂપીયા પાછા આપવા પડતા નથી. ફરી નાએબ બનાવનારની તરફથી બીજે વર્ષ હજ્જ કરે, અને રોકાણ (હિસાર)નો દમ આમેરના માલમાંથી આપે અને કિરાન તથા તમતોઅ વિષે જો આમેરે હુકમ આપ્યો હોય તો મામુર પોતાના માલમાંથી કિરાન તથા તમ-તોઅનો દમ આપશે. અને એમાં વિરૂદ્ધ પડવાનું તથા રૂપયાનો બદલો આપવાનું બયાન ઉપર આવી ગયું છે. અને જીનાયતનો દમ પણ મામુર પોતાના માલથી આપશે.

જો કોઇ વસીયત કરી ગયો હોય કે મારી હજ્જ અદા કરાવશો તો તેના ત્રતીયાંસ માલથી હજ્જ કરાવાશે. જો ત્રતીયાંસ માલમાં ગુનજાએશ હોય કે વસીયત કરનારના વતનથી હજ્જ થઈ શકશે તો બેહતર છે. (ત્યાંથી કરાવે) અને નહીં તો જયાંથી થઇ શકે ત્યાંથી કરાવે. અને જો એટલો માલ પણ નહોય કે મીકાતથી કરાવાય તો વસીયત બાતેલ થશે.

મામુરનો નફકો જે તેને જરૂર હોય છે તે આ છે. રોટલી માસ, શાક, ઘી, દીવાનું તેલ. એહરમના કપડાં, પીવાનું પાણી. સફરના કપડાં, કપડાં ધોવાનો મસાલો અથવા મજદુરી. અને માર્ગની જરૂરી ચીજો મશક, વાસણો. હજામ વગેરેનો ખરચ, મકાનનું ભાડું સંભાલનું કેરાયુ (અથવા મજદુરી) અને મામુરની લીયાકાત તથા ઇજ્જતને લાએક જે જે ચીજો જરૂર હોય તે આપવી જોઇએ વધારે આપે નહીં અને કમી પણ કરવી જોઇએ નહીં. પણ સદકો (હદયો) તથા જીયાફત આમેરના માલથી કરે નહીં કોઇને ઉછીના આપે નહીં. વોઝુ જનાબતનું ગુસલ અને દવા મૈયતના માલથી કરે નહીં પણ પોતાના માલથી કરે. પણ જો આમેરે ઇજાજત આપી હોય તો આ સર્વ દુરસ્ત છે. જેથી મામુર ને જોઇએ કે આમેરથી દરેક રીતની રજા લ્યે. કે જેથી તંગી તથા ભાંગી પડે નહીં. અને માર્ગમાં જો ઠરવું પડે તો જો કાફલાની (કે આગબોટની) ઇંતને જારાને લીધે ઠરે તો જેટલા દીવસ રહ્યો હોય તેનો ખરચ આમેરના માલથી લ્યે અને જો પોતાની ગરજે રેહશે તો પોતાની પાસેથી ખરચ કરે. એવીજ રીતે હજ્જ પછી જો વહાણ કે કાફલાને લીધે રેહવું પડે તો આમેરના માલથી

ખરચ કરે. અને નહીં તો પોતાના માલથી ખરચ કરે. ફરી જ્યારે ત્યાંથી ચાલે તો આમેરના માલથી ખરચ કરવા લાગે. પણ જો હજ્જ પછી ત્યાં રેહવાનો વિચાર કર્યો હોય, અને ઉપર લખયલું છે કે એ દુરૂસ્ત છે તો હવે મામુરનો ખરચ આમેરના માલથી બંધ થયો. ફરી જો દેશ આવવાનો વિચાર થશે તો હવે પોતાને પાસેથીજ ખરચ કરે આમેરના માલથી ખરચ કરવો દુરૂસ્ત નથી. એજ રીતે જે મક્કામાં જીલહજ્જ પેહેલાં પોહોંચે તો પણ પોતાની ગાંઠનું ખરચ કરે ફરી જ્યારે જીલહજ્જ શરૂ થાય તો આમેરના માલથી ખરચ કરવા લાગે. ફરી હજ્જ પછી જ્યારે આમેરના વતનમાં પાછો ફરે અથવા મક્કામાં રેહવાનું ઠેરાવે. તો જે કંઇ નગદી અસબાબ આમેરના માલથી બચી રેહશે તે સર્વ આમેરને હવાલે કરે. જો આમેર પોતાની મેહરબાનીથી આપે તો લેવું દુરૂસ્ત છે. (અને મદીના શરીફ આવવા જવાનો ખરચ આમેરના માલથી ખરચવો દુરૂસ્ત નથી.) વલ્લાહો તઆલા આલમો.

ગ્રંથ સમાપ્તી

હવે જાણવું જોઇએ કે સરવરે કાએનાત (સલ)ના રોજા મોતહહરાની જીયારત કરવી એ મુસ્તહબ્બોમાં એક અફજલ કામ છે. એટલુંજ નહીં પણ કેટલાકોએ વાજબની પાસે લખી છે. અને ફખરે આલમે (સલ) ફરમાવ્યુ છે કે જે કોઇ મારી કબરની જીયારત કરશે તેને માટે મારી શફાઅત લાજેમ થઇ. અને ફરમાવ્યુ છે કે જે કોઇ મારી જીયારતે આવશે અને તે આવવામાં તેને માત્ર જીયારતજ કરવી મતલબ હશે બીજી કોઇ ગરજ ન હશે તો મારા ઉપર હક થયું કે હું તેને કેયામતમાં શફાઅત કરૂં. અને ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ મારા ઇનતેકાલ પછી મારી કબરની જીયારત કરશે તેની મીસલ એવી છે કે જેણે મારી જીનદગીમાં મારી મુલાકાત લીધી. તો જે શખ્સ ઉપર હજ્જ ફરજ થાય તો પ્રથમ તેને અખ્તીયાર છે જોઇએ પ્રથમ હજ્જ કરે અથવા પ્રથમ મદીના મોનવવરામાં જાય.

જ્યારે મદીના શરીફની તૈયારી કરે તો બેહતર આ છે કે કબર મોતહહરની જીયારતની નૈયત કરીને જાય કે જેથી આ હદીસ—"જે કોઇ માત્ર મારી જીયારતનેજ માટે આવશે તો તેની શફાઅત મારા ઉપર હકક થઇ ગઇ"—તેના ઉપર ખરી આવે. અને જ્યારે મદીના શરીફ ચાલવા લાગે તો માર્ગમાં દોરૂદ શરીફ ઘણુ પડતો રહે ફરી જ્યારે ત્યાંના ઝાડો દેખાવા લાગે તો વરી ઘણું પઢે. જ્યારે ત્યાંની ઇમારત દેખાય તો દોરૂદ શરીફ પઢીને કહે અલ્લાહુમ્મ હાજા હરમો નબીય્યેક ફજઅલહો વેકાયતલ લી મિન-ન્નાર વ અમાનમ-મિનલ અજાબે વ સુઇલ હિસાબ * અને મુસ્તહબ છે કે ગુસલ કરે. અથવા વોઝુ કરે, અને કપડાં પાક સાફ સારો લીબાસ પેહેરે. અને જો નવાં કપડાં હોય તો બેહતર છે, અને ખુશબો લગાડે, આગવથીજ (સવારીથી ઉતરી પડી) પેદલ ચાલે, અને ખોશુઅ ખોઝુ (નમ્રતા) તવાજો જેટલાં થઇ શકે તેટલાં કરે, કમી કરે નહીં અને તે જગ્યાની મોટાઇ ખીયાલમાં રાખી દોરૂદ શરીફ પઢતો પઢતો ચાલે, જ્યારે મદીના મોતહહરામાં દાખલ થાય તો આ કહે, રબ્બે અદખેલની મુદખલ સિદકીવ વ અખરેજની મુખરજ સિદકીવ વજઅલ લી મિલ લદુનક સુલતાનં નસીરા અલ્લાહુમ્મ—ફતહ લી અબવાબ રહમતેક વરજોકની મિન જેયારતે રસુલેક (સલ)માં રજકત અવલેયાઅક વ અહલ તાઅતેક વગફેરલી વરહમની યા ખેર મસઉલ ÷ અને અદબ તથા હોઝુરે કલબ કરે, અને દોઆ તથા દોરૂદ શરીફ ઘણા પઢે, ત્યાં દરેક જગ્યા રસુલુ—લ્લાહ.

---

* અર્થ ઓ અલ્લાહ આ તારા નબીનો હરમ છે તો તું તેને મારે માટે અગ્નિનો બચાવ કર અને અજાબ તથા બુરા હીસાબથી અમન કર ગુ મો.

× અર્થ—ઓ મારા પરવરદીગાર દાખલ કર તું મને સારી જગ્યામાં અને કહાડ તું મને સારીજગ્યામાં અને તું મારે માટે તારી પાસેથી મજબુત મદદગાર ઓ અલ્લાહ તું ખોલ મારે માટે તારી રહમતના દરવાજા મને આપ અને તારા રસુલ (સલ)ની જીયારતથી જે ચીજ કે આપી છે તે તારા દોસ્તોને અને તારી બંદગી કરનારને. અને તુ મને બખ્શ અને મારાપર રહમ કર ઓ બેહતર સવાલ પુછેલા. ગુ. મો.

(સલ)ના કદમ પડેલા છે :ઇમામ માલેક (રહ) મદીના મોનવ્વરામાં સવારીએ બેસતા નહોતા. તેવણ ફરમાવતા હતા કે મને શરમ આવે છે કે જે જમીનમાં હબીબુલ્લાહ (સલ) ચાલેલા ફરેલા હોય તેને હું સવારીની સુમ (કે ખુરી)થી રોળું. અને ફરી જ્યારે મસજેદે નબવીમાં દાખલ થાય તો પ્રથમ જમણો પગ દાખલ કરે અને મસજીદમાં દાખલ થવાની દોઆ તથા દોરૂદ શરીફ પઢે. અને બાબે જીબ્રઇલથી દાખલ થવું બેહતર છે. ફરી કબર શરીફ અને મીન્બરની વચ્ચે જે જમીન છે જેનું નામ રોદા મુબારક છે અને એ જંનતનો તુકડો છે તેમાં તહીયતુલ મસ્જીદ પઢે. તે એવી રીતે કે મીન્બર જમણા ખભાની સિધ ઉપર રહે અને જે થાંભલાની નીચે પેટી છે તે સામે રહે. આ હબીબુ-લ્લાહ (સલ)ના ડેરવાની જગ્યા છે. અને તહીયતુલ મસજીદ પછી સિજદો (શુકરનો) કરે કે હકક તઆલાએ આ નેમત મને નસીબ કરી અને જે ચાહે તે દોઆ કરે ફરીં કબર શરીફની પાસે હાજર થાય. અને શિરઆણાની દીવારના ખુણામાં જે થમ્ભ છે તેથી ત્રણ ચાર હાથને ફાસલે ઉભો રહે. અને કિબલાની તરફ પીઠ કરીને જરા ડાબો તરફ ઝુકેલો રહે કે જેથી ચેહરા મુબારકનો બરાબર સામનો થાય. અને પૂરા અદબ તથા નમ્રતાથી ઉભો રહે. અને ઘણો કરીબ થાય નહીં. અને દીવારને હાથ લગાડે નહીં કેમકે તે અદબ તથા હેબતની જગ્યા છે. અને હઝરત (સલ) ને લહદ શરીફમાં કિબલા તરફ ચેહરો મુબારક રાખીને લેટેલા છે એવું ધ્યાન કરે. અને કહે. અસ્સલામો અલૈક યા રસુલ-લ્લાહ અસ્સલામો અલૈક યા ખૈર ખલકિ લ્લાહ અસ્સલામો અલૈક યા ખેયરત-લ્લાહે મિન ખલકિ-લ્લાહ અસ્સલામો અલૈક યા હબીબ-લ્લાહ અસ્સલામો અલૈક યા સૈયદ વુલદે આદમ અસ્સલામો અલૈક ઐયોહં નબીયો વ રહમતુ-લ્લાહે વ બરકાતોહ યા રસુલ લ્લાહ ઇન્ની અશહદો અન લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહ વ અશહદો અન્નક અબદોહુ વ રસુલો હું: અશહદો અન્નક બલ્લગત—રેસાલત વ અદદૈતલ અમાનત વ નસહતલ ઉમ્મત વ કશફતલ ગુમ્મત ફજઝાક-લ્લાહો ખૈરં જઝાક—લ્લાહો અન્ના અફ્ઝલ મા જાઝા નબીયં અન ઉમ્મતિહી અલ્લાહુમ્મ આતે લેસૈયેદેના અબ્દેક વ રસુલેક મોહમ્મદેનીલ વસીલત વલ ફઝીલત વદ દરજત—ર્રફીઅત વબઅસહુલ—મકામલ મહમુદ—લ્લઝી વઅત્તહુ ઇન્નક લા તુખલેફુલ મીઆદ વ અનઝેલહુલ—મુનઝલલ મોકર્રબ ઇનદક ઇન્નક સુબહાનક ઝુલ ફઝલીલ અઝીમ * ફરી હજરત (સલ) ના વસીલાથી દોઆ કરે અને શફાઅત ચાહે તે આવી રીતે. યા રસુલ-લ્લાહ અસઅલોકશ શફાઅત વ અતવસ્સલો બેક એલ-લ્લાહે ફી અં અમુત મુસલેમં અલા મિલ્લતેક વ સુન્નતેક + અને આ શબ્દોમાં જેટ-

---

* ઓ રસુ-લુલ્લાહ તમારા ઉપર સલામ થાઓ. ઓ અલ્લાહની મખ્લુકના બેહતર તમારા ઉપર સલામ થાઓ ઓ અલ્લાહની મખલુકમાંથી અલ્લાહના પસંદ કરેલા તમારા ઉપર સલામ થાઓ ઓ અલ્લાહના હબીબ તમારા ઉપર સલામ થાઓ. ઓ બની આદમના સરદાર તમારા ઉપર સલામ થાઓ ઓ નબી તમારા ઉપર સલામ થાઓ અને અલ્લાહની રહમત તથા તેની બરકત થાઓ. ઓ અલ્લાહના રસુલ હું શાહેદી આપું છું કે અલ્લાહ શિવાય કોઇ પુજ્ય નથી તે એકલો છે તેનો કોઇ ભાગિયો નથી અને હું શાક્ષી આપું છું કે તમો તેના બંદા છો અને તેના રસુલ છો હું શાક્ષી આપું છું કે તમો એ રીસાલતને પુગવી છે. અને અમાનતને અદા કરી છે. અને ઉમ્મતની ખેરખાહી કરી છે. અને ગમને દુર કર્યો છે તો અલ્લાહ તમને સારો બદલો આપે. અને નબીને તેની ઊમ્મત તરફથી જે બદલો ખુદાએ આપ્યો છે તેથી અફ્ઝલ બદલો તે અમારા તરફથી તમને આપે ઓ અલ્લાહ તું અમારા સરદાર તારા બંદા અને તારા રસુલ મોહમ્મદને નજદીકનો મરતબો, બુજુરગી અને ઉંચો મરતબો આપ. અને તેમને મકામે મહમુદે પોહોંચાવ કે જેનો તેં તેમને વાએદો આપ્યો છે. અને તું વાએદા વિરૂદ્ધ કરતો નથી અને તેમને તુંશું તારી નજદીક નજદીકના ઉતારામાં ઉતાર. બેશકક તને પવિત્રાઇ છે મોટા ફઝલવાળો છે." ગુ૦ મો૦

\+ ઓ રસુલ-લ્લાહ હું આપની પાસે શફાઅત

મો ચાહે વધારો કરે પણ તે અદબ તથા આજેજીના શબ્દો હોય. અને આગલા મોકો આ જગ્યા ટુંક શબ્દો કહેવાને બને ત્યાં સુધી થોડુ હોય એને સારૂં જાણે છે. અને ઘણુ પુકારીને બોલે નહી પણ આહીસ્તા નરમાઇ તથા અદબથી અરજ કરે. અને જેનું સલામ કહેવું હોય તે કહે, આવી રીતે. **અસ્સલામો અલૈક યા રસુલલ્લાહ મિન ફોલાની બને ફોલાનીન યસ તશફેઓ બેક એલા રબેક** * ફરી એક હાથ જેટલો પાછળ હટીને હજરત અબુબકર સિદ્દીક (રદી) ઉપર સલામ કહે **અસ્સલામો અલૈક યા** ખલીફ્ત રસુલીલ્લાહ વ સાનીહે ફીલ ગારે રફીકહુ ફીલ અસફારે અમીનહુ અલલ અસરારે અબા બકરેની—સ્સીદ્દીકે જજા ક—લ્લાહો અન ઊમ્મતે મોહમ્મદીન ખૈરા+ ફરી એક હાથ જેટલો વરી પાછળ હટીને હજરત ઓમર (રદી) ઉપર સલામ કહે **અસલામો** અલૈક યા અમીરલ મુમેનીન ઓમર-લ ફારૂકી—લ્લજી અઅજજ—લ્લાહો બેહી લ ઇસ્લામ એમામલ મુસલેમીન મરદીયં હૈયં વ મૈયેતં જજાક—લ્લાહો અન ઊમ્નતે મોહમ્મદીન ખૈરા. ÷ અને આ જગ્યા પણ વધારે ઓછા શબ્દો કરવાનો અખ્તીયાર છે અને જેણે કહ્યું હોય તેનું સલામ પોહોંચવે ફરી જરા આગલ વધીને કહે **અસ્સલામો અલૈક** યા હબીએ રસુલી—લ્લાહે (સલ) વ રફીકેહે વ વજીરૈહેવ જજાકોમ—લ્લાહો. અહસનલ જજાઅ જેઅના કોમા નત-વસ્સલો બેકોમા એલા રસુલી—લ્લાહે (સલ) લેયશફેઅ લના વ યદઊ લના રબ્બ ના અં યોહયેયના અલા મિલ્લતેહી વ સુંનતેહી વ યહશોરના ફી જુમરતેહી વ જમીઅલ મુસલેમીન[1] ફરી આગળ વધીને મુહ મુબારકને સામે ઊભા રહીને જે કંઇ થઇ શકે પોતાને માટે માબાપને માટે તથા સર્વ મુસલમાનો માટે દોઓ કરે. ફરી ત્યાંથી નીકળીને ઓસતોવાનએ અબુ લોબાબા (અબુ લોબાનુ થામલો) ની પાસે આવીને બે રકઅત પઢીને દોઆ કરે. ફરી રોઝા શરીફમાં આવીને નફ્લો પઢે. જો મકરૂહ વખત હોય તો જીકર ઇસ્તીગફાર અને દોઆ કરતો રહે. ફરી મિન્બરની પાસે આવીને રૂમ્માનએ મિન્બર (મિન્બરના ગોળા) ઉપર હાથ રાખે. કારણ કે હેજરત (સલ) તેપર હાથ મુબારક રાખતા હતા ફરી ઓસ્તવાનએ હન્નાના (રડનારો થાંભલો) પાશે આવે. અને સર્વ જગ્યા દોરૂદ શરીફ અને દોઆથી ગફલત કરે નહીં. જેમ ઘણું થાય તેમ બેહતર છે. અને જ્યાં સુધી મદીના મોનવ્વરામાં રહે તિલાવત તથા જીકર કરતો રહે. અને દુરૂદ સલામ ખુબ કરતો રહે. અને રાતોમાં ઘણો જાગે અને વખતને નકામો ખોએ નહી, અને જ્યાં સુધી થઇ શકે મસજેદે નબવીમાં નમાજ પઢે કબર શરીફની જીયારત પછી દરરોજ અથવા જુમઆ ના બકીઅ (કબરસ્તાન)ના મજારોની જીયારત પણ જરૂર કરે. કેમકે હજરત ઉસમાન (રદી) તથા હજરત અબ્બાસ (રદી) તથા હજરત હસન

ચાહુ છું અને હું આપનો વસીલો અલ્લાહની પાસે લાઉં છું આ બાબતમાં કે હું આપના દીન ઉપર તથા આપની સુંનત ઉપર મુલસમાનીમાં મરૂં ગુ. મો.

* અર્થ—ઓ અલ્લાહના રસુલ તમારા ઉપર ફલાણાનો છોકરો ફલાણાની તરફથી સલામ થાઓ. તે તમારી શફાઅત (સીફારસ) ખુદા પાસે લઇ જાય છે ગુ. મો.

+ અર્થ—ઓ રસુલુલ્લાહના ખલીફા પહાડની ખોમા તેમના સાથી સફરોમાં તેમના સાથી ભેદો ઉપર તેમના ભરોસેદાર અબુબકર શિદ્દીક તમારા ઉપર સલામ થાઓ. અલ્લાહ તમને ઉમ્મતે મોહમ્મદના તરફથી સારો બદલો આપે ગુ૦ મો.

÷ ઓ અમીરૂલ મુનેનીન ઓમર ફારૂક જેનાથી અલ્લાહે ઈસ્લામને ઇજત આપી મુસલમાનોના ઇમામ જીવતાં તથા મરાબાદ પસંદ થએલા અલ્લાહ તમને ઉમ્મતે મોહમ્મદ તરફથી સારો બદલો આપે ગુ. મો.

[1] અર્થ—ઓ રસુલુલ્લાહ (સલ) સાથે લેટેલા અને તેમના સાથીયો તથા તેમના વજીરો તમો બંને ઉપર સલામ થાઓ. તમો બંનેને અલ્લાહ તઆલા સારો બદલો આપે. અમો તમારી પાસે આવ્યા છીએ અમો તમારો વસીલો રસુલુ—લ્લાહ (સલ) પાસે લઇએ છીએ કે તેવણ અમારી શફાઅત કરે તથા અમારે માટે અમારા પરવરદીગારથી દોઆ કરે કે તે અમોને તેમના દીન તથા તેમની સુંનત ઉપર જીવડાવે અને અમને તથા સર્વ મુસલમાનોને તેમના ટોલામાં ઊઠાવે ગુ. મા.

(રદી) તથા હજરત ઇબરાહીમ (રદી) તથા અ-જવાજે મોતહહરાત (હજરતની પવિત્ર બીબીઓ રદી) માં તશરીફ રાખે છે. અને હજરત અમીર હમજા (રદી) અને શોહદા એ ઓહોદ (રદી) ની પણ જીયારત કરે. અને ફાતેમા (રદી) ની મસજીદમાં જઇને નમાજ પઢે. અને સનીવારે મસજેદે કોબામાં જઇને નમાજ પઢીને દોઆ કરે. અને જ્યારે (મદીનાથી) રૂખસત થાય તો બે રકઅત મસજેદે નબવીમાં પઢીને હજરત (સલની) કબર મોબારકની પાસે હાજર થઇને મજકુર તરીકાએ સલામ પઢે અને ફરી થઇને આવે. વલ્લાહો આલમો વ ઇલમોહુ અતમ્મ વ અહકમો અલ હમ્દો લિલ્લાહે રબ્બીલ આલમીન વસ્સલાતો વસ્સલામો અલા હબીબિહી સૈયેદેના મોહમ્મદીન વ આલેહી વ સહબીહી અજમઇન વ અલા જમીઇલ મલાએકતે વલ અંબીયાએ વલ મુરસલીન રબ્બના તકબ્બલ મિન્ના વરજોકના રેદાક 'હુયવ વ મંયેત' યારબ્બલ આલમીનં આમીન સુમ્મ આમીન.[૨]

સમાપ્ત

તા૦ ૨જી રજબ સને ૧૩૨૧ હીજરીના જુમેઆને દીવસ ચાશતના મુબારક વખતે આ કિતાબનો તરજુમો કરવાથી મારા કલમે આરામ લીધી છે. અલહમ્દો લિલ્લાહ ખુદા તઆલા એને કબુલ કરે. અને જેમ એ હાજીઓ માટે હજ વિષે ભાથું તરીકે છે તેમ એ મારે માટે આખેરતનં ભાથું થાય **આમીન વસલ્લ-લ્લાહો અલં નબી.**

૨ અર્થ—અલ્લાહ વધારે જાણનાર છે અને તેનો ઇલમ સંપુરણ તથા મજબુત છે. સર્વ સ્તુતી અલ્લાહ સર્વ જહાનના પાલનાર માટે છે, અને દોરૂદ તથા સલામ તેના હબીબ અમારા સરદાર મોહમ્મદ ઉપર તથા તેમની આલ ઉપર તથા તેમના તમામ સહાબા ઉપર તથા તમામ ફિરશતા, અંબીયા, અને રસુલો ઉપર થાય ઓ અમારા પરવરદીગાર તું અમારું કબુલ કર અને જીવતાં તથા મરતાં તારી ખુશી અમને આપ. ઓ સર્વ જહાનના પાલનારા? આમીન ગુ. મો.

પ્રસ્તાવના.

ખુદાના નામથી જે મોટો મેહેરબાન રહમ કર્તા

અલ્લાહ તઆલા માટે હજારો હજાર હમ્દ તથા શુકર છે કે જેણે અમારા ઇમાનની રોનક વધારવાના તરેહ તરેહના માર્ગ બનાવ્યા કે તે પર ચાલવું તે ઇમાનને ખીલવવું છે અને નહીં ચાલવું તે ઇમાનને મુરઝાવવુ છે અને હજાર હજાર દોરૂદ અને સલામ તેના હબીબ સરવરે આલમ હજરત મોહમ્મદ માટે છે કે જેવણે તે માર્ગોને ખુલ્લા કર્યા અને તરેહ તરેહના બયાનથી તે સર્વથી આગાહ કર્યો તથા તેમની આલ અસહાબ તથા સર્વ મુસલમાનો માટે છે.

એ પછી ગુલામ મોહમ્મદ બી. હાજી હાફેજ સાદેક અરજ કરે છે કે ગુજરાતી બાષામાં દીની કિતાબોની ઘણી જરૂર છે* અને તે જરૂરનો કેટલોક ભાગ ખુદાએ તેના ફજલથી મારેથી પુરો કરાવ્યો છે અને બાકીના હીસ્સા પુરા કરવાની હું તેનાથીજ આશા રાખું છું તેના સિવાય કોઇ મદદનો કર્તા નથી.

મારી કીતાબ માલાબુદ મિન્હો અથવા અગત્યની વસતુમાં જો કે અકાએદ નમાજ રોજો જકાત વગેરે કેટલાક વિષયોથી તે સંપુરણ છે પણ પાંચ બીનાએ ઇસ્લામમાં માત્ર હજજના વિષયની તેમાં ખોટ હતી તે આ ચોપડી પુરે છે. મેં તેમાં જે વાયદો કર્યો છે કે હું હજજનું ભથું

*આલમગીર (રહ)ના વખતમાં બનેલી કીતાબ ફીકહ હિન્દી જે તરતીબુસ સલાતના હાશયા પર છપાઇ છે તેમાં છે ઇલમે શરીઅત સીખના તો કોઈ હોય જબાન*અરબી તુરકી ફારસી હિન્દી યા અફગાન ગુ. મો.

લખીશ તે આ કીતાબનેજ સમજવું એ હજ્જના બાબા તરીકેજ છે.

હજ્જના બયાનની ઉર્દુ ઘણી કીતાબો છે અને તે મુંબાઇ વગેરે શહેરોમાં છપાયલી મલે છે તે સર્વ કરતાં જુબ્દતુલ મનાસેકમાં ઘણી ઉમદગીની સાથે બયાન છે જેથી મેં એનો તરજુમો કર્યો છે. એમાં કેટલાક મસલા એવા છે કે જે આપણા તરફના ઘણા હાજીઓને કદી કામ આવતા નથી પણ તે કર્તાની મેહનત તથા શોધ ખોળનું ફળ છે જેથી મેં કંઇ પણ કમી નહીં કરતાં પુરેપુરી કીતાબનો તરજુમો કર્યો છે અને અરબી દોઆઓનો તરજુમો પણ નોટમાં દાખલ કર્યો છે કે જેથી દોઆ કરનારાઓને લજત મળે. અને હજ્જના બયાનમાં કેટલાક વપરાતા શબ્દોને મેં અરબીમાંજ રાખ્યા છે કે જેથી કોઇ જગ્યા વાંચનારને સમજ નહીં પડે તો ગુજરાતી નહીં જાણનાર મોલવીથી પણ તે શબ્દને આધારે સમજી શકે. એમ છતાં તે શબ્દોનો ખુલાસો પણ કેટલીક જગ્યા કરવામાં આવ્યો છે.

આ કીતાબના મુળ કર્તાએ પોતાનું નામ તવાજો તથા કસરે નફસીને માટે લખ્યુંજ નથી પણ તેઓ ગંગોહ જીલ્લે સહારંપુરના રહીસ કુતુબે જમાં હજરત મૌલાના મૌલવી રશીદ અહમદ સાહેબ છે (ખુદા એમના ફેજને ચાલુ રાખે) કે જેવણ ઇલમે જાહેર તથા બાતેનના જામેઅ છે સેંકડો એવણના મદદથી મૌલવી થયા છે અને હજારો ગુમરાહ, તહજ્જુદ ગુજાર થયા છે. હજરત શાહ ફજલુર રેહમાન ગંજ મુરાદાબાદી (રહ) કેહતા હતા કે હું મૌલવી રશીદ અહમદ સાહેબ ઉપર એક એવું નુર જોઉં છું કે જે આકાશ સુધી ઉંચે છે. કુતબે આલમ હજરત હાજી ઇમદાદુલ્લાહ (રહ) પોતાની કીતાબ જેયાઉલ કોલુબ પૃષ્ટ ૬૦ માં લખે છે "જે કાઇ મારેથી મોહબ્બત અકીદો તથા ઇરાદો રાખે છે તેણે મૌલવી રશીદ અહમદ સાહેબ તથા મોલવી મોહમ્મદ કાસેમ સાહેબને મારી જગ્યામાં જાણે. કારણ કે એઓ જાહેરી અને બાતેની આલુમના સર્વ કમાલાતના જામેઅ (સંગ્રહ કરનાર) છે. એટલુંજ નહીં પણ મારેથી ઉંચી પદવીના ગણે. અગર જો મામલો ઉલટો થયો કે એઓ મારી જગ્યામાં હતા. એઓની સંગતને ગનીમત જાણે કેમકે એવા લોકો આ વખતમાં મલવા નથી.

આ કીતાબમાં તેમ બીજા હજ્જના ઉર્દુ રીસાલાઓમાં માત્ર હજ્જના મસલાજ છે પણ તેમાં શુઆરીફી તથા નુકતા છે તથા એમાં શું શું લાભ છે એ જો જાણવું હોય તો 'ગાયતુશ શોઉર' ફારસી વાંચે એ કીતાબ ઘણી ઉમદા છે.

છેવટમાં હું વાંચનારાઓથી આશા રાખુ છું કે આ કીતાબમાં મારેથી કંઇ ભુલ થઈ હોય તો તેને સુધારે ખુદા તેનો સારો બદલો આપશે. અને મારા હકમાં તથા મુલ કર્તાના હકમાં દુઆએ ખેર કરે. અલ્લાહ કબુલ કરનાર છે.

જાહેર ખબર.

...ાઇરુદ્દ્દીન ગુજરાતી કી. રૂ. ૩

તોહફતુલ હિંદ ગુજરાતી કી. ૨-૮-૦

તોહફતુલ હિંદ અંગ્રેજી કી. ૨-૮-૦

...લાખ... મિન્ની ગુજરાતી કી. ૨-...-૦

મશારેકુલ અનવાર ગુજરાતી ... ભાગમાં ...૨ (અસ)ની હદીસો છે ઉમદા કી. ૧-૮-૦

...રાતી ભાગ ૨ જો

...૯ ગુજરાતી ભાગ ૩ જો

...૧-૮-૦

કુરઆને શરીફ તેની સાથે ગુજરાતી અક્ષરમાં ... કુરઆન એટલે ગુજરાતી જાણનાર પણ કુરઆન પઢી શકે છે અને તેની સાથે ગુજરાતીમાં તરજુમો. ૨ ભાગમાં પાકો જુલ્દવાળા. કી. રૂ. ૧૫-૦-૦

કુરઆને શરીફ મોટા તથા ઉમદા ખતમાં અને તેની નીચે શાહ અબ્દુલ કાદેર (રહ) નો ...ર જાણીતો તરજુમો ગુજરાતી અક્ષરોમાં સાથે કી. રૂ. ૭)

આર્ય પંથ કાઢનાર પંડિત દયાનંદ સરસ્વ-સત્યાર્થ પ્રકાશનું ખંડન ગુજરાતીમાં પ્રથમ રૂ. ૦-૧૨-૦

સત્યાર્થ પ્રકાશનું ખંડન અંગ્રેજી પ્રથમ કી. ૧-૪-૦

...ોએઝ મુસલમાની હિસ્સા પારસાની ગુજરાતી કી. આના ૧૦

મુતફ્ફેરકાત કી. ગુજરાતી આના ૫

મુતફ્ફેરકાત અંગ્રેજી કી. આના ૧૨

તફસીરતુલ ઇમાન ગુજરાતી કી. આના ૬

હમસલાતુલ મિસાલ ગુજરાતી કી. આના ૫

બેહેશ્તીઝેવર ગુજરાતી ભાગ ૧લો કી. આ. ૫

,,	,,	,,	૨જો કી. આ. ૫
,,	,,	,,	૩ જો કી. આ. ૫
,,	,,	,,	૪થો કી. આના ૫
,,	,,	,,	૫મો કી. આ. ૬
,,	,,	,,	૬ ઠો કી. આ. ૮
,,	,,	,,	૭ મો કી. આ. ૫
,,	,,	,,	૮ મો કી. આ ૫
,,	,,	,,	૯ મો કી. આ. ૭
,,	,,	,,	૧૦મો કી. આ. ૭

મઝહરુલ ઇસ્લામ ગુજરાતી આના ૫

જમાલુલ કીરઆત ગુજરાતી કીમત આના ૫

રદ્દે શિર્ક ગુજરાતી આના ૩

ગઉરક્ષક અંગ્રેજી કીમત આના ૬

...મલ પરીક્ષા ગુજરાતી કીમત આના ૨

જેહાદની હકીકત ગુજરાતી કીમત આના ૨

આકાશ ... રદ્દે ... ગુજરાતી કીમત આના ૨

મસીહુદ દજ્જાલ ગુજરાતી કાદયાનીવાળાઓનો ખંડન કીમત આના ૨

નોટ—એ વતરીક બીજી ઘણી કીતાબો ગુજરાતી તથા ઉરદુ ભાષામાં કીમતવાળી તથા એટલી ... મળી ... છે, હાલમાં હમારે ત્યાં મળતી કીતાબોની નવી પ્રાઇસ લીસ્ટ જેમાં તમામ કીતાબોનો ... છે. જ્યાહ બહાર પડી છે પોસ્ટ સ્ટામ્પ બે પૈસાનું મોકલવાથી મોકલવામાં આવશે.

(૩) સાઉથ આફરીકાથી જે સાહેબને કીતાબો મંગાવવી હોય તેઓને આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે ઇંડીઅન પોસ્ટના કાયદા મુજબ મંડવાથી સાઉથ આફરીકા પારસલ ભાડે નીકળ... ઓરડર મોકલવાથી કીતાબો મોકલવામાં આવશે.

મેનેજર કતુબખાના રાહીમીય્યા,

મુ૦ રાંદેર, જીલ્લે સુરત.